

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут

Схаб-Бучинська Т.Я.

Сімейне право України

методичні вказівки

для підготовки до семінарських занять

та забезпечення самостійної роботи

здобувачів другого курсу

денної форми навчання

спеціальності 081 «Право»

м. Івано-Франківськ
2024 р.

УДК 347.61/.64

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від « 28» серпня 2024 року)

Схвалено науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від «27» вересня 2024 року)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від «27» вересня 2024 року)

Рецензенти:

Албу Андрій Аркадійович: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Стефанишин Наталія Михайлівна: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Схаб-Бучинська Т.Я. Сімейне право України: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять та забезпечення самостійної роботи здобувачів другого курсу денної форми навчання спеціальності 081 «Право» [текст] / Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2024. 159 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану НН юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для проведення семінарських занять з дисципліни «Сімейне право України». У вказівках викладені: програма навчальної дисципліни, перелік тем для опрацювання, а також перелік рекомендованих джерел. До кожної теми подано методичні рекомендації, питання для вивчення, питання для самоконтролю, тематика рефератів, тести та індивідуальні завдання. Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

УДК 347.61/.64

© Схаб-Бучинська Т.Я. 2024

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	11
ТЕМА 1. Загальні положення сімейного права.....	11
ТЕМА 2. Сімейні правовідносини.....	15
ТЕМА 3. Поняття та умови укладення шлюбу.....	20
ТЕМА 4. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.....	27
ТЕМА 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.....	34
ТЕМА 6. Майнові права та обов'язки подружжя.....	39
ТЕМА 7. Визначення походження дітей.....	44
ТЕМА 8. Права та обов'язки батьків і дітей.....	50
ТЕМА 9. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.....	56
ТЕМА 10. Аліментні зобов'язання подружжя.....	62
ТЕМА 11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.....	69
ТЕМА 12. Припинення аліментних зобов'язань	76
ТЕМА 13. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.	79
ТЕМА 14. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: опіка/піклування над дітьми, патронат над дітьми.....	85
ТЕМА 15. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу...88	88
ТЕМА 16. Договори в сімейному праві.....	92
ТЕМА 17-18. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.....	96

ТЕМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	97
ТЕМА 1-2. Загальні положення сімейного права. Сімейні правовідносини.....	100
ТЕМА 3. Поняття та умови укладення шлюбу.....	104
ТЕМА 4. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.....	108
ТЕМА 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.....	112
ТЕМА 6. Майнові права та обов'язки подружжя.....	116
ТЕМА 7. Визначення походження дітей.....	121
ТЕМА 8. Права та обов'язки батьків і дітей.....	125
ТЕМА 9. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.....	129
ТЕМА 10. Аліментні зобов'язання подружжя.....	132
ТЕМА 11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.....	135
ТЕМА 12. Припинення аліментних зобов'язань	137
ТЕМА 13. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.	140
ТЕМА 14. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: опіка та піклування над дітьми, патронат над дітьми.....	142
ТЕМА 15. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.....	144
ТЕМА 16. Договори в сімейному праві.....	147
ТЕМА 17-18. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.....	150
ТЕСТИ.....	153

ВСТУП

За роки незалежності держава Україна та українське суспільство зазнало докорінних змін. З'явилися перші результати ринкових реформ, зокрема освітньої, медичної, судової тощо, які змінюють світогляд населення та призводять до створення докорінно нової, хоч і не позбавленої поки що вад і прогалин, правової системи. Не оминули ці тенденції і сімейні відносини.

Прогресивним кроком серед цих позитивних дій можна назвати прийняття та постійне внесення змін до Сімейного кодексу України, який визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів, а також підстави їх виникнення. Саме держава здійснює захист особистих та соціальних цінностей. І підтвердженням цього є ч. 1 ст. 32 Конституції України, де «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України».

Вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право України», в першу чергу, має на меті сприяти засвоєнню знань щодо термінологічного апарату сімейного права; особливостей виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин; а також, допомагає зрозуміти базові принципи даної галузі, вивчити законодавство, що регулює відносини у сфері сімейного права в Україні та в окремих державах світу.

Метою викладання навчальної дисципліни «Сімейне право України» є вивчення основних принципів, понять та інститутів сімейного права, знайомство з особливостями правового регулювання сімейних відносин, вироблення навичок опрацювання українського законодавства та судової практики.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право України» є система правових норм українського законодавства, що регулюють відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами.

В результаті вивчення дисципліни здобувачі повинні засвоїти знання про:

- ~ сімейне право як галузь приватного права, засновану на диспозитивному методі регулювання;
- ~ особливості правовідносин, що регулюються сімейним правом;
- ~ класифікацію сімейних правовідносин;
- ~ поняття та правову природу шлюбу, порядок його укладення та припинення;
- ~ особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя;
- ~ правовідносини батьків і дітей;
- ~ правовідносини за участю інших членів сім'ї;
- ~ поняття та зміст форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування;

- ~ договори, які укладаються між учасниками сімейних відносин;
- ~ специфіку правової регламентації сімейних правовідносин з іноземним елементом.

Вміти:

- ~ вільно володіти поняттями і категоріями сімейного права;
- ~ самостійно аналізувати і застосовувати норми сімейного права в процесі практичної роботи за юридичною спеціальністю;
- ~ здійснювати тлумачення правових норм сімейного права;
- ~ узагальнювати практику реалізації окремих норм сімейного права та робити відповідні висновки.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права. Права та обов'язки подружжя.

1. Загальні положення сімейного права

Поняття сімейного права як самостійної галузі права. Предмет і метод сімейного права. Основні засади (принципи) сімейного права. Загальні положення сімейного законодавства. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства. Загальна характеристика інших джерел сімейного права. Сутність і поняття сім'ї та шлюбу. Строки в сімейному праві.

2. Сімейні правовідносини

Поняття та види сімейних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Склад сімейних правовідносин. Об'єкти та зміст сімейних правовідносин. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів. Юридичні факти у сімейному праві.

3. Поняття та умови укладення шлюбу.

Поняття та умови укладення шлюбу. Державна реєстрація шлюбу. Реєстрація шлюбу он – лайн та за 24 години. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Правові наслідки шлюбу. Фіктивний шлюб. Правозгідність шлюбу.

4. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.

Недійсність шлюбу: підстави та порядок визнання шлюбу недійсним; правові наслідки недійсності шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним. Державна реєстрація розірвання шлюбу. Правові наслідки розірвання шлюбу. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Встановлення режиму окремого проживання. Поновлення шлюбу.

5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя: право на материнство та батьківство; право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; право на зміну прізвища; право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї; право на свободу та особисту недоторканність.

6. Майнові права та обов'язки подружжя.

Загальна характеристика майнових правовідносин подружжя. Правовий режим майна подружжя: особиста приватна власність чоловіка та дружини; спільна сумісна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Відповідальність подружжя за особистими та спільними боргами. Правовий режим майна фактичного подружжя.

Змістовий модуль 2. Права та обов'язки батька, матері, дитини та інших членів сім'ї

7. Визначення походження дітей.

Визначення походження дітей. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Оспорювання батьківства та материнства. Встановлення факту батьківства та материнства. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

8. Права та обов'язки батьків і дітей.

Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Види особистих немайнових прав.

Позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

Тема 9. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.

Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї: а) зобов'язання по утриманню баби, діда, прабаби, прадіда, внуків та правнуків; б) аліментні правовідносини між братами і сестрами; в) аліментні зобов'язання мачухи, вітчима, падчерки, пасинка; г) аліментні правовідносини між фактичними вихователями і вихованцями. Розмір та строки стягнення аліментів з інших членів сім'ї та родичів. Визначення заборгованості за аліментами.

Обов'язок особи піклуватися про своїх бабу, діда, прабабу, прадіда.

Тема 10. Аліментні зобов'язання подружжя.

Поняття та загальні підстави виникнення аліментних зобов'язань подружжя. Аліментні зобов'язання колишнього подружжя. Способи і розмір надання утримання одним із подружжя другому. Припинення, обмеження або позбавлення права на утримання одного з подружжя. Спеціальні підстави стягнення аліментів. Право на утримання фактичного подружжя.

11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.

Обов'язок матері, батька утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів і часу, з якого вони присуджуються. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

Тема 12. Припинення аліментних зобов'язань.

Припинення права дитини на аліменти. Визначення заборгованості за аліментами на дитину та їх стягнення. Звільнення від сплати заборгованості за аліментами. Правові наслідки за несплату аліментів.

13. Влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.

Поняття та види влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Історія розвитку інституту усиновлення. Поняття усиновлення. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. Таємниця усиновлення. Визнання усиновлення недійсним: порядок та правові наслідки. Скасування усиновлення: порядок та правові наслідки. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 14. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми.

Поняття та значення опіки та піклування над дітьми. Встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дитини, над якою встановлено опіку та піклування. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки та піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Поняття, сутність та значення патронату над дітьми. Історичні аспекти становлення інституту патронату над дітьми. Поняття та зміст договору про

патронат. Припинення патронату над дітьми.

Тема 15. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.

Поняття прийомної сім'ї. Створення прийомної сім'ї. Права і обов'язки прийомних батьків і прийомних дітей.

Поняття дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу. Права і обов'язки батьків-вихователів і вихованців дитячого будинку сімейного типу.

Тема 16. Договори в сімейному праві.

Сімейно-правовий договір: поняття та правова природа. Класифікація сімейних договорів. Договірне регулювання майнових правовідносин подружжя. Шлюбний договір. Договори щодо визначення правового режиму майна подружжя. Договір подружжя про надання утримання.

Договірне регулювання особистих та майнових правовідносин батьків та дітей. Договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Договір про сплату аліментів на дитину. Договір сурогатного материнства.

Тема 17-18. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.

Реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем та шлюбу між іноземцями в Україні. Особисті немайнові та майнові права подружжя, один із яких є іноземцем. Розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем та шлюбу іноземців між собою в Україні. Визнання батьківства в Україні і поза її межами. Правові аспекти усиновлення, ускладненого наявністю іноземного елемента. Встановлення опіки та піклування над дитиною, яка є громадянином України, але проживає за її межами, а також над дитиною, яка є іноземцем, але проживає в Україні.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права. Права та обов'язки подружжя.

Тема 1. Загальні положення сімейного права.

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми необхідно звернути увагу на поняття, предмет та методи сімейного права; акцентувати особливу увагу на такому аспекті, як місце сімейного права в системі права тощо. Дискусія, яка велася між науковцями раніше з приводу належності сімейного права до самостійної галузі права уже не є настільки актуальною, адже поза всяким сумнівом залишається факт належності сімейного права до галузей приватного права із притаманним для неї диспозитивним методом правового регулювання.

Здобувач стверджуючи, що сімейне право є самостійною галуззю права повинен обов'язково навести перелік переконливих аргументів для обґрунтування своєї позиції.

Окреслюючи предмет сімейного права, доцільно наводити різні його визначення, адже поняття предмета сімейного права в одних науковців ґрунтується на суб'єктному складі сімейних правовідносин, а в інших – на юридичних фактах, що спричиняють виникнення, зміну та припинення сімейних правовідносин.

Визначаючи поняття методу сімейного права, слід розкрити теоретичне та практичне його значення, імперативність та диспозитивність його правової природи.

Джерелами сімейного права є форми встановлення сімейно-правових норм у державі. Здобувачам необхідно приділяти належну увагу розмежуванню понять: „джерела сімейного права” та „сімейне законодавство”.

Розкриваючи систему джерел сімейного права, слід належну увагу приділити Сімейному кодексу України, зокрема його структурі, а також іншим актам сімейного законодавства. Також, до джерел сімейного права слід відносити договір, який має місце при врегулюванні відносин між подружжям, батьками та дітьми тощо. Потрібно не забувати про звичаї та міжнародні нормативно-правові акти, як джерела правового регулювання сімейних відносин.

Питання для підготовки:

1. Поняття сімейного права, місце сімейного права в системі права України.
2. Предмет та метод сімейного права.
3. Принципи та функції сімейного права.

4. Сутність і поняття сім'ї та шлюбу.
5. Джерела правового регулювання сімейних відносин.
6. Аналогія в сімейному праві. Дія норм сімейного права.
7. Строки у сімейному праві.

Ключові терміни: сімейне право як наука, сімейне право як навчальна дисципліна, принципи права, договір (домовленість), акти цивільного стану, аналогія права, аналогія закону, звичай, сім'я, шлюб, строк, термін, джерела сімейного права.

Питання для самоконтролю:

1. Чи допускається субсидіарне застосування норм ЦК України до сімейних правовідносин?
2. Який метод сімейного права має пріоритетне значення?
3. Розмежуйте поняття «родина» та «сім'я».
4. Назвіть підстави створення сім'ї та її основні функції?
5. Які ознаки шлюбу визначені у СК України?
6. Чи можна застосовувати до врегулювання сімейних відносин аналогію права та аналогію закону?
7. Окресліть місце сімейного права в системі права України та аргументуйте свою думку?
8. Чи може суд застосовувати при вирішенні сімейного спору місцевий звичай чи звичай національної меншини?
9. Чи підлягають обов'язковій реєстрації в державних органах реєстрації актів цивільного стану акти цивільного стану?
10. Якими основними нормативно-правовими актами керуються державні органи реєстрації актів цивільного стану?
11. Назвіть функції сімейного права.
12. Із якими галузями права тісно пов'язане сімейне право?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Дія сімейного законодавства в часі, просторі та за колом осіб.
2. Міжнародний договір як джерело правового регулювання сімейних відносин.
3. Правове регулювання сімейних відносин: співвідношення сімейного і цивільного права.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. [2680-VIII](#). Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 03.09.2024, [3257-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 01.01.2024, № [1953-IX](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>

Рекомендована література:

1. Бичкова С.С. Зміст поняття «Член сім'ї»: у контексті захисту прав та інтересів в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 1 С.11-14. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
2. Борисова В І. Оновлення цивільного законодавства і проблеми сімейного права / В.І.Борисова // Актуальні проблеми сімейного права : міжнар. наук.-практ. конф., присвяч.ї пам'яті Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права, Національна академія правових наук України, Відділення цивільно-правових дисциплін, Громад. орг. "Цивілістична платформа". Харків, 2024. С. 13–18. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20092/1/Borysova_13-18.pdf
3. Ватрас В.А. Кодифікація новітнього сімейного законодавства: історія та сучасний стан. Університетські наукові записки. 2016. № 58. С.35-47. URL:

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=h8BEq5EAAAAJ&citation_for_view=h8BEq5EAAAAJ:4DMP91E08xMC

4. Ватрас В. А. Джерела сімейного права : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 516 с.
5. Ватрас В.А., Чернега В.М. Науково-практичний коментар приписів першого та сьомого розділів Сімейного кодексу України. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 104 с.
6. Дзера О.В. Деякі питання співвідношення сімейного та корпоративного законодавства у сфері майнових відносин подружжя. Міжнародний журнал «Право і суспільство». Вип.1. Івано-Франківськ: Фоліант. 2015. С. 42-48.
7. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
8. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
9. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
10. Маркович Х, Рудак О. Принципи правового регулювання сімейних відносин: загальнотеоретичний аспект. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. № 2 (29), 2021. С. 152-157.
11. Менджул М. Застосування принципів сімейного права. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 49- 53. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27395/1/9.pdf>
12. Менджул М. В. Сутнісні ознаки принципів сімейного права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 58 (1). 2019. С. 128–131. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27023/1/29.pdf>
13. Пивовар, І. В. Принципи регулювання сімейних правовідносин на законодавчому рівні в Україні. Збірник тез доповідей наукової конференції викладачів та молодих науковців Житомирського державного університету імені Івана Франка з нагоди Днів науки : збірник тез доповідей (електронне видання), 16-17 травня 2024 р.. с. 400-403. URL: http://eprints.zu.edu.ua/39954/1/%D0%9F%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9_%20%D0%94%D0%BD%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%202024.pdf
14. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017. 176 с.

15. Сімейне право України: підручник / за ред.: С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; К.: Знання, 2015. 375 с.
16. Схаб-Бучинська Т.Я. До питання про суб'єктний склад сімейного договору. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 19-20 лютого 2021 р. Львів. 2021. С. 98-100.
17. Схаб-Бучинська Т.Я. Пропозиції по удосконаленню законодавства щодо визначення переліку суб'єктів, які іменуються «членами сім'ї», «близькими родичами» та «родичами». Modern methods and means of training future lawyers: scientific and pedagogical internship. February 1 - march 12. Romania. 2021. P. 118-123.
18. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
19. Чернега В.М. Удосконалення норми дефініції «сім'я». Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 143–146. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/34.pdf
20. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 2. Сімейні правовідносини

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми здобувачу слід пам'ятати, що сімейні правовідносини - це врегульовані нормами сімейного характеру відносини, засновані на фактах шлюбу, споріднення, усиновлення (удочеріння) або інших форм прийняття дітей на виховання, суб'єкти яких пов'язані між собою взаємними правами і обов'язками, спрямованими на виконання сім'єю своїх основних соціальних функцій. Необхідно розтлумачити основні ознаки сімейних правовідносин, такі як: особисто-довірчий характер; специфічність суб'єктного складу; безоплатність; триваючий характер тощо.

Поряд із поняттям та ознаками сімейних правовідносин потребує висвітлення основних класифікацій правовідносин, значення яких має не лише теоретичний, але і практичний характер. Також, обов'язково слід зробити акцент на структурі правовідносин, які регулюються сімейним правом. Тобто елементами сімейних правовідносин є суб'єкт, об'єкт та зміст, які характеризуються сімейно-правовими галузевими особливостями. Необхідно запам'ятати коло осіб, відносини між якими не врегульовуються сімейним правом України. Цими суб'єктами виступають: двоюрідні брати та сестри; тітка, дядько та племінники; інші родичі за походженням.

Говорячи про суб'єктний склад сімейних правовідносин необхідно пам'ятати про пряму та бічну (непряму, побічну) лінії кровного споріднення. У

прямій лінії кривного споріднення перебувають ті особи, які походять один від одного: син, мати, дід, прабаба, прапрадід. До побічної лінії кривного споріднення належать ті особи, котрі мають спільного предка.

Питання для обговорення :

1. Поняття та види сімейних правовідносин.
2. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
3. Склад сімейних правовідносин. Об'єкти та зміст сімейних правовідносин.
4. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів.
5. Юридичні факти у сімейному праві.

Ключові терміни: сімейні правовідносини, дитина, усиновлювач, усиновлений, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок, вдова, холостяк, свояки, малолітні діти, неповнолітні діти, суб'єктивне сімейне право, суб'єктивний сімейний обов'язок, повнорідні брати та сестри, неповнорідні брати та сестри, зведені брати та сестри, спорідненість, утриманці, бокова лінія рідства.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть підстави виникнення сімейних правовідносин.
2. Охарактеризуйте одну із основних ознак сімейних правовідносин «особисто-довірчий характер».
3. Із яких елементів складається структура сімейних правовідносин?
4. Між якими особами СК України не регулює відносини?
5. Чи регулюються СК України відносини свояцтва?
6. Які відносини врегульовує сімейне право України?
7. Хто виступає учасниками сімейних правовідносин?
8. Чи виступають органи опіки та піклування, органи державної реєстрації актів цивільного стану та суд учасниками сімейних правовідносин?
9. Яких учасників сімейних правовідносин законодавець відносить до інших членів сім'ї та родичів?
10. Які Ви знаєте лінії та ступені споріднення?
11. Чи наділяються баба та дід особистими немайновими та майновими правами та обов'язками щодо їх внуків?
12. Законодавець врегульовує відносини між прабабою (прадідом) та їх правнуками?
13. Чи можуть баба та дід виступати законними представниками своїх внуків?
14. Яких учасників правовідносин законодавець відносить до непрацездатних членів сім'ї?

15. Чи можуть сімейні правовідносини врегульовуватися договором між їх учасниками?
16. Що складає зміст сімейних правовідносин?
17. Які Ви знаєте способи захисту сімейних прав та інтересів?
18. Із досягненням якого віку особа має право самостійно звертатися до суду за захистом свого права та інтересу?

Практичні завдання:

Завдання 1.

У поданому завданні необхідно вказати між якими суб'єктами виникають сімейні правовідносини та вказати вид даних правовідносин відповідно до вивчених різновидів?

Громадянка України Іванова О.Є. та громадянин Польщі пан Штефан подали заяву до органу державної реєстрації актів цивільного стану про реєстрацію шлюбу. Представники органу ДРАЦС прийняли її та повідомили наречених про день та час реєстрації шлюбу. Однак, через кілька днів до органу державної реєстрації актів цивільного стану прийшла громадянка Опанасенко, яка стверджувала що проживає у фактичних шлюбних відносинах із паном Штефаном вже три роки, ведуть із ним спільне господарство та мають сина, якому вже 2 роки. Її слова засвідчили батьки громадянки Опанасенко, які проживають з нею то фактичним подружжям в одному житловому приміщенні. Громадянка Опанасенко просила представників органу ДРАЦС не реєструвати шлюб між ними.

Завдання 2.

З'ясуйте ступінь та лінію споріднення:

- 1) між батьком та сином;
- 2) між двоюрідною тіткою та племінником;
- 3) між троюрідним братом та сестрою;
- 4) між прадідом та правнуком.

Теми для доповідей та рефератів:

1. Захист прав та інтересів учасників сімейних правовідносин.
2. Позовна давність у сімейному праві України.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. [2680-VIII](#). Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 03.09.2024, [3257-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Буцела С.Б. Особливості усиновлення в Україні у воєнний час. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 18- 25. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
2. Ватрас В.А., Чернега В.М. Науково-практичний коментар приписів першого та сьомого розділів Сімейного кодексу України. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 104 с.
3. Довгерт А. С. Про межі цивільного права в системі права України. Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах в Україні: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Ч. Н. Азімова, м. Харків , 2024 р., с. 19–21.
4. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Єфремова І. Заходи сімейно-правової відповідальності як способи захисту сімейних прав та інтересів. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С.21-24.

6. Кожевнікова В.О. Зловживання суб'єктивним сімейним правом. V Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (16-17 квітня 2021 року). Тернопіль, 2021. С.126-129.
7. Менджул М. В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.
8. Пивовар, І. В. Принципи регулювання сімейних правовідносин на законодавчому рівні в Україні. Збірник тез доповідей наукової конференції викладачів та молодих науковців Житомирського державного університету імені Івана Франка з нагоди Днів науки : збірник тез доповідей (електронне видання), 16-17 травня 2024 р.. с. 400-403.
9. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017. 176 с.
10. Сердечна І. Л. Зловживання сімейним правами в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 1 С. 97-101. URL:
<https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
11. Спасибо-Фатєєва І. Огляд проблем у сфері сімейних правовідносин / І. Спасибо-Фатєєва // Актуальні проблеми сімейного права : міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права, НАПрН України, Від. цив.-правових дисциплін, Громад. орг. «Цивілістична платформа». Харків, 2024. С. 68–73.
12. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
13. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
14. Чернописька В., Чернописька К. Сімейна медіація як модус вирішення спорів у сімейних правовідносинах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: "Юридичні науки"*. Том 11, № 1(41), 2024. С.

Тема 3. Поняття та умови укладення шлюбу. Шлюбний договір

Методичні рекомендації: під час вивчення цієї теми необхідно звернути увагу на поняття шлюбу та його ознаки. Тобто це союз жінки та чоловіка; союз, зареєстрований у державному органі ДРАЦСу; сімейний союз.

Слід зазначити, що розрізняють на доктринальному рівні позитивні та негативні умови укладення шлюбу. У літературі ці умови іноді називали матеріальними або суттєвими умовами укладення шлюбу на відміну від умов, що визначають порядок оформлення шлюбу. До позитивних належать ті умови, дотримання яких є необхідним для укладення шлюбу. Негативними є саме такі умови, відсутність яких і дає можливість укладення шлюбу (іноді їх називають перешкодами або перепонами укладення шлюбу).

До позитивних належать: досягнення шлюбного віку; добровільність шлюбу. До негативних ознак належать: перебування хоча б однієї зі сторін в іншому зареєстрованому шлюбі; перебування жінки та чоловіка між собою у родинних зв'язках прямої та в деяких випадках побічної лінії споріднення.

Важливим є питання про порядок реєстрації шлюбу, який визначений ст. 27—35 СК України. Також здобувачам необхідно опрацювати ст. 14 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» та Розділ 3 п. 2. Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні.

Здобувачі повинні звернути увагу на те, що у сучасній правовій науці сімейного права, яка багато положень запозичила з радянської правової науки, існують два підходи до шлюбу. Перший стосується виникнення шлюбу на підставі державної реєстрації, другий впливає з фактичного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Останній вид шлюбних відносин на практиці отримав назву фактичні шлюбні відносини (проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу). Сьогодні СК щодо зареєстрованого і фактичного шлюбу не визначає істотні відмінності, оскільки у статтях 74, 91 СК встановлено права на майно та на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, такі самі як і у подружжя.

Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану.

Необхідно пам'ятати, що заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком до будь-якого державного органу реєстрації актів цивільного стану за їхнім вибором. Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється

у вісімнадцять років. Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, вважаються нареченими. Не потрібно забувати про те, що заява про реєстрацію шлюбу може бути подана через представника, повноваження якого нотаріально посвідчені. Однак реєстрація шлюбу через представника не допускається.

Щодо часу реєстрації шлюбу, то СК України визначає загальне правило та винятки з нього. Час реєстрації шлюбу.

- 1) Загальний – після спливу одного місяця від дня подання заяви про його реєстрацію;
- 2) Скорочений – за наявності поважних причин до спливу одного місяця;
- 3) Збільшений – за наявності відомостей про перешкоди реєстрації шлюбу керівник органу ДРАЦС може відкласти реєстрацію, але не більше як на три місяці.

Також, в науці та практиці активно застосовується поняття «фактичний шлюб» і варто було б ввести дане визначення до законодавства. Це дало б змогу, уникнути використання хибного терміну «цивільний шлюб». Так, законодавець, встановлюючи поняття шлюбу у ст. 21 Сімейного кодексу України, безапеляційно закріпив твердження, що тільки шлюб між чоловіком і жінкою, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану, породжує шлюбні відносини. Тобто згідно з СК єдиною формою шлюбу, який визнається законом, є шлюб, зареєстрований в органах державної реєстрації актів цивільного стану.

Питання для обговорення

1. Поняття та умови укладення шлюбу.
2. Державна реєстрація шлюбу.
  - 2.1. Строк та місце державної реєстрації шлюбу.
  - 2.2. Реєстрація шлюбу на судні.
  - 2.3. Реєстрація шлюбу у місцях виконання покарань.
3. Процедура державної реєстрації шлюбу за 24 години.
4. Реєстрація шлюбу через портал «Дія».
5. Правові наслідки шлюбу. Правозгідність шлюбу.

Ключові терміни: шлюб, правозгідність шлюбу, сім'я пуналуа, моногамія, заручини, наречені, поліандрія, шлюбний вік, емансипація.

Питання для самоконтролю:

1. Який строк чинності заяви про реєстрацію шлюбу?

2. Протягом якого часу після подачі заяви проводиться державна реєстрація шлюбу у випадку вагітності нареченої?
3. У яких випадках можливе відкладення державної реєстрації?
4. Який орган наділений повноваженнями щодо відкладення державної реєстрації?
5. На який строк дозволяється відкласти реєстрацію шлюбу?
6. За яких обставин строк державної реєстрації шлюбу може бути скорочено?
7. Які настають правові наслідки у разі нез'явлення нареченими для проведення церемонії шлюбу?
8. Чи можуть наречені зареєструвати шлюб у медичному закладі?
9. Вкажіть місце реєстрації шлюбу?
10. Назвіть особливості подачі заяви через інтернет.
11. Які дії необхідно вчити щоб подати заяву через інтернет?
12. Чи дозволяє чинне законодавство зареєструвати шлюб на території України з іноземцем та особою без громадянства?
13. Яким особам законодавство забороняє вступати у шлюб?
14. За рішенням якого органу дитина усиновлювача та усиновлена дитина вправі зареєструвати шлюб?
15. Які наслідки відмови одного із наречених від укладення шлюбу?
16. Чи дозволяється в Україні згідно з чинним законодавством зареєструвати шлюб протягом 24 годин із часу подання заяви?
17. У якому органі можна повторно отримати свідоцтво про шлюб у разі його втрати, пошкодження, знищення та викрадення?

Практичні завдання:

Шлюб — це сімейний союз жінки і чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану або через релігійний обряд у церкві після досягнення жінкою та чоловіком 18 років, а якщо у них є діти,— можливе зменшення шлюбного віку на 2-3 роки якщо є згода батьків майбутнього подружжя, суду та якщо є рішення державного органу реєстрації актів цивільного стану із обов'язковим укладенням шлюбного договору напередодні одруження.

Задача 1

До одного з органів ДРАЦСу м. Сквиря звернулися із заявою про укладання шлюбу Денисов і Карпенко, вказавши, що вони проживають однією сім'єю протягом трьох років і мають дитину, хоча Денисов і не записаний батьком цієї дитини.

Орган ДРАЦСу прийняв заяву та після спливу двох тижнів зареєстрував шлюб між Денисовим і Карпенко. При державній реєстрації шлюбу Денисов змінив своє прізвище на прізвище дружини.

Які дії зобов'язаний вчинити орган ДРАЦСу при прийнятті заяви про укладання шлюбу? Чи правомірно зареєстрував орган ДРАЦСу шлюб між Денисовим і Карпенко за два тижні після подання заяви?

Задача 2

До органу ДРАЦСу звернулися громадянин Опанасенко і громадянка Бурченко із заявою про укладання шлюбу. Вони просили зареєструвати шлюб наступного дня після подання заяви, оскільки Бурченко є вагітною.

Якими правовими нормами слід при цьому керуватися? Які причини можуть бути визнані поважними для скорочення або збільшення строку реєстрації шлюбу?

Задача 3

Орган ДРАЦСу призначив день державної реєстрації шлюбу між Прокопенко та Вольською, які подали в установленому порядку заяву про укладання шлюбу. Через тиждень до цього самого органу ДРАЦСу надійшла заява без підпису про те, що Прокопенко одружений, шлюб між ним і громадянкою Симоненко у 2010 р. був зареєстрований у м. Тлумач і до цього часу не розірваний. Це повідомлення спочатку не було взято до уваги як анонімне, і державна реєстрація шлюбу не була відкладена. Проте через деякий час завідувач органу ДРАЦСу направив до відповідного органу ДРАЦСу м. Тлумача запит, з відповіді на який з'ясував, що викладені в анонімній заяві відомості відповідають дійсності. У зв'язку з цим завідувач органу ДРАЦСу за своєї ініціативи провів подальшу перевірку, під час якої Прокопенко пояснив, що він справді перебував у шлюбі, проте у 2015 р. цей шлюб був розірваний за рішенням суду, копія якого у нього є.

Вирішивши, що пояснення Прокопенка і представлені ним документи є переконливими, завідувач органу ДРАЦСу зареєстрував шлюб між Прокопенком і Вольською.

Як слід було діяти завідувачу органу ДРАЦС за таких обставин? Які правові підстави проведення органом ДРАЦСу перевірок з метою виявлення перешкод для реєстрації шлюбу?

Задача 4

Громадянин П. та громадянка М. звернулися до органу ДРАЦСу з проханням зареєструвати їх шлюб. Прийнявши заяву, співробітники ДРАЦСу

призначили день та час реєстрації шлюбу і повідомили, що реєстрація відбудеться через місяць після подання заяви. Але наречені не погоджувалися з цим і пояснили, що багато років знають один одного, тому для них додаткові роздуми не потрібні.

Чи є правова підстава для скорочення строку реєстрації шлюбу? Вирішіть справу.

Задача 5

До державного органу реєстрації актів цивільного стану звернулися гр. Іванченко І.І. і гр. Зайцева П.Р. з заявою про реєстрацію їх шлюбу в цей же день. На той момент гр. Зайцева перебувала на 3-му місяці вагітності. Але представник державного органу реєстрації актів цивільного стану, відмовив у реєстрації шлюбу.

Чи обґрунтована відмова представника?

Чи зміниться ситуація якби гр. Зайцева не була вагітна?

Задача 6.

Осипов Р., який перебував із Осиповою Н. у зареєстрованому шлюбі неодноразово наполягав на здобутті дружиною вищої медичної освіти, обіцяючи їй за це купити автомобіль. Через деякий час Осипова погодилася з цією пропозицією, але попросила укласти шлюбний договір, передбачивши в ньому купівлю їй чоловіком авто після отримання диплома бакалавра.

Чи ґрунтується на законі вимога Осипової Н.?

Чи може шлюбний договір укладатися з умовою відкладання?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Колізії у законодавстві з питань державної реєстрації шлюбу.
2. Державна реєстрація шлюбу за 24 години в Івано-Франківську.
3. Механізм подачі заяви про державну реєстрацію шлюбу он лайн.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Порядок розгляду відділами державної реєстрації актів цивільного стану - учасниками пілотного проекту заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, поданих через мережу Інтернет: Наказ ЦОБВ від 09.07.2015 №1187/5 . Дата оновлення: 24.12.2022, 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text>. (дата звернення: 28.08.2024).

2. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 15.06.2024 № z0979-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00> (Дата звернення: 28.08.2024).
3. Про державне мито: Декрет Кабінету міністрів України від 21.01.1993 №7-93. Дата оновлення: 19.11.2022, 1201-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text>. (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. Дата оновлення: 01.01.2024, № 2478-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 28.08.2024)
5. Про запровадження реалізації пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 № 20 502-р. Дата оновлення: 20.07.2021, - 727-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502-2016-p#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
6. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: постанова Кабунету міністрів України від від 16.11.2002 р. N 1740. Дата оновлення: 01.11.2011. 1109-2011-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-2002-p#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
7. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915. Дата оновлення: 30.09.2022, підстава - 477- 2017-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF> (Дата звернення: 28.08.2024).
8. Про затвердження Порядку надання платних послуг відділами державної реєстрації актів цивільного стану: Наказ Міністерства юстиції України від 27.12.2010 № 3335/5. Дата оновлення: 15.06.2024 №z0125-20. (Дата звернення: 28.08.2024).
9. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>. 11. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
10. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 року. Дата

оновлення: 08.09.2022. № 213. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text).

Рекомендована література:

1. Дудорова К. Б. Укладення шлюбу: проблеми правового регулювання в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання. 2024. №1.С. 129–133. URL: <https://dspace.bdpi.org.ua/server/api/core/bitstreams/da9a99ea-913b-44bb-96e8-6699e9e3e87c/content>
2. Дудорова К.Б. Актуальні проблеми укладення та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 56-57. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
4. Карабін Т. О. Адміністративні процедури реєстрації актів цивільного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та 259 права, 2023. № 35, С. 467-474. URL: [file:///C:/Users/HP/Downloads/1005-Article%20Text-1713-1-10-20231219%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/1005-Article%20Text-1713-1-10-20231219%20(1).pdf)
5. Карабін Т. О. Правовідносини у сфері реєстрації актів цивільного стану: аналіз юридичних фактів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Т.1. № 80. 2023. С. 472-476. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/73.pdf>
6. Кузь Т. В., Шевчук О. Р. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення громадського контролю державної реєстрації актів цивільного стану. Право і суспільство. 2022. № 6, С. 187-192. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/zmist.pdf
7. Кузь Т. В., Шевчук О. Р. Правове забезпечення інформаційної безпеки процесу надання електронних адміністративних послуг. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 1. С. 59-65. URL:

<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42032/1/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9E..pdf>

8. Кузь Т. В. Механізм інтеграції послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через центри надання адміністративних послуг: теоретичний та практичний аспект. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених (м. Тернопіль, 19 травня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 967-971.

9. Менджул М. В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.

10. Розгон О. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник. 2018. № 19 (46). 2018. С. 620-623. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bf-d1-80-d0-b8-d0-bf-d0-b8-d0-bd-d0-b5-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d1-88-d0-bb-d1-8e-d0-b1-d1-83-d0-b2-d1-80-d0-b0-d0-b7-d1-96-d0-b9-d0-be-d0-b3-d0-be-d1-80-d0-be-d0-b7-d1-96-d1-80-d0-b2-d0-b0-d0-bd/>

11. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017, 176 с.

12. Сімейне право України: підручник / за ред.: С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; Київ: Знання, 2015. 375 с.

13. Шевчук О. Р., Кузь Т. В. Порядок державної реєстрації шлюбу в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 12 2021. № 51. С. 42-45. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/10.pdf>

14. Хлібороб Н. Є. Державна реєстрація актів цивільного стану з використанням цифрових технологій: окремі аспекти правового регулювання. Наука і техніка сьогодні. Серія Право. 2024. № 1(29). С. 227- 237. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/50102/1/Dis_Kuz.pdf

15. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 4. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми здобувачу необхідно роз'яснити підстави та порядок недійсності шлюбу, який визначений ст.ст.38-48 СК України, а також ст. 15 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» та Розділ 3 п. 3. Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні.

Необхідно розмежовувати поняття «припинення шлюбу», «розірвання шлюбу», «визнання шлюбу недійсним». Розірвання шлюбу є різновидом припинення шлюбу. Припинення шлюбу відрізняється від визнання його недійсним тим, що воно спрямоване у майбутнє, тоді як визнання шлюбу недійсним має зворотну силу і припиняє правові наслідки шлюбу з моменту його укладення.

Шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим, а також внаслідок його розірвання. Державна реєстрація розірвання шлюбу проводиться відповідним органом державної реєстрації актів цивільного стану та судом. Державна реєстрація розірвання шлюбу подружжя, яке не має дітей, проводиться відповідним органом державної реєстрації актів цивільного стану.

У разі розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану шлюб припиняється у день державної реєстрації розірвання шлюбу.

У разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу.

Також, вивчаючи дану тему, необхідно звернути увагу на перелік обставин, які є підставами для визнання шлюбу недійсним. Причому залежно від того, які вимоги закону були порушені при укладанні шлюбу, останні поділяються на:

- абсолютно недійсні;
- шлюби, визнані недійсними за рішенням суду;
- шлюби, які можуть бути визнані недійсними судом.

Шлюб може визнаватися недійсним двома шляхами: 1) у органах ДРАЦСу; 2) у суді. При цьому другий спосіб визнання шлюбу недійсним вважається ширшим і таким, що поглинає перший. Питання про повноваження суб'єктів на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним чітко встановлено у ст. 42 СК, але у законодавстві відсутній перелік осіб, які вправі звернутися до органу ДРАЦСу з відповідною заявою про анулювання актового запису про шлюб.

Здобувачі повинні вміти розкрити кожному з вказаних підстав та знати правові наслідки недійсності шлюбу.

Шлюб може бути визнаний неукладеним, що потрібно відрізнити від недійсного шлюбу. Шлюб, зареєстрований у відсутності нареченої і (або) нареченого, вважається неукладеним. Запис про такий шлюб у органі ДРАЦС анулюється за рішенням суду за заявою заінтересованої особи, а також за заявою прокурора. Неукладений шлюб не породжує ніяких прав і обов'язків між особами. У разі неукладеного шлюбу не існує презумпції батьківства чоловіка матері дитини, а визначення походження дитини від таких осіб

провадиться на підставі положень визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.

Уперше в СК України вирішено питання про встановлення режиму окремого проживання. Суд за заявою одного з подружжя може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання другого з подружжя проживати спільно. Ст. 120 СК визначає правові наслідки встановлення режиму окремого проживання: майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутим у шлюбі; дитина, народжена дружиною після спливу 10 місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

Питання для обговорення

1. Недійсність шлюбу: підстави, порядок та правові наслідки визнання шлюбу недійсним.
2. Визнання шлюбу неукладеним.
3. Державна реєстрація розірвання шлюбу. Підстави розірвання шлюбу:
  - а) реєстраційний порядок розірвання шлюбу;
  - б) судовий порядок розірвання шлюбу.
4. Правові наслідки розірвання шлюбу.
5. Визнання розірвання шлюбу фіктивним.
6. Встановлення режиму окремого проживання подружжя: поняття, умови та правові наслідки.
7. Поновлення шлюбу.

Ключові терміни: недійсний шлюб, сепарація, фіктивний шлюб, недійсний шлюб, неукладений шлюб.

Питання для самоконтролю:

1. Який строк чинності заяви про розірвання шлюбу?
2. Чи може шлюб бути розірваний, якщо один із подружжя визнаний безвісно відсутній чи неіездатний?
3. Які особливості припинення шлюбу внаслідок оголошення одного з подружжя померлим?
4. В який випадках можливий реєстраційний порядок розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя?
5. Розмежуйте поняття «розірвання шлюбу» та «визнання шлюбу недійсним»?
6. Які правові наслідки розірвання шлюбу?
7. Який порядок припинення режиму окремого проживання?

8. Який момент розірвання шлюбу за рішенням суду?
9. Чи вправі подружжя відкликати свою заяву про розірвання шлюбу?
10. Чи обов'язкова присутність обох із подружжя при подачі заяви про розірвання шлюбу?
11. Вкажіть на відмінності між визнанням шлюбу недійсним та неукладеним?

Практичні завдання

Завдання 1. Опрацювати судову практику щодо визнання шлюбів недійсними.

Задача 1

Громадянин України Васильєв О.П. звернувся до суду з заявою про визнання недійсним шлюбу, укладеного його батьком Васильєвом П.А. із громадянкою Семеновою К.О. Позивач стверджував, що його батько в момент реєстрації шлюбу був літнього віку, не усвідомлював значення своїх дій і тому одружився на 20 літній Івановій О.О. Через два місяці після реєстрації шлюбу батько помер. Іванова О.О. стверджувала в суді, що уклала шлюб через те що кохала Васильєва і хотіла створити з ним сім'ю.

Як слід вирішити справу?

Задача 2.

Семенченко П. звернувся з позовом до Корнєєвої про визнання шлюбу недійсним, зареєстрованого між його батьком (який уже помер) та Корнєєвою. Позивач наголошував на тому, що реєстрацію шлюбу проведено у приміщенні лікарні без додержання місячного строку від дня подання заяви до органів ДРАЦС. На суді з'ясувалося, що Семенченко Р. і Корнєєва дійсно довгий час проживали однією сім'єю, були у близьких стосунках. Лікар, викликаний як свідок, засвідчив, що Семенченко Р. до моменту смерті перебував у свідомості.

Які види недійсних шлюбів передбачено СК України? Як слід вирішити справу?

Задача 3

Подружжя Гончаренків звернулося до органу ДРАЦСу із заявою про розірвання шлюбу. Завідувач органу ДРАЦСу відмовився задовольнити їх вимогу і запропонував звернутися до суду, оскільки Гончаренко мав усиновлену дитину у віці восьми років. Проте суддя також відмовив у прийнятті заяви і запропонував Гончаренкові знову звернутися у відділ ДРАЦСу.

Хто правий у такій ситуації: орган ДРАЦСу чи суд? Які підстави встановлені СК України для розірвання шлюбу в органі ДРАЦСу за заявою обох з подружжя?

Задача 4

Через рік після оголошення в судовому порядку чоловіка померлим громадянка Осипова М. одружилася з громадянином Ветровим. Через деякий час Ветров звернувся до суду з позовом про визнання недійсним його шлюбу з Осиповою М.

В обґрунтування своїх вимог Ветров указав, що Осипова М. на момент реєстрації з ним шлюбу перебувала у шлюбі з Осиповим К. Осипов К. був оголошений померлим у судовому порядку, але його дружина не зареєструвала припинення їх шлюбу в органі ДРАЦСу.

Громадянка Осипова М. позов Ветрова не визнала, вказавши, що після отримання рішення суду про оголошення померлим Осипова К. вона вважала себе такою, що не перебуває у шлюбі, а тому знову вийшла заміж.

Як повинна бути вирішена ця суперечка?

Задача 5

До суду з позовом про розірвання шлюбу з І. Коваленко звернувся П. Коваленко, який одночасно просив суд забор'язати його дружину змінити прізвище, адже у шлюбі поведінка жінки була аморальною, остання усі вечори проводила на вечірках у компанії різних чоловіків. У судовому засіданні І. Коваленко заперечувала проти зміни прізвища, адже не бажала змінювати, паспорт, ідентифікаційний код, водійські права та інші документи і просила суд залишити за нею після розірвання шлюбу прізвище чоловіка, проти чого він категорично заперечував.

Чи має юридичне значення заперечення Коваленка проти залишення відповідачці його прізвища?

Задача 6.

Оля та Володимир зареєстрували шлюб в органах ДРАЦС в 2016 р. Між ними виникали часті сварки і скандали, що призвели до неприязних стосунків. Після сварки з дружиною Володимир переїхав проживати в інше місто, працевлаштувався, придбав житло та скривши свої шлюбні стосунки з Ольгою в 2017 р. проживав у фактичних відносинах з Валентиною. Через рік у них народилася дитина. В січні 2022 р. Віктор трагічно загинув. Дізнавшись про це Ольга В. приїхала на похорон, де їй стало відомо, що її чоловік проживав з іншою жінкою і що у них є дитина.

Який шлюб є дійсним? Які наслідки недійсності шлюбу? Від чого вони залежать? Чи застосовується строк позовної давності при вирішенні справи про недійсність шлюбу? Вирішіть справу.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 15.06.2024 №z1269-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>. (дата звернення: 28.08.2024).
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 01.01.2024, № 1953-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 28.08.2024)
3. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11 URL.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>. (дата звернення: 28.08.2024).
4. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 03.09.2024, [3257-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Васильченко В.В. Особливості припинення шлюбу в умовах війни. Збірник наукових матеріалів СХІV Міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Одеса, 2022. С. 45–49. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/Odesa_12222022.pdf#page=45
2. Грицишина Л.В. Зміна статі як підстава припинення шлюбу. Наукові записки. Серія: Право. Випуск 15. 2023. С. 255-260. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/375>
3. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу шляхом розірвання в сімейному праві України. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. Вип. 6. С. 34–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2020_6_9.
4. Дудорова К.Б. Актуальні проблеми укладення та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського

- круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 1 С. 56-57. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
5. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць. 2014. № 801: Юридичні науки. С. 51–55. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2132/vnulpurn201480112.pdf#:~:text=%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%86%D0%A0%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A8%D0%9B%D0%AE%D0%91%D0%A3%20%D0%97%D0%90%20%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%9C%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98.%20%D0%94%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%20%D0%9E.,%202014.%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B>
Е
  6. Дякович М. М. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання за сімейним правом України. Часопис Київського університету права. 2019. № 1. С. 125-131. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/206/191>
  7. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
  8. Розгон О. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник. 2018. № 19 (46).. 2018. С. 620-623. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bf-d1-80-d0-b8-d0-bf-d0-b8-d0-bd-d0-b5-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d1-88-d0-bb-d1-8e-d0-b1-d1-83-d0-b2-d1-80-d0-b0-d0-b7-d1-96-d0-b9-d0-be-d0-b3-d0-be-d1-80-d0-be-d0-b7-d1-96-d1-80-d0-b2-d0-b0-d0-bd/>
  9. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017, 176 с.
  10. Сімейне право України: підручник / за ред. С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; Київ: Знання, 2015. 375 с.

11. Схаб-Бучинська Т.Я. Фіктивне розірвання шлюбу: теорія та практика. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. Вип. LVI. С. 94-102. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:rO6llkc54NcC
12. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
13. Топоркова М.М. Особливості розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. Матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану», 26-28 квітня 2023 року. Ужгород, 2023. С. 615–618. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/%D0%9C.%20%D0%9C.%20-%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20-%20Maryna%20Toporkova.pdf>
14. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя

Методичні рекомендації: здобувачі під час вивчення теми повинні розглянути особисті немайнові права і обов'язки подружжя такі як: право на материнство і батьківство; право дружини, чоловіка на пошану до своєї індивідуальності; на фізичний і духовний розвиток; на зміну прізвища; обов'язок подружжя піклуватися про сім'ю, право на особисту свободу та ін.

У чинному Сімейному кодексі України в порівнянні із Кодексом про шлюб на сім'ю збільшено кількість норм, які регулюють особисті немайнові відносини подружжя, проте велика кількість особистих відносин між подружжям перебувають поза сферою правового регулювання.

Особисті немайнові права подружжя мають певні особливості, адже виникають не від народження, а у зв'язку із вступом у шлюб; не є абсолютними; є визначальними в сімейних правовідносинах; особисті немайнові права одного з подружжя можуть здійснюватися не тільки за умови погодження своїх дій з іншим з подружжя, а й з урахуванням інтересів сім'ї в цілому; можуть припинятися з волі учасників шлюбних відносин — шляхом розірвання шлюбу, оскільки їх припинення відбувається разом із припиненням шлюбу.

В основу регулювання особистих немайнових прав та обов'язків кожного із подружжя покладено принцип рівності. Рівність чоловіка і дружини —

основний принцип шлюбних відносин, заснований на визнанні однакової соціальної цінності особистості чоловіка і жінки.

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
2. Рівність чоловіка та дружини в сімейних відносинах.
3. Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя:
  - 3.1. право на материнство та батьківство;
  - 3.2. право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності;
  - 3.3. право на зміну прізвища;
  - 3.4. право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї;
  - 3.5. право на свободу та особисту недоторканність.
4. Обов'язок подружжя турбуватися про сім'ю.
5. Інші особисті немайнові права та обов'язки подружжя

Ключові терміни: особисті немайнові відносини, материнство, духовний розвиток, індивідуальність.

Питання для самоконтролю:

1. Які особливі риси притаманні особистим немайновим правам подружжя?
2. Як вирішуватиметься спір між подружжям щодо вибору прізвища?
3. Яке прізвище матиме подружжя, якщо кожен із них до реєстрації шлюбу мав подвійне прізвище?
4. Чи вправі один із подружжя змінити прізвище під час перебування у шлюбі?
5. У разі зміни прізвища одного із подружжя орган ДРАЦС зобов'язаний видати нове свідоцтво про шлюб чи ні?
6. На підставі якого принципу будуються відносини між подружжям?
7. З якого моменту подружжя набуває особисті немайнові права та обов'язки?
8. Чи вправі чоловік/дружина забороняти другому із подружжя вільно обирати професію та рід занять?
9. У яких випадках припиняються особисті немайнові права подружжя?
10. Чи вправі чоловік взяти прізвище дружини після реєстрації шлюбу?
11. Відмежуйте поняття «місце проживання» та «місце перебування».
12. Назвіть особливості особистих немайнових прав подружжя.

Практичні завдання:

Задача 1

Іванова М.П., яка працює майстром манікюру вирішила змінити професію та стати перукарем чоловічих зачісок. Однак, її вибір професії не був схвалений чоловіком, у зв'язку з чим подружжя посварилося. Через тиждень Іванов І.І довідався, що, незважаючи на його думку, дружина все-таки звернулася в перукарню з приводу працевлаштування. Тоді він пред'явив дружині вимогу відмовитися від свого наміру, інакше він з нею розлучиться. В обґрунтування своєї позиції він заявив, що має право як чоловік давати дружині поради будь-якого характеру.

Чи має право чоловік наполягати на зміні професії його дружиною?

Розкрийте право подружжя на свободу вибору професії.

Задача 2

Петрова І.І. яка носила прізвище її колишнього чоловіка зареєструвала шлюб вдруге та при реєстрації шлюбу з Білоусовим заявила, що бажає носити подвійне прізвище. Однак, чоловік наполягав на тому, щоб його кохана взяла виключно його прізвище. Між закоханими виник спір.

Який орган вирішуватиме спір між подружжям щодо вибору прізвища?

Чи може чоловік зобов'язати дружину змінити прізвище?

Задача 3.

Громадянка Васькова реєструючи шлюб із Петровим вирішили обрати подвійне прізвище, яке містило складові прізвищ обох з подружжя. Через тиждень Гр. Васькова прийшла до органу ДРАЦС із проханням змінити прізвище на її дошлюбне, оскільки проти нового прізвища заперечують її діти від першого шлюбу (14 і 16 років). Прохання було задоволено. Пройшов місяць і між подружжям почали виникати сварки на підґрунті яких була саме зміна прізвища дружини. Васькова кохаючи свого чоловіка знову прийшла до органу ДРАЦС з проханням змінити прізвище і видати їй нове свідоцтво про шлюб. Однак орган ДРАЦС відмовив її у цій просьбі, аргументуючи позицію тим що закон забороняє змінювати прізвища більше ніж 3 рази за життя.

Чи повинен орган ДРАЦСу задовольнити прохання Білоусової?

Чи зобов'язаний орган ДРАЦС видати подружжю нове свідоцтво?

Задача 4

Подружжя Білоусових уклало шлюбний договір у письмовій формі, де дружина зобов'язана ніколи не працювати лікарем відповідно до освіти, яку здобула, а займатися веденням домашнього господарства і вихованням дітей. Через декілька років Білоусова порушила це зобов'язання і влаштувалася на роботу в лікарню дитячим лікарем. Чоловік Білоусов звернувся в юридичну консультацію з проханням роз'яснити, які правові заходи можуть бути вжиті стосовно його дружини, яка порушила дану нею обіцянку.

Яку відповідь слід дати Білоусову?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Інститут конкубітату у сімейному праві.
2. Особливості захисту особистих немайнових правовідносин подружжя.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 01.01.2024, № [1953-IX](#). URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 2.018.2024)
2. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 15.06.2024. [z0863-24](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. Дата оновлення: 28.03.2024 [3342-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. Дата оновлення: 23.09.2024 [3894-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (дата звернення: 28.08.2024).
6. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин: роз'яснення М-ва юстиції України від 05.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048323-11#Text>
7. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, [1909-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Рекомендована література:

1. Байрачна М. І. Права та обов'язки подружжя за Сімейним кодексом України: дис. ... докт. філ. спец. 081 – Право. Харків, 2020. 193 с.

2. Данильченко О.В. Особисті немайнові права подружжя за законодавством України. «Young Scientist» • № 6 (46) • June, 2017. С. 105-110.
3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А. Сучасний стан правового регулювання особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 21. С. 190-196.
5. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
6. Оксанюк О.А. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у доктрині сімейного права. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 81: частина 1. 2024. С. 220-224. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/36.pdf>
7. Парфентьев А. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми правознавства*, № 3, 2023, С. 114-8. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48652/1/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%84%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8C%D1%94%D0%B2.PDF>.
8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
9. Чернік С. Д. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право. Academic Notes. Series: Law : зб. наук. праць / відп. ред. Є. Ю. Соболь [та ін.]. Кропивницький, 2021. Вип. 10. С. 25-29. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3840/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BD%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B6%D1%8F.pdf>
10. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
11. Ярошевська Т. В., Герасименко К. О. Особисті немайнові відносини подружжя у міжнародному приватному праві. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 646-648. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11159/1/295.pdf>

Тема 6. Майнові права та обов'язки подружжя.

Методичні рекомендації. Майнові відносини подружжя – це складний комплекс взаємопов'язаних дій щодо володіння, користування й розпорядження майном, тому здобувачі повинні уважно вивчити розділи навчальної літератури щодо речових правовідносин подружжя.

Під час правового регулювання майнових правовідносин подружжя застосовуються два правові режими – законний та договірний.

Законний передбачає такий порядок володіння, користування та розпорядження майном, який встановлено законодавством: роздільне майно (особиста приватна власність) та спільне майно (спільна сумісна власність).

Договірний режим – це виняток із загального правила, що має силу тільки щодо конкретного подружжя.

Сімейний кодекс визначає певні види майна подружжя, що є роздільним і належить кожному з подружжя (ст. 57 СК України), а також майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності (ст. 60 СК).

СК України встановлює презумпцію спільної сумісної власності подружжя, яка була набута під час шлюбу. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Важливе значення має питання про поділ спільного майна подружжя, який може бути здійснено в добровільному та судовому порядку. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилося щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшло згоди щодо конкретного поділу майна відповідно до цих часток. Сімейне законодавство встановлює спеціальну форму лише для договору про поділ нерухомого майна подружжя.

Якщо між подружжям виникає спір щодо розміру належних їм часток, порядку чи способу поділу спільного майна, то добровільний порядок поділу майна змінюється на судовий (спірний).

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика майнових правовідносин подружжя.
2. Правовий режим майна подружжя:
  - а) особиста приватна власність чоловіка та дружини;
  - б) спільна сумісна власність подружжя.

3. Поділ спільного майна подружжя.
4. Відповідальність подружжя за особистими та спільними боргами.
5. Правовий режим майна фактичного подружжя.

Ключові терміни: спільна сумісна власність, фактичне подружжя, цивільний шлюб, особиста приватна власність, речі індивідуального користування,

Питання для самоконтролю:

1. Чи передбачає законодавство можливість застосування договірного режиму регулювання майнових відносин подружжя?
2. Яке майно належить на праві особистої приватної власності подружжя?
3. Вкажіть форму укладення договору між подружжям про поділ нерухомого майна?
4. Назвіть етапи поділу майна в судовому порядку?
5. До якого правового режиму належать речі індивідуального користування?
6. Який орган вирішує спори між членами колишнього подружжя про поділ майна?
7. Якщо подружжя уклало кредитний договір з метою купівлі автомобіля для одного з них, яку відповідальність нестиме другий з них у разі неповернення коштів у строк визначений договором?
8. Чи потрібна згода другого з подружжя на вчинення «вартісного правочину»?
9. Назвіть ознаки фактичних шлюбних відносин.
10. Що необхідно розуміти під правовою категорією «тривалий час»?
11. Як розділити борги, якщо подружжя не підтримують відносин, тобто разом не проживають, але розірвання шлюбу юридично не оформили?
12. Як довести що грошові кошти взяті у борг використовувалися для сімейних потреб?
13. Чи підлягають при розлученні поділу особисті борги чоловіка та дружини?
14. Які борги відносять до особистих?

Практичні завдання:

Завдання 1. Опрацювати судову практику з питань поділу майна подружжя після розірвання шлюбу.

Завдання 2. Опрацювати судову практику щодо доведеності спільного проживання чоловіком та жінкою у фактичних відносинах.

Задача 1

Громадянка Пальмова звернулася до юрисконсульта за допомогою і розповіла, що її чоловік, з яким вона прожила 10 років, помер. Шлюб в органі ДРАЦСу вони не реєстрували, оскільки вважали це формальністю, але жили дружно, кохали один одного та вели спільне господарство. Під час спільного проживання придбали багато цінних речей, зокрема елітний будинок, цінні папери (акції, облігації) та автомобіль. На ім'я чоловіка в банк було внесено вклад, який поповнювався за рахунок їх спільних коштів. Пальмова була упевнена, що після смерті чоловіка вона залишається його єдиною спадкоємицею. Проте, як з'ясувалося, заповіту чоловік не залишив. Вона знала, що померлий був колись одружений на громадянці Ломакіній, шлюб із нею не розривав, але вже багато років не жив з дружиною, а тепер Ломакіна претендує на отримання спадщини.

З посиланнями на нормативно-правові акти проаналізуйте викладені вище обставини. Яку відповідь ви дали б громадянці Пальмовій?

Задача 2

Громадянка Олешина проживала у фактичних шлюбних відносинах із громадянином Олексюком. Останній наполягав, щоб його кохана окрім того що виховує їх двох дітей, працювала, а саме зареєструвалася в мережі інтернет і здійснювала продаж речей. За це чоловік пообіцяв купити їй діамантові сережки і шубу. Через деякий час Олешина погодилася з цією пропозицією, але попросила укласти шлюбний договір, передбачивши в ньому купівлю їй чоловіком сережок. Однак, здійснювати продажі жінка не мала ні часу, ні бажання. *Чи ґрунтується на законі вимога Олешиної? Чи вправі укласти шлюбний договір особи, які проживають у фактичних шлюбних відносинах.*

Задача 3.

Комаров до моменту реєстрації шлюбу придбав земельну ділянку для будівництва житлового будинку, який побудував в період спільного проживання у зареєстрованому шлюбі із Ломакіною.

Після розірвання шлюбу Ломакіна звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності на частину земельної ділянки і про розділ житлового будинку і земельної ділянки пропорційно її долі в загальному майні подружжя. Комаров заперечував проти таких вимог Ломакіної.

Вирішіть спір.

Задача 4.

Громадянин Іващенко зареєстрував шлюб із Мартиновою 26 лютого 2018 року. Через 6 місяців Іващенко поїхав у Москву на роботу, познайомився із жінкою і почав там з нею проживати у фактичному шлюбі. Із Мартиною не бачився 3 роки. За цей час Мартинова влаштувалася на високооплачувану роботу, купила красивий котедж на березі моря, автомобіль та шубу. Іващенко дізнавшись, що його законна дружина збагатіла, вирішив розірвати шлюб та розділити майно, адже вважав, що усе майно придбане до шлюбу є спільною сумісною власністю. Мартинова заперечувала проти цього. Як буде вирішена справа?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Інститут сепарації у сімейному праві.
2. Роль дітей у майнових спорах подружжя.
3. Спільна власність подружжя на об'єкти незавершеного будівництва.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом № ETS85 Ради Європи від 15 жовтня 1975 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_568 (дата звернення: 28.08.2024)
2. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах зі спорів, що виникають між особами, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, к.ю.н, А. Ю. Зайцев. Київ, 2020. 35 стор.
3. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
4. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 05.06.2024, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
5. Якщо майно придбано під час шлюбу, то реєстрація прав на нього (транспортний засіб, житловий будинок чи іншу нерухомість) лише на ім'я одного із подружжя не спростовує презумпцію належності його до спільної сумісної власності подружжя: Постанова Верховного Суду від 12. 01.2022 р. № 646/7463/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562668>

Рекомендована література:

1. Андрєєва Н.С. Поняття та ознаки фактичних шлюбних відносин. Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 177–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_3_31
2. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
3. Євко В.Ю. Проблеми визначення правового режиму кредитних коштів, одержаних одним із подружжя під час шлюбу. Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 14 лют. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 155 - 157.
4. Кузь Т. В. Фактичні шлюбні відносини та проблеми захисту прав їх учасників. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2022. № 2 (46). С. 250-255. URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/8621>.
5. Маковецький З.В. Звернення стягнення на спільне майно подружжя. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С.79-82. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#page>
6. Сурженко ОА. Про правовий режим спільного майна подружжя / О. А. Сурженко // Актуальні проблеми сімейного права : міжнар. наук.-практ. конф., присвяч.ї пам'яті Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права, НАПрН України, Від. цив.-правових дисциплін, Громад. орг. «Цивілістична платформа». Харків, 2024. С. 73–75.
7. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
9. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Відносини між подружжям та між ними як батьками під час війни: Актуальні питання. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та

інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року).
Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда
Юзькова, 2024. 1 С. 106-111. URL:
<https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>

Тема 7. Визначення походження дітей.

Методичні рекомендації. Народження дитини приводить до виникнення спорідненого зв'язку між нею і її матір'ю та батьком. Факт народження дитини повинен бути засвідчений у органі ДРАЦСу. Реєстрація народження дитини проводиться з одночасним визначенням її походження та присвоєнням прізвища, імені та по батькові. Здобувачі повинні знати, які документи слід подавати до органу ДРАЦСу для реєстрації народження дитини, які правові зв'язки виникають між дитиною і батьками.

Під час визначення походження дитини слід звернути увагу на такі моменти: визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі; визначення походження дитини від батьків, які не перебувають у шлюбі; визначення походження дитини від батька, матері при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій; визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю; визначення походження дитини у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю; визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини; визнання батьківства за рішенням суду.

Від визнання батьківства, материнства необхідно відрізнити встановлення факту батьківства, материнства, яке відбувається уже після смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини або після смерті жінки, яка вважала себе матір'ю дитини. Встановлення факту батьківства, материнства відбувається винятково в судовому порядку.

Питання для обговорення

1. Умови визначення походження дітей.
2. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою.
3. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.
4. Визнання батьківства за рішенням суду.

- 5.Визнання материнства за рішенням суду.
- 6.Встановлення факту материнства і батьківства.
- 7.Оспорювання батьківства та материнства.
8. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Ключові терміни: штучне запліднення, сурогатне материнство, допоміжні репродуктивні технології, встановлення походження дитини, становлення факту батьківства за рішенням суду.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст презумпції походження дитини від подружжя?
2. Який порядок визначення походження дитини від батьків, які не перебувають у шлюбі?
3. Як визначається походження дитини, якщо чоловік помер до народження дитини або шлюб визнаний недійсним?
4. Яка позовна давність застосовується при спорі про батьківство?
5. Коли особа не може оспорити своє батьківство?
6. За який умов особа може звернутися до суду із позовом про визнання себе батьком дитини?
7. Розкрийте зміст сурогатного материнства та умови його застосування?
8. Розкрийте зміст і порядок встановлення факту материнства?
9. Як визначається походження дитини при штучному заплідненні та імплантації зародка?
10. Як визначити походження дитини від батька якщо жінка завагітніла внаслідок зґвалтування?
11. Чи може слугувати підставою для визнання походження дитини від особи факт спільного проживання?
12. Яким медичним показам повинна відповідати жінка, яка бажає бути сурогатною мамою?
13. Хто може звертатися до суду з позовом про визнання батьківства?
14. Чи мають право особи, зазначені у ч.3. ст.128 СК України, подавати позов до суду про визнання батьківства щодо дитини, яка досягла повноліття?
15. Як співвідносяться поняття «дитина» та «дитина, яка досягла повноліття»?
16. Чи необхідно вносити зміни до актового запису про народження дитини у разі визнання батьківства, материнства за іншою особою?
17. Чи обов'язково видається нове свідоцтво про народження дитини у разі внесення змін в актовий запис про народження дитини?

18. За рішенням якого органу проводиться державна реєстрація народження дитини, якщо батьки дитини невідомі?
19. Чи можливе оспорування батьківства після досягнення нею повноліття?
20. У яких випадках чоловік не може оспорити своє батьківство?
21. Чи застосовується позовна давність про виключення запису про чоловіка як батька з актового запису про народження дитини?
22. Хто може оспорити батьківство замість чоловіка у разі його смерті?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Оспорування батьківства в Україні.
2. Перспективи та недоліки сурогатного материнства в Україні.
3. Проблеми, які виникають у разі народження дитини в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Практичні завдання:

Завдання 1. Здійснити порівняльну характеристику правових понять: «Визнання материнства/ батьківства за рішенням суду» та «встановлення факту материнства/батьківства».

Задача 1

Після народження дочки Т. Миколаєва відчула погіршення стану здоров'я, у зв'язку з чим була влаштована на стаціонарне лікування в лікарню, і не змогла самостійно зробити заяву про народження дитини до органу ДРАЦСу. З'ясувалося, що орієнтовний термін її лікування становитиме близько двох місяців. Чоловік Миколаєвої перебував у тривалому службовому відрядженні, а інших близьких родичів у неї за місцем народження дитини і лікування не було. Через два тижні після початку лікування знайома Миколаєвої подала за її проханням до органу ДРАЦСу заяву про реєстрацію народження Миколаєвою дитини, пред'явивши при цьому довідку медичної установи про народження дитини і документи, що посвідчували особу батьків дитини. Проте працівники органу ДРАЦСу відмовили у прийнятті заяви про реєстрацію народження дитини, зажадавши особистого звернення Миколаєвої після закінчення лікування незалежно від його тривалості.

Дайте правову оцінку діям працівників органу ДРАЦСу. Як вони повинні були вчинити в такій ситуації? Чи встановлений законом термін державної реєстрації народження дитини?

Задача 2

16-річна Р. Денисова, яка не перебувала у шлюбі, народила хлопчика і через три тижні подала заяву про реєстрацію народження дитини до органу ДРАЦСу. З посиланням на те, що Денисова не досягла 18-річного віку, працівник органу ДРАЦСу зажадав від неї письмової згоди її батьків на державну реєстрацію народження дитини і зобов'язання надавати матеріальну допомогу у вихованні дитини. Батьки такі зобов'язання дати відмовилися, пославшись на свій поганий матеріальний стан і непередбачуваність дій дочки, яка народила дитину поза шлюбом і всупереч їх бажанню.

Оцініть правомірність вимоги працівників органу ДРАЦСу. Чи передбачені законом особливості встановлення походження дитини, якщо його батьки (один з них) є неповнолітніми? Як буде встановлене батьківство стосовно дитини Денисової?

Задача 3

Н. Малініна назвала себе матір'ю дівчинки, народженої її неповнолітньою сестрою, і була записана як мати у свідоцтві про народження дитини. Через п'ять років вона звернулася до органу ДРАЦСу з проханням про виправлення актового запису у свідоцтві про народження дівчинки, оскільки одружилася, має своїх дітей і не бажає бути матір'ю дитини, не народженої нею.

Чи має право орган ДРАЦСу виправити актовий запис про народження за проханням Малініної? Який порядок оскарження записів актів цивільного стану?

Задача 4

У травні 2023 р. Петренко А.Р. звернувся до суду з позовом до своєї дружини про анулювання запису про батьківство у свідоцтві про народження їх сина. Сторони перебували у фактичних шлюбних стосунках упродовж десяти років, однак кожних пів року Петренко їздив до США на роботу. Згодом у відповідачки народився син Віталій, батьком якого у свідоцтві про народження за вказівкою матері дитини був записаний позивач.

*Чи підлягає позов Петренко задоволенню?
Як вирішити справу?*

Задача 5

З. Кольцова, яка не перебувала у шлюбі, народила хлопчика, батьком якого був К. Сорокін, з яким Кольцова тривалий час спільно проживала. Під час державної реєстрації народження дитини Сорокін усно визнав своє батьківство і

попросив записати його як батька дитини. До його прохання приєдналася і Кольцова, підтвердивши правдивість заяви Сорокіна. Однак завідувач органу ДРАЦСу, переконавшись, що шлюб між Кольцовою і Сорокіним не зареєстрований, відмовився зробити такий запис, зажадавши представити як підставу внесення відомостей про батька відповідне рішення суду.

Чи правильно вчинив завідувач органу ДРАЦСу? Які порядок і підстави внесення відомостей про батьків у запис акта про народження дитини в ситуації, коли батьки дитини не перебувають у шлюбі?

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. Дата оновлення: від 21.08.2024 № 3911-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
2. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ МОЗ від 9 жовтня 2013 року № 787. Дата оновлення: 16.04.2024, [z0431-24](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. Дата оновлення: 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 28.08.2024).
4. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2021. стор. 36
5. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
6. Справи щодо визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав Постанова Верховного Суду від 18.08.2021 у справі № 756/10603/17. URL: Дайджест_Бюлетень_III_Квартал_2021 (2).pdf
7. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 05.06.2024, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література

1. Антонюк О. Проблемні питання визначення походження дитини, народженої сурогатною матір'ю. URL: <https://blog.liga.net/user/eantonuk/article/31409>

2. Ганкевич О. М. Судочинство у справах про визнання батьківства, материнства та його оспорування : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право». Івано-Франківськ, 2015. 20 с. 11.
3. Гелецька І.О. Судове визнання батьківства: теорія та практика застосування правових норм. Науковий вісник міжнародного університету. Серія Юриспруденція. 2015 № 17. Том 2. С. 23-26.
4. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Кузь Т. В. Адміністративно-правове забезпечення процесу встановлення (визнання) батьківства в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. Право і суспільство. 2022. № 2. С.150-157. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/23.pdf.
6. Менджул М.В. Оспорення факту батьківства та материнства: аналіз судової практики в умовах війни. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 83-84. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
7. Мельник О.О. Проблематика визначення місця проживання дитини після розлучення батьків у період воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право Том 1. № 79. 2023. С.211-214. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56723/1/288606-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-666231-1-10-20231007.pdf>
8. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарук. 2017, 176 с.
9. Сімейне право України: підручник / С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; К.: Знання, 2015. 375 с.
10. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
11. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 8. Права та обов'язки батьків і дітей.

Методичні рекомендації. Здобувачам необхідно звернути увагу на те, що для виникнення прав та обов'язків між батьками і дітьми недостатньо одного юридичного факту, необхідна фактична юридична сукупність. Отже лише біологічного походження для виникнення батьківських прав та обов'язків недостатньо. Елементи юридичного складу, що спричиняє виникнення батьківських прав та обов'язків: народження дитини; реєстрація акту народження дитини. Батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше 1 місяця від дня народження дитини зареєструвати її народження в органі ДРАЦС.

Вивчаючи вказане питання, можна вести мову про наявність переліку прав дитини, переліку обов'язків дитини стосовно батьків, переліку прав батьків стосовно дитини, переліку обов'язків батьків стосовно дитини. Однак характерною ознакою особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей, є те, що деякі з них одночасно є і їх суб'єктивними сімейними обов'язками.

При аналізі прав дитини потрібно враховувати, що вони регламентуються не лише СК України, Законом України «Про охорону дитинства», але й Конвенцією ООН про права дитини. Слід знати особисті немайнові права дитини та вміти розкрити їх, зокрема такі: право жити та виховуватися у сім'ї; право на ім'я, по батькові та прізвище; право висловлювати свою думку; право на спілкування з батьками та іншими родичами; право на свободу переміщення та вибору місця проживання; право на свій захист.

При вивченні особистих немайнових батьківських прав і обов'язків потрібно виокремити їх особливі риси: вони позбавлені економічного змісту; є невід'ємними від особи носія; носіями можуть бути лише фізичні особи; такі права мають строковий характер; більшість особистих немайнових прав та обов'язків розраховані на постійне здійснення протягом тривалого часу; у них поєднуються інтереси батьків та дітей - здійснення батьками своїх прав спрямовується на благо дітей, від чого батьки повинні отримувати радість та моральне задоволення тощо.

Необхідно враховувати можливість виникнення між батьками спорів щодо реалізації прав і обов'язків по відношенню до дітей. Загалом, в контексті розгляду як особистих немайнових так і майнових прав і обов'язків батьків і дітей спори можна класифікувати на такі основні групи:

- 1)Спори між батьками щодо прізвища та імені дитини;
- 2)Спори між батьками щодо місця проживання дитини (в окремих джерелах включаються в спори щодо виховання дитини);
- 3)Спори між батьками щодо участі у вихованні дитини того із батьків, хто проживає окремо від неї;

4)Спори, що виникають між батьками щодо управління майном дитини.

Важливе місце має питання позбавлення батьківських прав. Позбавлення батьківських прав — не просто спосіб їхньої втрати, а й міра сімейно-правової відповідальності за порушення одним із батьків прав своєї дитини. Здобувачі повинні знати підстави позбавлення батьківських прав, вичерпний перелік яких визначений ст. 164 СК України.

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей.
2. Спори про дітей.
3. Підстави та наслідки позбавлення батьківських прав.
4. Поновлення батьківських прав.
5. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.
6. Майнові відносини між батьками і дітьми (роздільність майна батьків і дітей, право спільної сумісної власності батьків і дітей).
7. Управління майном дитини.
8. Захист прав дитини при відчуженні нерухомого майна.

Ключові терміни: дитина, відповідальність, позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав.

Питання для самоконтролю:

1. Вкажіть підстави для позбавлення батьківських прав?
2. Які особливі ознаки притаманні особистим немайновим правам та обов'язкам батьків щодо дітей?
3. Розкрийте врегульований в СК України принцип роздільності майна батьків і дітей?
4. У яких випадках можливе відібрання дитини без позбавлення батьківських прав?
5. Які особи зобов'язані забрати дитину з пологового будинку і чи можуть її залишити в пологовому будинку?
6. Який порядок поновлення батьківських прав?
7. У який строк батьки зобов'язані зареєструвати народження дитини в органах ДРАЦСу?
8. Чи може дитина бути позбавлена батьківських прав за рішенням органу опіки та піклування?
9. Як визначається місце проживання дитини, яка не досягла 10 років?
10. Чи враховується думка дитини при визначенні місця її проживання?

- 11.Із скількох років дитина вправі самостійно визначати місце свого проживання?
- 12.Який орган вирішує спори між батьками щодо визначення місця проживання дитини?
- 13.Які наступатимуть правові наслідки у разі протиправної поведінки одного з батьків щодо визначення місця проживання малолітньої дитини?
- 14.Хто матиме переважне право на проживання із ним дитини: дід/ баба, мати/батько?

Практичні завдання

Задача 1

Не перебуваючи в зареєстрованому шлюбі, Колесниченко і Муратов у спільній заяві до органу ДРАЦСу просили зареєструвати факт народження їх сина Віктора і записати Муратова його батьком. Завідувач органу ДРАЦСу опинився у скрутному становищі, тому що кожен з батьків просив дати дитині своє прізвище і спроби добитися вирішення спірного питання за їх взаємною згодою не мали успіху.

Яке прізвище у такій ситуації матиме син Колесниченко і Муратової? Який орган може вирішити суперечку між батьками дитини з цього питання?

Задача 2

Між подружжям Торопенків виникла суперечка з приводу навчання семирічної дочки Ольги. Батько наполягав на навчанні дочки в гімназії з викладанням низки предметів англійською мовою, а мати категорично заперечувала проти цього, вважаючи, що в Олі слабе здоров'я, а навчальне навантаження в гімназії велике. Бабуся і дідусь Олі, що проживали разом з Торопенками, підтримали в суперечці зятя.

Який вихід пропонує закон за відсутності згоди між батьками з питань виховання дітей?

Задача 3

Під час реєстрації шлюбу В. Зернова, що є громадянкою РФ, і громадянин України З. Леоненко-Горський зберегли свої прізвища. Місцем проживання подружжя обрало м. Київ, де у них через рік народився син.

Після народження сина подружжя не досягло згоди про його прізвище і тому подало до органу ДРАЦСу за місцем проживання заяву про присвоєння дитині прізвища Леоненко-Горський-Зернов. Орган ДРАЦСу в задоволенні їх прохання відмовив. При цьому подружжю було рекомендовано надати сину або прізвище батька, або прізвище матері. Це рішення органу ДРАЦСу було оскаржено подружжям у суді за місцем проживання, який не прийняв заяви до

розгляду, посилаючись на непідвідомчість цього спору суду, і порекомендував їм звернутися до органу опіки і піклування.

Чи обґрунтоване рішення органу ДРАЦСу і суду? Чи відповідає вимога подружжя Зернової та Леоненка-Горського законодавству України? Який орган вирішує розбіжності між батьками щодо прізвища дитини?

Задача 4

Після розірвання шлюбу між подружжям Борисенків їх син залишився проживати з матір'ю. Згоди про участь Борисенка у вихованні дитини батьки не дійшли, у зв'язку з чим Борисенко звернувся до суду із заявою, в якій просив суд встановити порядок здійснення своїх батьківських прав.

Суд відмовив у прийнятті заяви, вказавши, що питання стосовно вирішення порядку участі батьків у вихованні дитини належить до виняткової компетенції органів опіки і піклування.

Чи правильно вчинив суд?

Задача 5

Народивши від випадкового зв'язку дівчинку, Н. Ільїна віддала її в будинок дитини. Через три роки вона забрала дівчинку до себе, а ще через рік сусіди Ільїної звернулися в районну адміністрацію з вимогою позбавити її батьківських прав. У заяві вказувалося, що Ільїна веде аморальний спосіб життя (систематично пиячить, приводить додому різних чоловіків), за дочкою не стежить. Дівчинка завжди голодна, запущена, надана сама собі, одягу в неї майже немає. Коли у матері збирається чергова компанія друзів, їй доводиться спати в коридорі.

Чи є підстави для позбавлення Ільїної батьківських прав? Який орган розглядає справи про позбавлення батьківських прав? Хто має право вимагати позбавлення батьківських прав? Назвіть правові наслідки позбавлення батьківських прав.

Задача 6. Суд своїм рішенням позбавив батьківських прав подружжя – Усипових. У судовому засіданні було встановлено, що гр.Усипова Н. повністю відмовилася від виховання сина, фактично не здійснює елементарного догляду за ним. У будинку в зимовий час холодно, відсутня їжа. У школу хлопчик приходив недоглянутим, брудним, часто голодним, не підготовленим до уроків. Гр. Усипов зловживає спиртними напоями і періодично відсутній вдома.

Чи правильно виніс рішення суд? Назвіть підстави позбавлення батьківських прав .

Теми для доповідей та рефератів

1. Права та обов'язки баби та діда по відношенню до їх внуків.
2. Державна реєстрація народження дитини та її походження.
3. Процедура позбавлення батьківських прав.
4. Процедура поновлення батьківських прав.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010 р. Дата оновлення: 01.01.2024, № 1774-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
2. Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я: Постанова КМУ від 09.01.2013 №9. Дата оновлення: 02.04.2024, 371-2020-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9-2013-п#Text>. (дата звернення 28.08.2024)
3. Про реалізацію пілотного проекту у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через мережу Інтернет: Розпорядження КМУ від 26.06.2015 №669-р Дата оновлення: 01.09.2021, z0125-20 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0812-15#Text> (дата звернення 28.08.2024)
4. Про охорону дитинства: Закон України від 07.03.2002р. Дата оновлення: 06.10.2024, 2745-VIII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 28.08.2024).
6. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 11.09.2018 № z0979-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00> (дата звернення 28.08.2024).
7. Правила внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: наказ М-ва юстиції України від 12.01.2011 р. № 96/5 [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11#Text> (дата звернення 28.08.2024).
8. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 28.08.2024).
9. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 01.01.2022, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Боднар Т.В. Управління майном за ЦК України та управління майном дитини за СК України (порівняльно-правовий аналіз). 2022. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/Maslov_100.pdf#page=20
2. Давидова І.В., Павлова В.Г. Забезпечення права батьків і дітей на майно. Юридичний науковий електронний журнал. № 6/2023. С. 112-115. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/24.pdf
3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А.О. Відповідальне батьківство: правовий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. № 1. 2024. С. 136-142. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/850/830>
5. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
6. Євко В.Ю. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) / упоряд. і відповід. ред. І. С. Канзафарова; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; економ.-прав. ф-т. Одеса : Астропринт, 2018. 324 с. С. 114–119. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/3153>
7. Євко В. Ю. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей / Сімейне право: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
8. Карабін Т. О. Адміністративні процедури реєстрації актів цивільного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права, 2023. № 35, С. 467-474. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/1005-Article%20Text-1713-1-10-20231219.pdf>
9. Красицька Л. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... доктора юрид. н. / Л. Красицька. Вінниця, 2015. 496 с. URL: <https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12176.pdf>
10. Карабін Т. О. Правовідносини у сфері реєстрації актів цивільного стану: аналіз юридичних фактів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Т.1. № 80. 2023. С. 472-476. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/73.pdf>
11. Новіков І.М., Стахова К.О. Окремі проблеми захисту прав дітей у процесі відчуження житла. XIII Всеукраїнська науково-практична конференція Проблеми та перспективи розвитку економіки України: погляд молоді.

- Черкаси. 2021. С. 454-459. URL: <http://78.137.2.119/documents/student/0704212.pdf#page=454>
12. Риженко І. М. Порушення прав дітей під час Російсько-Української війни / І. М. Риженко, І. С. Єленич // Правова позиція, № 1 (42), 2024. С. 69-72. URL: <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/6754>
13. Романко К. Питання правової регламентації позбавлення батьківських прав як крайньої міри відповідальності батьків. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Т. 2. С. 58–61. (Сер. «Право». Вип. 32). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4485/1/%D0%9F%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%9B%D0%90%D0%9C%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87%20%D0%9F%D0%9E%D0%97%D0%91%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%AC%D0%9A%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%A5.pdf>
14. Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. Актуальні проблеми правознавства Випуск 4 (8). 2016 р. С. 78-80.
15. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
16. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 9. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.

Методичні рекомендації: здобувачу необхідно пам'ятати, що законодавець регулює основні права та обов'язки не тільки кожного із подружжя, батьків і дітей, а також інших членів сім'ї та родичів. До них законодавством віднесені баба, дід, прабаба, прадід, брати, сестри, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок та інші родичі.

Визначаючи суб'єктний склад правовідносин за участю інших членів сім'ї та родичів, слід врахувати, що національне сімейне законодавство, на відміну від законодавства інших країн, не містить визначення поняття «родичі». У науці сімейного права змістовна частина цього поняття розкривається через такі категорії, як спорідненість та свояцтво. Характерною ознакою спорідненості є кровний зв'язок осіб, які походять одне від одного або від спільного предка, тобто в її основі лежать природні біологічні зв'язки між людьми. Свояцтво – це стосунки між чоловіком і кровними родичами дружини, між дружиною і кровними родичами чоловіка, а також між родичами подружжя.

Питання для обговорення:

1. Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
2. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї.
  - а) зобов'язання по утриманню баби, діда, прабаби, прадіда, внуків та правнуків.
  - б) аліментні правовідносини між братами і сестрами;
  - в) аліментні зобов'язання мачухи, вітчима, падчерки, пасинка;
  - г) аліментні правовідносини між фактичними вихователями і вихованцями.
3. Визначення заборгованості за аліментами. Розмір та строки стягнення аліментів з інших членів сім'ї та родичів.
4. Обов'язок особи піклуватися про своїх бабу, діда, прабабу, прадіда.

Ключові терміни: аліментні зобов'язання, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок, спорідненість, член сім'ї, сім'я, родичі.

Питання для самоконтролю:

1. Яке коло осіб відносять до інших членів сім'ї?
2. Чи вправі батьки перешкоджати бабі, дідові брати участь у вихованні їх дітей?
3. Чи зобов'язані мачуха, вітчим утримувати своїх пасинка, падчерку?
4. Проаналізуйте доктринальні та нормативні підходи до визначення категорії «член сім'ї».
5. Чи варто розмежовувати поняття «близький родич» та «член сім'ї»?
6. У яких випадках аліменти стягуються з діда, баби?
7. Хто вправі звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів з діда, баби?
8. У яких випадках виникають аліментні зобов'язання внуків утримувати їх бабу, діда?
9. Чи виникають аліментні зобов'язання братів, сестер по відношенню один до одного щодо сплати аліментів?
10. Пасинок, падчерка сплачують аліменти мачусі, вітчиму чи ні?
11. Як визначається розмір аліментів що стягуються з інших членів сім'ї та родичів і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги?
12. Чи справі дід, баба укладати договір, положення якого врегульовували б аліментні зобов'язання?

Практичні завдання:

Дослідити та проаналізувати законодавство щодо визначення поняття: «член сім'ї», «близький родич» та «родич».

Задача 1. Позивач Грищенко О. О. (дідусь) звернувся із позовом до суду до гр. Грищенко О.Я. щодо усунення перешкод у спілкуванні з онуком. Гр. Грищенко О.Я. стверджувала, що вона не дозволяє дідусеві та бабусі бачитися із внуком через те, що їх методи виховання та спілкування з дитиною їй не подобаються, адже остання навчає дитину «чистій українській мові». Однак суд не прийняв доводи Грищенко О.Я. та задовольнив позовні вимоги гр. Грищенко О.О. Своїм рішенням суд встановив графік зустрічей внука та його дідуся і бабусі. Гр. Грищенко О.Я. подала апеляцію на рішення суду, аргументуючи, що гр. Грищенко О.О. не має права звертатись до суду з таким позовом.

Чи правильно вирішив суд вирішив спір?

Якими правами та обов'язками наділені бабуся та дідусь, відповідно до СК України?

Задача 2.

До адвоката за консультацією звернулася гр. Красницька. Остання розповіла, що являється троюрідною сестрою 20 річного Микити, якого виховувала 10 років тому. На сьогодні вона опинилася у вкрай скрутній фінансовій ситуації і вважає, що її брат Микита зобов'язаний її уримувати. Проконсультуйте гр. Красницьку.

Задача 3. Григор'єва вирішила припинити виплату аліментів на утримання свого пасинка Аващенко Михайла. Григор'єва пояснювала свій крок тим, що вона сама не має постійного доходу і ледь зводить кінці з кінцями. Однак перед тим як звернутися до суду жінка звернулася за консультацією до юрисконсульта.

Яке роз'яснення слід дати Григорєвій?

Задача 3.

Подружжя Іващенко мали троє дочок: Варю, Олю та Олесю. Варя та Оля проживали окремо, а дочка Олеся - разом з батьками. Коли подружжя стало пенсійного віку їх дочці Олесі виповнилося 15 років. Пенсія у батьків була мінімального розміру, витрати на лікування досить швидко спустошили сімейні заощадження. Батьки-пенсіонери звернулася за допомогою до старших двох дочок, які проживали окремо та мали свої сім'ї. Однак, ті відмовились допомагати, через те, що самі проживають бідно і їм не вистачає засобів для хорошого життя. Відношення дочок вразило їх, тому подружжя звернулися до

юрисконсульта за порадою щодо того чи мають право вони на утримання від своїх повнолітніх двох дочок. Також, подружжя переконало Олесю поцікавитися чи має вона право на утримання від своїх сестер. Яку консультацію повинен дати юрист? Вирішіть справу.

Задача 4

Громадянин Іванов протягом декількох останніх років почав зловживати міцними спиртними напоями через смерть своєї дружини і, як наслідок став хронічним алкоголіком. Його 11-річна дочка Оля, щоразу, під час чергового запою батька тікала до своєї бабусі по материнській лінії Надії Петрівни. Тому Надія Петрівна заявила до органу опіки та піклування щодо встановлення опіки над дівчинкою і попросила сприяти у позбавленні батька його батьківських прав. Суд позбавив батьківських прав чоловіка. Опікуном Олі була призначена її бабуся – Надія Петрівна. Однак, пенсіонерка, якій виповнилося 60 років, могла розраховувати лише на свої 2700 грн. пенсії. Крім того, що на ці кошти треба було жити разом з онукою, сплачувати за комунальні послуги. Для нормального існування дівчинці з бабусею бракувало коштів, тому Надія Петрівна звернулась до бабусі і дідуся Олі по лінії батька. Однак останні відмовилися допомагати внучці через те, що вважали що їх син не є біологічним батьком дівчинки.

У судовому засіданні з'ясувалося, що сукупний дохід баби та діда по лінії батька досить великий, становить 7 тис. 300 грн. на місяць, адже окрім пенсії пенсіонери здають в оренду квартиру, вирощують городину, яку продають на ринку.

Чи мала право Надія Петрівна, як опікун Олі, від свого імені подати позов про стягнення аліментів з діда та баби по батьківській лінії на користь онучки? Чи зобов'язані дідусь і бабуся по лінії батька утримувати онучку? Чи повинні сплачувати аліменти батьки, яких позбавлено батьківських прав? Чим повинен керуватися суд при ухваленні рішення за позовом Надії Петрівни?

Задача 5

Бабуся Ганна дізнавшись, що її дочка хоче дати свої дитині ім'я Параска категорично заперечувала проти цього. Тому вона самостійно звернулася до органів реєстрації актів цивільного стану і зареєструвала дитину як Анна. Тоді батьки дівчинки подали до органу РАЦС спільну заяву, в якій просили змінити ім'я дочки.

Чи має право орган РАЦС прийняти таку заяву і задовольнити вимоги батьків? Чи правомірно вчинила бабуся?

Чи міг орган РАЦС у даному випадку зареєструвати дитину за заявою бабусі?
Чи може орган РАЦС зареєструвати дитину за іменем, наприклад, «королева», «Мандаринка», тощо?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Порядок стягнення аліментів з інших членів сім'ї.
2. Розмежування понять «член сім'ї», «близька особа», «родич».
3. Судова практика щодо сплати аліментів іншими членами сім'ї.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Жилловий кодекс України від 21.04.2022 № 2215-IX. Дата оновлення: 19.11.2022, 2010-IX. (дата звернення: 28.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
2. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : ратифікована Постановою ВР України 20 липня 2006 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_425.
3. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 Дата оновлення: 16.11.2022, 1263-2022-п URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про виконавче провадження: Закон України від 03.11.2016. Дата оновлення: 01.08.2024 3880-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 05.06.2024, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Бичкова С.С. Зміст поняття «Член сім'ї»: у контексті прав та інтересів в умові воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024.

URL:

https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%AE%D0%A4/%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B8%CC%86%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_2023.pdf#page=12

2. Давидова І.В., Павлова В.Г. Проблемні питання аліментних зобов'язань інших членів сім'ї та родичів. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 33 (72) № 4 2022. С. 37-41. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/2_2023.pdf#page=45
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
4. Жиленко Х. О. Проблеми визначення членства у сім'ї у сфері приватного та публічного права. Виклики правничої професії в умовах воєнного стану: тези доповідей та наукових повідомлень учасників круглого столу, присвяч. до Дня юриста (06.10.2022 р.) / За ред. О. О. Коваленко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. С. 104–107.
5. Епрікян А. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Проблемні аспекти. Підприємництво, господарство і право. №2. 2018. С. 20-23. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/5.pdf>
6. Схаб-Бучинська Т.Я. Термінологічна проблема щодо тлумачення понять: «аліменти» та «утримання»: доктринальний та законодавчий аналіз. Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24-25 вересня 2021р. м. Запоріжжя. 2021. С. 25-29. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:dfsIfKJdRG4C
7. Схаб-Бучинська Т.Я. Пропозиції по удосконаленню законодавства щодо визначення переліку суб'єктів, які іменуються «членами сім'ї», «близькими родичами» та «родичами». Modern methods and means of training future lawyers: scientific and pedagogical internship. February 1 - march 12. Romania. 2021. P. 118-123.
8. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
9. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

10. Чепіль М. Сім'я як соціальний інститут виховання дітей. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». 2023. Вип. 16 (48). С. 218–223. URL: <http://www.ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2451/1/401-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-977-1-10-20230707.pdf>
11. Шевців Ю. М. Характеристика категорії «члени сім'ї» за законодавством України. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: матеріали Міжнарод. наук-практ. конф. (21.10.2022 р.). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 376–380. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5020/3/Tezy_21-10-22_1-12-22%20Av.pdf
12. Шуміло І.Ф. Вибір належного до застосування права у справах про міжнародне стягнення аліментів. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції (24 травня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС, 2024. С. 74-76. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/977f4825-b93c-4b7f-af20-8e7a68f4be31/content#page=74>

Тема 10.Аліментні зобов'язання подружжя.

Методичні рекомендації. Аліменти – утримання, яке одна особа зобов'язана надати іншій особі, з якою вона перебуває у сімейних правовідносинах, за наявності умов, передбачених законом або договором. Поняття аліменти та утримання СК України вживає як синонім, виходячи з ст.75. Однак, у літературі точаться дискусії, що ці поняття не тотожні, оскільки утримання має ширший зміст ніж аліменти.

Ст. 75 – 84 СК України регулюють питання взаємного утримання подружжя. Загальними підставами для утримання є: непрацездатність одного з подружжя; потреба у матеріальній допомозі; здатність другого з подружжя надати матеріальну допомогу. Непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом 1, 2, 3 груп. Слід чітко розмежовувати, результатом чого стала непрацездатність – інвалідність, зумовлена каліцтвом на виробництві чи у результаті ДТП має компенсуватися винною стороною – виробництвом чи правопорушником.

При вивченні підстав щодо припинення аліментних зобов'язань подружжя потрібно розмежовувати три групи таких підстав: які автоматично припиняють право одного з подружжя на утримання (повне відновлення його

працездатності; реєстрація одержувачем аліментів повторного шлюбу з іншою особою; підстави, наявність яких повинна бути встановлена судом (наприклад, поліпшення матеріального стану позивача, у зв'язку з чим він перестав потребувати матеріальної допомоги); підстави позбавлення права на утримання або обмеження його строком (наприклад, подружжя перебувало у шлюбних відносинах нетривалий час).

Питання для обговорення

1. Поняття та загальні підстави виникнення аліментних зобов'язань подружжя.
2. Аліментні зобов'язання колишнього подружжя.
3. Способи і розмір надання утримання одним із подружжя другому.
4. Припинення, обмеження або позбавлення права на утримання одного з подружжя.
5. Спеціальні підстави стягнення аліментів.
6. Право на утримання фактичного подружжя.

Ключові терміни: аліменти, утримання, аліментні зобов'язання подружжя, фактичне подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. В яких випадках один з колишнього подружжя має право на отримання аліментів після розірвання шлюбу?
2. Які способи виплати аліментів одному із подружжя?
3. Які спеціальні підстави встановлює законодавство для виникнення аліментних зобов'язань подружжя?
4. У яких випадках один із подружжя не має права на отримання аліментів?
5. Які форми виплати аліментів одному із подружжя допускаються?
6. Які ознаки аліментних зобов'язань можна виокремити?
7. В яких випадках один з подружжя може бути позбавлений права на аліменти?
8. Які Ви знаєте способи стягнення аліментів?
9. Чи може суд присудити сплату аліментів у натуральній формі?
10. У якій форм укладається договір про утримання одному з подружжя?
11. З якого моменту присуджуються аліменти?
12. Чи можуть аліменти стягуватися за минулий час?
13. Із яких видів доходів можуть стягуватися аліменти?
14. Із якого моменту припиняється право на утримання?
15. Чи зобов'язаний вітчим, мачуха утримувати своїх пасинка, падчерку?
16. Чи може заяву про стягнення аліментів подати представник чоловіка, дружини?

17. Чи може заява про стягнення аліментів направлятися поштою?
18. У яких випадках може змінюватися розмір стягнення аліментів ?
19. Хто може ініціювати зміну розміру стягнення аліментів?
20. Із яких видів доходів не стягуються аліменти?

Практичні завдання:

Задача 1

Рішенням суду було зобов'язано громадянина Опанасенка О.О. сплачувати аліменти в розмірі 1590 грн. на місяць на користь його колишньої дружини Опанасенко Л. М., якій було встановлено інвалідність. Чоловік вважає несправедливим те, що тягар утримання судом було покладено тільки на нього. Він повідомив, що у них спільно з його колишньою дружиною є троє повнолітніх працюючих дітей.

Чи є підстави для зменшення встановленого судом розміру утримання? Якщо так, то до якого розміру, на Вашу думку, може бути зменшено утримання з Кобзаря В. В., якщо розмір заробітної плати у дітей 10000, 1600, 600 грн.?

Чи зміниться ситуація, якщо кожен із дітей мав нерухомість, яку неофіційно здавав в оренду і отримував додатковий дохід?

Задача 2

Подружжя Крутикова В. П. та Крутиков С. В. при розірванні шлюбу уклали між собою договір про утримання непрацездатної Крутикової В. П. після розлучення. Розмір утримання сторони визначили у твердій сумі 600 грн. Через 3 місяця Крутиков С. В. влаштувався на високооплачувану роботу і розмір його доходів значно збільшився. На прохання його колишньої дружини Крутикової В. П. збільшити суму утримання він відповів відмовою. Крутикова В. П. подала позов до суду, в якому просила стягнути з Крутикова В. П. за рішенням суду додатково до аліментів належних їй за договором про утримання, аліменти в розмірі 500 грн. В позові їй було відмовлено на тій підставі, що аліменти вона вже отримує за нотаріально посвідченим договором про утримання, то законодавством встановлення аліментів особі, яка їх вже отримує не передбачено. Зміна судом розміру аліментів можлива лише, якщо розмір аліментів був визначений судом.

Чи правомірне рішення суду?

Яким чином Ви, як адвокат, можете захистити інтереси Крутикової В. П.? Який порядок зміни розміру утримання, встановленого сторонами договором про утримання дружини (чоловіка)?

Задача 3

Листова С. К. стала інвалідом другої групи під час перебування в шлюбі з Листовим І. В. Під час розірвання шлюбу аліментів від чоловіка не вимагала. Будучи інвалідом, Листова С. К. вдруге вийшла заміж за Сторожка Р. М. (при цьому залишила собі прізвище від першого шлюбу). Перебуваючи у шлюбі зі Сторожком Р. М., Листова С. К. подала до суду позов про стягнення з Листового І. В. аліментів, який заперечував право колишньої дружини на підставі того, що вона перебуває в зареєстрованому шлюбі з іншим чоловіком, а отже відповідно до ст. 82 Сімейного кодексу, на його думку, вона втратила право на утримання з його боку. На ці заперечення в судовому засіданні Листова С. К. пояснила, що, її право на утримання не може бути припинено на підставі ст. 82 Сімейного кодексу, оскільки підставою застосування ст. 82 Сімейного кодексу є повторна реєстрація шлюбу з тим чоловіком, з яким вона проживала під час встановлення інвалідності.

Чи має право Листова С. К. на отримання аліментів від Листового І. В.?

Як необхідно розуміти положення ст. 82 Сімейного кодексу: «право на утримання, яке особа має після розірвання шлюбу, припиняється у разі... реєстрації з ним повторного шлюбу»? Чи обов'язково для того, щоб було припинено право на аліменти, отримувач аліментів має укласти шлюб з платником аліментів?

Чи зміниться вирішення задачі, якщо Листова С. К. перебуватиме зі Сторожком не в зареєстрованому шлюбі, а в фактичних шлюбних відносинах?

Задача 4

Гордієнко Т. В., перебуваючи в шлюбі з Гордієнком В. К., який мав у власності приватну фірму і отримував значний дохід від підприємницької діяльності, не працювала. Гордієнко Т. В. бажала працювати, але її чоловік наполягав на тому, щоб вона займалася домашнім господарством і вона погодилася. В січні 2017 року фірму, яка належала Гордієнку В. К., було оголошено банкрутом. З того ж часу Гордієнко В. К. працював за трудовим договором і просив Гордієнко Т. В. влаштуватися на роботу для поліпшення фінансового стану сім'ї. Вона категорично відмовилася від влаштування на роботу, мотивуючи це відсутністю професійних навичок, кваліфікації. Після цього за позовом Гордієнка В. К. їх шлюб був припинений. Його дружина при цьому вимог щодо надання їй утримання не висувала. Через півроку після припинення шлюбу Гордієнко В. К. заснував нове підприємство та став отримувати значний дохід. Після цього його колишня дружина подала в суд позов про стягнення аліментів на підставі того, що перебуваючи в шлюбі, вона за ініціативою колишнього чоловіка вела домашнє господарство, у зв'язку з чим

не могла одержати освіти, працювати, обійняти пристойну посаду та ніякої кваліфікації не має. За клопотанням Гордієнка В. К. суд викликав у судові засідання свідків, які підтвердили, що Гордієнко Т. В. відмовлялася влаштуватися на роботу посилаючись на те, що не має ні досвіду, ні стажу. Гордієнко В. К. також не погодився із запереченнями його колишньої дружини та пояснив, що він наполягав на тому, щоб його дружина здобула освіту, зайняла посаду, але вона вела домашнє господарство у зв'язку з тим, що не бажала працювати та мотивувала це тим, що їй і дома добре не потрібно вранці вставати, кудись бігти, а можна до сходу поспати. Її відмова працювати для того, щоб виправити фінансове становище сім'ї, коли він тимчасово не працював, є негідним вчинком, бо вона замість того, щоб підтримати його у тяжку хвилину, розірвала з ним шлюб, залишивши його без засобів до існування. Всі викладені обставини свідчать про те, що його колишня дружина не має права на аліменти.

Яке рішення має постановити суд?

Чи є відмова Гордієнко Т. В. влаштуватися на роботу негідним вчинком, який позбавляє її права на утримання?

Чи встановлений законодавством перелік негідних вчинків, за вчинення яких один з подружжя втрачає право на утримання?

Які вчинки Ви особисто віднесли б до таких негідних вчинків? Наведіть приклади негідних вчинків або критерії віднесення їх до негідних.

Задача 5

Онопенко Н. М. подала позов до свого колишнього чоловіка про стягнення з нього аліментів на утримання у зв'язку з непрацездатністю. В позові вона зазначала, що її колишній чоловік є фермером і вона бажає встановлення утримання в натуральній формі у розмірі двадцяти відсотків від врожаю.

Чи може суд присудити аліменти у натуральній формі? Якщо так, то який порядок виплати аліментів доцільно встановити?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Право дружини, з якою проживає дитина на утримання в разі розірвання шлюбу: теорія та практика.
2. Стягнення аліментів із другого з подружжя: судова практика.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : ратифікована Постановою ВР України 20 липня 2006 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_425.
2. Про виконавче провадження: Закон України від 03.11.2016. Дата оновлення: 01.08.2024 3880-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
3. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 Дата оновлення: 16.11.2022, 1263-2022-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про стягнення аліментів на утримання дружини під час вагітності: рішення Кагарлицького районного суду Київської області від 16.11.2017 по справі № 375/1270/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/102941014>
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Басанська Н.В. Аліментні зобов'язання подружжя. Юридичний науковий електронний журнал. №2 . 2018. С. 57-59.
2. Бутрин-Бока Н.С. Міжнародний досвід упровадження щодо аліментних зобов'язань подружжя в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. №4. 2018. С. 42-44. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2015/5_2015.pdf
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
4. Красвітна Т. Поняття та правова природа зобов'язань подружжя по утриманню. Підприємництво, господарство і право. №10. 2018. С. 21-25. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a773c0e9-3eb9-4dfb-a17a-9b90cdea9968/content>
5. Схаб-Бучинська Т. Я. Прогалини законодавства у сфері виплати аліментів дружині під час вагітності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. № 78. ч.1. С. 233-238. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18036/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf>

6. Схаб-Бучинська Т.Я. Термінологічна проблема щодо тлумачення понять: «аліменти» та «утримання»: доктринальний та законодавчий аналіз. Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24-25 вересня 2021р. м. Запоріжжя. 2021. С. 25-29. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:dfsIfKJdRG4C
7. Схаб-Бучинська Т.Я. До питання про строк укладення аліментного договору подружжя. Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 5–9 квітня 2021 р., м. Івано-Франківськ. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2021. С. 298-300. URL: <http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/14295/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%832021-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-298-300.pdf>
8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
9. Юнін О.С. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії та практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №1. 2017. С. 132-139. URL: https://www.researchgate.net/publication/368210873_STAGNENNA_ZABORGOV_APOSTI_PO_ALIMENTAH_TTA_PRITAGNENNA_BORZNIKA_DO_VIDPOVID_ALNOSTI_ZA_NEVIKONANNA_ALIMENTNIH_OBOV'AZKIV_PROBLEMI_TTEORII_TTA_PRAKTIKI
10. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
11. Шуміло І.Ф. Вибір належного до застосування права у справах про міжнародне стягнення аліментів. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції (24 травня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС, 2024. С. 74-76. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/977f4825-b93c-4b7f-af20-8e7a68f4be31/content#page=74>

Тема 11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.

Методичні рекомендації. Відповідно до ст. 180 СК України батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Здобувачам слід звернути увагу на те, що аліментні зобов'язання визначені імперативно, тобто виникають і припиняються виключно у випадках, і за умов, передбачених законом; аліментні зобов'язання є безоплатними, тобто виплачені суми не можуть бути витребувані, крім випадків, коли їх стягнення було проведено на підставі неправдивих відомостей; аліментні зобов'язання мають строго персональний характер, тобто діють стосовно конкретних осіб, припиняються у зв'язку зі смертю як зобов'язаної, так і правомочної особи; аліментні зобов'язання є тривалими, тобто на їх витребування не поширюється позовна давність.

Підстави виникнення аліментних зобов'язань батьків і дітей: кровне споріднення засвідчене у встановленому законом порядку, або інші юридично значущі зв'язки між ними; вік особи – правовий статус дитини (окрім винятків щодо утримання повнолітніх непрацездатних дітей); відсутність підстав для звільнення від аліментних зобов'язань. Крім того, необхідно враховувати наявність договору про припинення права на аліменти. Такий обов'язок зберігається незалежно від того, чи було визнано шлюб недійсним, чи позбавлено батьків батьківських прав.

Батьки несуть рівні аліментні обов'язки щодо утримання дитини, а тому, виплачувані одним з батьків аліменти мають складати лише половину суми, що має витратитися на утримання дитини.

Надання батьками матеріального утримання дитині може бути здійснене у добровільному або у судовому порядку. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину визначаються домовленістю між батьками. Це може бути грошова або натуральна форма. За рішенням суду аліменти можуть бути призначені у частці доходу матері, батька та або у твердій грошовій сумі. Аліменти встановлюються у частці доходу, коли особа працює і отримує зарплату. Однак суд не може встановлювати таку частку лише з зарплати, оскільки особа сплачує аліменти з усіх видів доходу, встановлених законодавством. Враховуючи мінливий характер доходу, стягнення встановлюється в твердій сумі. Однак необхідно враховувати мінімальний розмір аліментів – не менше 50% прожиткового мінімуму.

Якщо у зв'язку з неможливістю надавати достатній рівень аліментів зобов'язаною особою такий розмір є меншим, то на дитину призначається державна допомога.

Здобувачам при вивченні теми необхідно враховувати, що законодавство визначає механізм контролю за цільовим використанням аліментів. Цю

функцію здійснюють органи опіки та піклування, які за власною ініціативою або за заявою платника аліментів перевіряють цільове витрачання аліментів. Якщо буде встановлено факт нецільового використання, то платник має право звернутись до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення їх частини на особистий рахунок дитини в ощадбанку.

Окремі від аліментів слід розглядати участь батьків у додаткових витратах на дитину. Той з батьків, хто сплачує аліменти, так і той, до кого така вимога не була пред'явлена зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами. Розмір в разі спору визначається за рішенням суду (враховуються обставини, що мають істотне значення).

Законодавство передбачає можливість припинення права дитини на аліменти шляхом укладення договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно, а також підстави для звільнення батьків від сплати аліментів, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби. Звільнення можливе в судовому порядку, коли існує встановлений судом обов'язок по сплаті аліментів або він встановлений на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Питання для обговорення

1. Обов'язок матері, батька утримувати дитину.
2. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів і часу, з якого вони присуджуються.
3. Участь батьків у додаткових витратах на дитину.
4. Припинення права дитини на аліменти.
5. Визначення заборгованості за аліментами на дитину та їх стягнення. Звільнення від сплати заборгованості за аліментами.
6. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей.
7. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

Ключові терміни: аліменти, утримання, додаткові витрати, натуральна форма сплата аліментів.

Питання для самоконтролю:

1. Кому належать на праві власності сплачені на дитину аліменти?
2. За яких умов аліменти можуть сплачуватися у натуральній формі?
3. Які підстави для звільнення від сплати аліментів?
4. Які умови для зміни розміру аліментів, призначених за рішенням суду?

5. Розкрийте правову характеристику додаткових витрат на дитину?
6. Які обставини враховує суд при визначенні розміру аліментів на дитину?
7. Який механізм цільового використання аліментів на дитину передбачений законодавством?
8. Який мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину визначений законодавцем?
9. Чи можуть аліменти стягуватися із заробітної плати працівника-платника аліментів?
10. Які дії платник аліментів повинен вчинити, щоб аліменти стягувалися із його заробітної плати?
11. Назвіть обставини, які враховуються при визначенні розміру аліментів.
12. Як розподілятиметься сума аліментів, якщо у сім'ї троє та більше дітей?
13. Чи вправі суд призначити розмір стягнення у твердій грошовій сумі?
14. У яких випадках батьки звільняються від сплати аліментів?
15. У якій формі укладається договір про сплату аліментів на дитину?
16. Чи можуть стягуватися аліменти на дитину за минулий час?

Практичні завдання

Задача 1

Подружжя Колісник прожили у шлюбі 20 років, після чого його було розірвано. Від шлюбу подружжя має двох дітей 2014 і 2020 року народження, які залишилися проживати з матір'ю. При розірванні шлюбу між сторонами не виникло суперечки щодо надання дітям утримання. У 2022 р. Колісник О. подала позов про стягнення аліментів на неповнолітню дочку, у якому вказала, що матеріальна допомога Колісник П. стала носити періодичний характер і коштів на утримання дочки недостатньо. Дитина страждає бронхіальною астмою, у зв'язку з чим має потребує регулярного догляду фахівця, санаторно-курортного лікування, придбання лікарських препаратів тощо. При розгляді справи Колісник П. заявив, що бере участь в утриманні обох дітей за власною ініціативою. Старшій дочці він оплачує навчання у вищому навчальному закладі. Кошти на утримання неповнолітньої дочки з наступного місяця будуть начислятися з його заробітної плати. Крім цього він систематично купує необхідні для дітей речі (одяг, книги, медикаменти). Тому, на думку відповідача, підстав для примусового стягнення з нього аліментів немає.

Як треба вирішити спір?

Задача 2

Каримова пред'явила Леонову позов про стягнення аліментів на дворічну дитину у твердій грошовій сумі і стягнення неустойки за прострочення виплати

аліментів за попереднім судовим рішенням. На обґрунтування своїх вимог Каримова послалася на важке матеріальне становище, викликане відсутністю власного заробітку у зв'язку з доглядом за дитиною, а також на наявність у відповідача крім заробітної плати додаткових доходів. Рішенням місцевого суду позов Каримовой було задоволено. Суд стягнув з Леонова аліменти на дитину в розмірі 400 грн. щомісячно. В апеляційній скарзі Леонов указав, що рішення про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі винесено судом безпідставно. По-перше, стягнення аліментів на неповнолітніх дітей у твердій грошовій сумі можливо лише у випадку, якщо платник аліментів має нерегулярний дохід або частину доходу одержує в натурі. По-друге, розмір суми визначається судом виходячи з максимально можливого збереження дитині колишнього рівня його забезпечення і з урахуванням обставин, вказаних у ст. 182 СК. Матеріальне становище того з батьків, на ім'я якого виплачуються аліменти, до таких обставин не входить. Матеріальне становище Леонова підтверджується довідкою з місця роботи, відповідно до якої його місячний заробіток складає 700 грн. Документи, що підтверджують наявність у Леонова додаткових доходів, у матеріалах справи відсутні. Що стосується прострочення виплати аліментів за попереднім судовим рішенням, то воно, за словами Леонова виникло внаслідок затримки виплати заробітної плати підприємством.

Проаналізуйте доводи сторін. Яке рішення має винести апеляційний суд?

Задача 3

При розірванні шлюбу між подружжям Авіловими виник спір з приводу утримання їхньої 7-літньої дочки і 16-літнього сина, що залишилися проживати з матір'ю. Авілов у зв'язку з переїздом на постійне місце проживання в інше місто запропонував укласти договір про припинення права на аліменти, по якому передав дружині свою частку (1/2) у праві власності на квартиру, що належала подружжю, а сину - автомобіль "Рено" і спортивний тренажер. У свою чергу Авілова зобов'язалася самостійно утримувати дітей.

Через два роки Авілова пред'явила до Авілову позов про стягнення аліментів на їхнього повнолітнього сина у зв'язку з продовженням ним навчання на заочній формі у вищому навчальному закладі. За словами позивачки, на даний момент вона знаходиться в скрутному матеріальному становищі, у зв'язку з тим, що зобов'язана відшкодувати шкоду, заподіяну внаслідок вчинення по її вині ДТП, тому одна не в змозі утримувати обох дітей. Син у судовому засіданні заявив про свою незгоду з тим, щоб батько оплачував його навчання, оскільки він сам хоче влаштуватися на роботу. Авілов пред'явив зустрічний позов про розірвання договору, укладеного в порядку ст. 190 СК. у якому вимагав повернення переданого за договором майна, а також

відшкодування збитків, викликаних його розірванням. На думку Авілова обов'язок по утриманню дітей, а також по управлінню їхнім майном Авілова виконує неналежним чином. Зокрема, з моменту вчинення договору йому двічі приходилося під час літніх канікул з метою оздоровлення дітей купувати для них путівки до санаторію. При розгляді справи судом було встановлено, що автомобіль "Рено" у зв'язку з аварією, що відбулася, проданий по запчастинах, а тренажер було передано у безоплатне користування спортивній школі, в якій займається син. *Зробіть висновок у справі.*

Задача 4

У 2016 р. у зв'язку з народженням дитини між неповнолітніми Павлицьким (17 років) та Дмитрієвою (16 років) зареєстровано шлюб. В 2017 р. шлюб було розірвано. За позовом Дмитрієвої судом прийняте рішення про стягнення аліментів з батька дитини. При виконанні рішення суду з'ясувалося, що відомості про місце перебування Павлицького відсутні, тому за останнім відомим місцем проживання боржника було оголошено його розшук. У 2019 р. суд задовольнив позов Дмитрієвої про позбавлення Павлицького батьківських прав. Після цього, посилаючись на ст. 265 СК, Дмитрієва звернулася з позовом про стягнення заборгованості за аліментами і про стягнення неустойки за прострочення сплати аліментів до матері Павлицького. Свого часу мати Павлицького допомагала Дмитрієвій. Пізніше вона перестала добровільно надавати матеріальну допомогу в зв'язку з тим, що позбавлення батьківських прав, на її думку, звільняє сина від обов'язку по утриманню дитини.

Чи підлягає позов Дмитрієвої задоволенню?

Задача 5.

З. Я. Тимофєєва звернулася з позовом до колишнього чоловіка Ю. Н. Семенова про стягнення аліментів на користь доньки Ірини, якій виповнилося 12 років, посилаючись на те, що батько добровільно матеріальної допомоги не надає.

Суд позов задовольнив і призначив сплачувати відповідачу аліменти в розмірі 1/4 частини заробітної плати щомісяця. Семенов оскаржив це рішення суду і просив змінити рішення відповідно до чинного законодавства, та знизити розмір аліментів, тому що на його утриманні знаходиться малолітній син 3-х років від другого шлюбу.

Яким буде рішення суду?

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : ратифікована Постановою ВР України 20 липня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_425#Text
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів: Закон України від 17.05.2017 2037-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2037-19#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. Дата оновлення: 06.10.2024, 3792-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 Дата оновлення: 16.11.2022, 1263-2022-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Бабенко А. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей як вид майнових злочинів проти сім'ї: соціально-правовий та кримінологічний вимір. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 1. С. 31-36. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/48215b51-1014-48c3-bb85-228f1d5c9e1f/content>
2. Борисова В. І., Кривобок С. В. Право на аліменти за сімейним законодавством України та особливості нарахування їх розміру на період воєнного стану. Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах в Україні», Матеріали Науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Ч. Н. Азімова, м. Харків 2024 р., с.14–16.
3. Вербіцька М.В. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/8752/1/ужгород.pdf>

4. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Піскун Д.А., Маслов Р.Я., Карпенко Р.В. Актуальні питання виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину за чинним сімейним законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2021. С. 221-224. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/56.pdf
6. Пономаренко О.М. Стягнення аліментів на дитину з поліцейських як спосіб забезпечення їй права на достатній життєвий рівень. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». Випуск 39, 2024. С. 85-91. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/14438-46959-1-SM.pdf>
7. Січко Д. С. Сучасні проблеми правового забезпечення стягнення аліментів. Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права. 2020. № 1. С. 86–91.
8. Січко Д.С. Окремі питання аліментних зобов'язань в умовах воєнного стану. Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції : XXI Міжнар. наук. конф. 20–23 черв. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН і МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Донецький нац. медичний ун-т ; Technical University of Moldova (Moldova) ; Jan Dlugosz University in Czestochowa (Poland) ; Adam Mickiewicz University (Poland) ; Leipzig University of Applied Sciences (Germany) ; Rzeszow University of Technology (Poland) ; Ca` Foscari University (Italy). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 3-5. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2339/1/%D0%9E%D0%A4-2024.%20%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.pdf#page=3>
9. Хорошенюк О.В., Доценко О.О. Окремі питання аліментних зобов'язань. Цивілістика. Право і суспільство. №2. 2021. С. 51-57.
10. Шуміло І.Ф. Вибір належного до застосування права у справах про міжнародне стягнення аліментів. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції (24 травня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС,

<https://dSPACE.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/977f4825-b93c-4b7f-af20-8e7a68f4be31/content#page=74>

11. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 12. Припинення аліментних зобов'язань.

Методичні рекомендації. Здобувачу необхідно пам'ятати, що законодавство передбачає можливість припинення права дитини на аліменти шляхом укладення договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно, а також підстави для звільнення батьків від сплати аліментів, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби. Звільнення можливе в судовому порядку, коли існує встановлений судом обов'язок по сплаті аліментів або він встановлений на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Питання для обговорення:

1. Припинення права дитини на аліменти.
2. Визначення заборгованості за аліментами на дитину та їх стягнення.
3. Правові наслідки за несплату аліментів.
4. Звільнення від сплати заборгованості за аліментами.

Ключові терміни: аліменти, утримання, договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.

Питання для самоконтролю:

1. Чи можуть стягуватися аліменти за минулий час?
2. Як визначається заборгованість за аліментами, які присуджені у частці від заробітку?
3. Який орган присуджує сплату аліментів, а який – стягує їх?
4. Який орган обчислює розмір заборгованості за аліментами?
5. У яких випадках батьки звільняються від сплати аліментів?
6. Чи має право одержувач аліментів на стягнення неустойки (пені)?
7. Чи може бути зменшений розмір неустойки?
8. У яких випадках неустойка не сплачується?
9. Чи можна стягувати додаткові витрати на повнолітню дитину?
10. Чи можна притягати до сплати додатковий витрат на дитину бабу та діда, інших членів сім'ї?
11. У яких випадках батьки звільняються від обов'язку утримувати дитину?

12. Які обмежувальні заходи застосовуються до боржників за несплату аліментів?
13. Які особи попадають до Єдиного реєстру боржників?
14. У яких випадках припиняється стягнення аліментів?
15. У якій формі укладається договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно?
16. Чи можна розірвати договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно?
17. Між ким укладається договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно?

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном: ратифікована Постановою ВР України 20 липня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_425 (дата звернення: 28.08.2024).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020, 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах щодо призначення, зміни, стягнення аліментів. Київ, 2019. Вип. 3. 20 стор. 70 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_alimentu.pdf
4. Про виконавче провадження: Закон України від 03.11.2016. Дата оновлення: 01.08.2024, 3880-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 28.08.2024)
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів: Закон України від 17.05.2017 2037-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2037-19>.
6. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: Постанова Кабінету міністрів України від 22 лютого 2006 р. N 189. Дата оновлення: 03.05.2022, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
7. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: Постанова Пленуму Верховного Суду від 15.05.2006 N 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>
8. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги : постан. Кабінету

Міністрів України від 19 серп. 2002 р. № 1203. Дата оновлення: **01.01.2004** [303-2003-п.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF#Text>

9. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.

2. Гресь І.А. Припинення стягнення аліментів у зв'язку зі зміною місця проживання дитини: проблеми та шляхи вирішення. Юридичні могилянські читання : Всеукр. наук.- практ. конф. : програма та тези / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 16-22. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2298/1/%D0%A5%20%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf#page=18>

3. Січко Д.С. Окремі питання аліментних зобов'язань в умовах воєнного стану. Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції : XXI Міжнар. наук. конф. 20–23 черв. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН і МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Донецький нац. медичний ун-т ; Technical University of Moldova (Moldova) ; Jan Dlugosz University in Czestochowa (Poland) ; Adam Mickiewicz University (Poland) ; Leipzig University of Applied Sciences (Germany) ; Rzeszow University of Technology (Poland) ; Ca` Foscari University (Italy). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 3-5. URL:

<https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2339/1/%D0%9E%D0%A4-2024.%20%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.pdf#page=3>

4. Схаб-Бучинська Т.Я. Про об'єкт договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 березня 2021 р. Івано-Франківськ. 2021. С. 89-92 URL:

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:cFHS6HbyZ2cC .

5. Ханович Є. Д. Сімейно-правова відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. Право і суспільство. 2019. № 2, ч. 2. С. 69–75. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/aa9a6220-4a58-40cf-8650-513b1203ad83/content>

Тема 13. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.

Методичні рекомендації. Усиновлення — одна з форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. В основу організаційно-правового механізму усиновлення в Україні покладені такі принципи: кожна дитина має право на виховання у сім'ї; пріоритетним є національне усиновлення; посередницька комерційна діяльність з усиновлення дітей заборонена.

Здобувачі повинні знати, як ведеться облік осіб, котрі бажають усиновити дитину, хто є суб'єктами усиновлення, які вимоги пред'являє законодавець до усиновлювачів.

Необхідно пам'ятати, що усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років. У разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж вісімнадцять років.

Питання для обговорення:

1. Поняття та форми влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Поняття та історія розвитку інституту усиновлення.
3. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення.
4. Визнання усиновлення недійсним: порядок та правові наслідки.
5. Таємниця усиновлення.
6. Скасування усиновлення: порядок та правові наслідки.

Ключові терміни: усиновлення, опіка, піклування, опікун, піклувальник, піклування (над дітьми).

Питання для самоконтролю:

1. Які нормативно-правові акти врегульовують відносини з усиновлення?
2. Які вимоги пред'являються до осіб, які бажають усиновити дитину?
3. Який порядок ведення обліку дітей, які можуть бути усиновлені?
4. Які вікова різниця повинна бути між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною?
5. Які підстави для скасування усиновлення?
6. Назвіть відмінності між визнанням усиновлення недійсним та скасуванням усиновлення?
7. Хто не може бути усиновлювачами?
8. Вкажіть правові наслідки усиновлення?
9. Чи можна усиновлювачеві змінювати прізвище, ім'я, по-батькові дитини?
10. До якого органу необхідно звернутися особам, які бажають усиновити дитину?
11. Чи дозволяє закон усиновити дитину особі, яка не перебуває у зареєстрованому шлюбі?
12. Чи може один із подружжя подати заяву на усиновлення від імені іншого?
13. Які документи повинні подати кандидати в усиновлювачі?
14. Чи зобов'язані кандидати в усиновлювачі подавати довідку про стан свого здоров'я та відсутність судимості?
15. Протягом якого часу служба у справах дітей повинна розглянути подані документи?
16. Чи береться до уваги згода біологічних батьків при усиновленні дитини та згода самої дитини?
17. У яких випадках усиновлення дитини провадиться без згоди батьків?
18. Чи можна усиновлювача позбавити батьківських прав?

Практичні завдання

Задача 1

Після розірвання шлюбу батьків п'ятирічний Сашко Протасов залишився проживати з матір'ю в м. Львові. Його батько влаштувався на військову службу за контрактом і виїхав за кордон, звідки перераховував аліменти на сина. Через рік мати Сашка важко захворіла і померла. Після цього хлопчик тимчасово проживав у далеких родичів, які не мали наміру взяти його на виховання у свою сім'ю, вважаючи, що виховувати Сашка повинен його батько. На запит органу опіки і піклування командир військової частини повідомив, що батько Сашка

виїхав для подальшого проходження служби в район збройного конфлікту. Подальші запити про його місцезнаходження результату не дали. Через місяць після направлення останнього запиту орган опіки і піклування вжив необхідні заходи, щоб Сашка взяли на облік дітей, які залишилися без піклування батьків, а ще через три місяці Сашко був усиновлений у судовому порядку подружжям Сидорченків, які проживали в одному з міст тієї самої області.

Через шість місяців після усиновлення до м. Львова прибув батько Сашка, який пояснив, що потрапив у полон і протягом тривалого часу утримувався незаконним збройним формуванням. Вважаючи дії органу опіки і піклування незаконними, він зажадав отримати відомості про сина і звернувся до суду з вимогою про скасування усиновлення, заявивши, що він має переважне право на виховання своєї дитини.

Чи обґрунтовано діяв орган опіки та піклування, коли Сашка Протасова взяли на облік дітей, що залишилися без піклування батьків? Поясніть підстави визнання дітей такими, що залишилися без піклування батьків. Яке рішення, на вашу думку, повинен ухвалити суд за заявою рідного батька Сашка Протасова?

Задача 2

Після смерті батьків неповнолітнього Олега Дубовикова його родичі обговорювали питання про подальше виховання хлопчика. При цьому більшість родичів висловили думку, що розумним буде усиновлення його дядьком Я. Волчковим (рідним братом матері хлопчика) як найближчим родичем. Але останній пояснив родичам, що не може усиновити дитину, оскільки проти цього заперечує його дружина. Тоді бабуся хлопчика — Н. Дубовикова (мати батька), вважаючи доводи Волчкова непереконаливими, сама подала до суду заяву про встановлення усиновлення Олега Дубовикова Волчковим.

Чи правомірно вчинила Дубовикова? Чи прийме суд її заяву до розгляду? Які умови усиновлення дитини?

Задача 3

Громадянин Петренко подав до суду заяву про встановлення усиновлення семирічного сироти Дмитра Симоненка, що тимчасово перебував після смерті батьків у дитячому будинку. У зв'язку з цим суддя під час підготовки справи до судового розгляду витребував з органу опіки та піклування висновок про обґрунтованість і відповідність усиновлення інтересам дитини.

Через місяць до суду надійшов такий висновок, до якого були докладені й інші документи: згода органу опіки та піклування на усиновлення; свідоцтво про народження Дмитра Симоненка; медичний висновок про стан здоров'я, фізичний і розумовий розвиток хлопчика; згода директора дитячого будинку на усиновлення Дмитра Симоненка. Проте суддя зажадав від органу опіки і

підкування додатково подати також акт обстеження умов життя Петренка та дані про наявність і розмір його грошового внеску. Своє рішення суддя пояснив необхідністю ретельного з'ясування матеріального стану Петренка з метою визначення його можливостей гідно виховувати дитину.

Чи обґрунтовані, на вашу думку, вимоги судді? Які документи повинні бути додані усиновлювачем до заяви в суд про встановлення усиновлення дитини і до висновку, що надає орган опіки і підкування?

Задача 4

Бездітна громадянка Ю. Корнієнко вирішила усиновити дитину і з цією метою прийшла на консультацію в міський відділ освіти. При уточненні відомостей про особу Корнієнко було встановлено, що внаслідок захворювання вона є інвалідом III групи, проте займається надомною працею і має достатній заробіток. У зв'язку з цим інспектор відділу освіти висловив сумнів у можливості Корнієнко виховувати дитину. Корнієнко звернулася в юридичну консультацію з проханням надати їй відповідну консультацію з цього приводу.

Яке роз'яснення повинні дати Корнієнко в юридичній консультації?

Задача 5

Через три роки після смерті дружини громадянин Калінін, що має дитину у віці 13 років, одружився на 25-річній громадянці Марченко, яка під час укладання шлюбу взяла прізвище чоловіка. Між мачухою і пасинком склалися хороші стосунки, було досягнуто повне порозуміння. У зв'язку з цим через рік після державної реєстрації шлюбу Калініна вирішила усиновити дитину свого чоловіка. Проте інспектор відділу освіти, куди Калініни звернулися за порадою, заявила, що усиновлення неможливе, оскільки законом забороняється усиновлення, якщо різниця у віці між усиновлювачем і усиновленим менше 15 років.

Що ви можете пояснити з приводу цього роз'яснення?

Задача 6

Подружжя Демченків подали до суду заяву про встановлення усиновлення 10-річної дитини-сироти Миколи Дорошенка. Спочатку вони не мали наміру змінювати прізвище хлопчика, вважаючи це необов'язковим, тому у своїй заяві до суду про встановлення усиновлення Миколи Дорошенка прохання про зміну прізвища дитини не вказували. Потім за порадою друзів з метою забезпечення таємниці усиновлення вирішили надати дитині своє прізвище, про що заявили в судовому засіданні.

Суд ухвалив рішення про встановлення усиновлення Миколи Дорошенка подружжям Семченків, однак разом із тим відмовив їм у проханні надати дитині

їх прізвище. В обґрунтування цього суд пояснив, що прохання усиновлювачів про зміну прізвища усиновлюваної дитини повинне заздалегідь вказуватися в заяві усиновлювачів. Крім того, питання про зміну прізвища при усиновленні виявилось несподіванкою для хлопчика.

Чи правомірні дії суду в такій ситуації?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Порядок усиновлення дітей - громадян України іноземцями.
2. Проблеми, які виникають при усиновленні.
3. Колізійні питання усиновлення.
4. Процедура взяття на облік кандидатів в усиновлювачі.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова КМ України № 618 від 24 травня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
2. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008. № 348-2021-п. Дата оновлення: 13.08.2024. [898-2024-п](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
3. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав // Пленум ВСУ від 30.03.2007р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої): Закон України від 15.02.2011р. № 3017-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3017-17#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Баяновська, М., & Машкаринець-Бутко, А. (). Соціально-педагогічні проблеми виховання дітей-сиріт в умовах суспільних викликів. Scientific Collection «InterConf+», 2022. № 28 (137), С. 81-86.

2. Басай А. Особливості процедури усиновлення дітей під час воєнного стану. *Scientific Collection «InterConf»*, (134), 2022. Р. 230–232. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1778>
3. Васильєва Д. Усиновлення під час війни: як зараз відбувається цей процес. *Юридична газета Online*. 2022. 4 серпня. URL: https://yur_gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/usinovlennya-pid-chas-viyni-yak-zaraz-vidbuvaetsya-cey-proces.html.
4. Грабар Н. М. Окремі аспекти процедури усиновлення дітей в умовах воєнного стану в Україні. The XXV International Scientific and Practical Conference «Problems with distance learning and ways to solve them», June 24-26, 2024, Prague, Czech Republic. Р. 155-158. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/06/PROBLEMS-WITH-DISTANCE-LEARNING-AND-WAYS-TO-SOLVE-THEM.pdf#page=156>
5. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
6. Гопанчук В. П. Особливості усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану в Україні. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. (Київ, 29 вересня 2022 року). К.: НАВС. С. 104-108. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/d23081f7-cf86-404d-8a41-0a44f1cfc0dc/content>
7. Євко В. Ю. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
8. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав // Пленум ВСУ від 30.03.2007р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>
9. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017, 176 с.
10. Схаб-Бучинська Т.Я. Колізії в сімейному законодавстві у питаннях усиновлення дітей. *Science and technology. Abstracts of XXIV International Scientific and Practical Conference Poland, Lublin*. 2021. Р. 96-101. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAJ:zA6iFVUQeVQC
11. Тавлуй О. Розголошення таємниці усиновлення: окремі аспекти відмежування від інших правопорушень. *Підприємництво, господарство і право*. №6. 2021. С. 192-195. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/30.pdf>

12. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
13. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 14. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми.

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми здобувачу необхідно вивчити поняття інституту опіки та піклування, основні засади його функціонування, конкретизувати суб'єктів, що потребують опіки або піклування та проаналізувати підстави та наслідки встановлення опіки або піклування.

Необхідно пам'ятати, що метою опіки і піклування є виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишились без батьківського піклування, а також захист особистих і майнових інтересів цих дітей.

Говорячи про інститут опіки та піклування, потрібно чітко розмежовувати осіб, над якими може встановлюватися опіка та осіб, що потребують піклування. Отож, опіка встановлюється над малолітніми дітьми, тобто тими, які не досягли 14 років, а піклування – над неповнолітніми у віці від 14 до 18 років. Тому для досягнення поставленої мети необхідно опрацювати Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», зокрема статті 1, 11, 15.

Ще однією із альтернативних форм влаштування дитини у сім'ю є патронатне виховання. Патронатним вихователем може бути громадянин України, який має досвід виховання дитини, відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання та реабілітації дитини у своєму помешканні. Необхідно пам'ятати, що у сім'ю патронатного вихователя можуть бути одночасно влаштовані тільки діти, які є рідними братами та сестрами, або діти, які виховувалися в одній сім'ї.

Питання для обговорення:

1. Поняття та значення опіки та піклування над дітьми. Встановлення опіки та піклування над дітьми.
2. Припинення опіки та піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

3. Права дитини, над якою встановлено опіку та піклування. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини.
4. Припинення опіки та піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.
5. Поняття, сутність та значення патронату над дітьми. Історичні аспекти становлення інституту патронату над дітьми. Поняття та зміст договору про патронат. Припинення патронату над дітьми.

Ключові терміни: патронат, договір про патронат, опіка, піклування, опікун, патронатна сім'я.

Питання для самоконтролю:

1. Над якими особами встановлюється опіку та піклування?
2. Які особи не можуть бути опікунами, піклувальниками?
3. Хто здійснює контроль за дітьми над якими встановлено опіку та піклування?
4. Які Ви знаєте права та обов'язки опікунів і піклувальників щодо дитини?
5. Хто несе відповідальність за дії дітей над якими встановлено опіку та піклування?
6. Назвіть обов'язки патронатного вихователя?
7. Протягом якого часу дитина може перебувати у сім'ї патронатного вихователя?
8. Які вимоги ставляться до патронатного вихователя?
9. Які особи не можуть бути патронатними вихователями?
10. Які документи потрібно подати і до якого органу, щоб набути статусу патронатного вихователя?
11. Між якими суб'єктами укладається договір про надання послуги з патронату над дитиною?
12. Прийомні батьки здійснюють свої обов'язки по відношенню до прийомних дітей за плат чи безоплатно?
13. Назвіть права та обов'язки прийомних батьків?
14. Як вимоги ставляться до прийомних батьків?
15. Хто здійснює фінансування прийомних сімей?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Договір про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї.
2. Переваги та недоліки послуги патронату над дитиною.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету міністрів України 26 квітня 2002 р. N 80 565. Дата оновлення: 13.08.2024 р. N [898-2024-п.](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 05.10.2006№ 230-V. Дата оновлення: 03.08.2023 [3022-IX.](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
3. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова КМУ від 08.10.2008 №905. Дата оновлення: 13.08.2024, підстава - [898-2024-п.](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету міністрів України від 27 квітня 1995 р. Дата оновлення: 13.08.2024, [900-2024-п.](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Бельо Л. Ю., Тарантаєва О. О. Особливості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни в Україні. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.): у 2 т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 678–681. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/115d8dfa-b0cd-4b62-9797-648d4014541c/content>
2. Грабовська Г. М., Лисюк А. М. Захист прав дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування під час військових дій. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 2. С. 80–84. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/63894/1/282060->

[%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-650084-1-10-20230614.pdf](#)

3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
5. Євко В. Ю. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.2
6. Риженко І. М. Порухення прав дітей під час Російсько-Української війни. Правова позиція, № 1 (42), 2024. С. 69-72. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/1/15.pdf>
7. Титаренко І.О. Специфіка соціальної роботи з сім'ями, які виховують прийомних дітей. URL: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4495/1/22%20Титаренко%201.pdf>
8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
9. Яніцька І.А. Встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 797–801. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/987df4d3-e7fd-4c87-8419-aa02091b6d9b/content>

Тема 15. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми здобувачу необхідно вивчити поняття прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу, основні засади його функціонування, конкретизувати суб'єктів, які можуть створити прийомну сім'ю та дитячий будинок сімейного типу та проаналізувати підстави та наслідки встановлення даних правових форм.

Здобувачу необхідно чітко розмежувати такі форми влаштування, як: прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, тому для цього потрібно проаналізувати Постанову КМУ «Про затвердження Положення про дитячий

будинку сімейного типу» та Постанову КМУ «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю».

Питання для обговорення:

1. Поняття прийомної сім'ї. Створення прийомної сім'ї. Влаштування дітей до прийомної сім'ї.
2. Права і обов'язки прийомних батьків і прийомних дітей.
3. Поняття дитячого будинку сімейного типу. Створення та влаштування дітей до дитячого будинку сімейного типу.
4. Права і обов'язки батьків-вихователів і вихованців дитячого будинку сімейного типу.
5. Припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу.
6. Здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Питання для самоконтролю:

1. Прийомні батьки здійснюють свої обов'язки по відношенню до прийомних дітей за плату чи безоплатно?
2. Назвіть права та обов'язки прийомних батьків?
3. Як вимоги ставляться до прийомних батьків?
4. Хто здійснює фінансування прийомних сімей?
5. Який орган приймає рішення про створення прийомної сім'ї?
6. Чи потрібно укласти договір між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї?
7. Чи потрібно здійснювати соціальне супроводження прийомних сімей та дитячого будинку сімейного типу?
8. Які вимоги пред'являються до батьків – вихователів?
9. Чи потрібно обов'язково проходити курс навчання, щоб мати можливість створити прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу?
10. Із якого б'юджету здійснюється фінансування прийомних сімей та дитячий будинок сімейного типу?
11. Які пільги надаються батькам – вихователям?
12. Які діти в першу чергу влаштовуються до дитячого будинку сімейного типу?
13. Чи можливе одночасне застосування різних правових форм влаштування у сім'ю до однієї дитини?

14. Скільки дітей можуть проживати у дитячому будинку сімейного типу?

Теми для доповідей та рефератів:

1. Подолання та профілактика соціального сирітства.
2. Соціальна робота з прийомною сім'єю.
3. Актуальні проблеми при створенні прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету міністрів України 26 квітня 2002 р. N 80 565. Дата оновлення: 13.08.2024 р. N [898-2024-п.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 05.10.2006№ 230-V. Дата оновлення: 03.08.2023 [3022-IX.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024)
3. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова КМУ від 08.10.2008 №905. Дата оновлення: 13.08.2024, підстава - [898-2024-п.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
4. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету міністрів України від 27 квітня 1995 р. Дата оновлення: 13.08.2024, [900-2024-п.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, [1909-IX.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Бельо Л. Ю., Тарантаєва О. О. Особливості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни в Україні. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17

- червня 2022 р.): у 2 т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 678–681. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/115d8dfa-b0cd-4b62-9797-648d4014541c/content>
2. Грабовська Г. М., Лисюк А. М. Захист прав дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування під час військових дій. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 2. С. 80–84. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/63894/1/282060-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-650084-1-10-20230614.pdf>
10. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
11. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
12. Євко В. Ю. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.2
13. Риженко І. М. Порухення прав дітей під час Російсько-Української війни. Правова позиція, № 1 (42), 2024. С. 69-72. URL:<https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/1/15.pdf>
14. Титаренко І.О. Специфіка соціальної роботи з сім'ями, які виховують прийомних дітей. URL: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4495/1/22%20Титаренко%201.pdf>
15. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
16. Яніцька І.А. Встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 797–801. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/987df4d3-e7fd-4c87-8419-aa02091b6d9b/content>

Тема 16. Договори в сімейному праві.

Методичні рекомендації: Правове регулювання договірних відносин подружжя, колишнього подружжя, батьків та дітей у доктрині сімейного права є об'єктом активних досліджень. Учасники сімейних відносин з метою уникнення спорів та досягнення консенсусу в приватно – правовій сфері врегульовують свої відносини на підставі договору.

Так, під час вивчення даної теми здобувачам необхідно з'ясувати правову природу сімейно-правового договору, а також звернути увагу на договірне регулювання майнових правовідносин подружжя, та регулювання немайнових та майнових правовідносин батьків та дітей.

Так, майновими договорами, які визначають правовий режим майна подружжя є: 1) договір про порядок користування житловим будинком, квартирою, іншою будівлею чи спорудою, земельною ділянкою; 2) договір, за яким передається у власність нерухоме майно; 3) договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності без виділу цієї частки; 4) договір про поділ майна подружжя; 5) договір про виділ частки нерухомого майна одного з подружжя зі складу усього майна. Ці договори мають індивідуальний, самостійний характер, адже умови договору прописуються самими контрагентами, однак не повинні порушувати норм закону та моральних засад суспільства.

Батьки вправі укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з батьків, хто проживає окремо від дитини, а також договір про сплату аліментів.

Поширеною є практика укладення батьками договору про припинення права на аліменти, який укладається із дозволу органу опіки й піклування і посвідчується нотаріально. Даний договір припиняє сплату аліментів, однак взамін здійснюється передача дитині права власності на нерухоме майно (земельну ділянку, квартиру, будинок).

Питання для обговорення:

1. Сімейно-правовий договір: поняття та правова природа. Класифікація сімейних договорів.
2. Договірне регулювання майнових правовідносин подружжя. Договори щодо визначення правового режиму майна подружжя. Договір подружжя про надання утримання.
3. Шлюбний договір.
  - 3.1. Поняття, сторони, форма та строк шлюбного договору.
  - 3.2. Умови шлюбного договору.

3.3.Зміна, розірвання та відмова від шлюбного договору.

3.4.Визнання шлюбного договору недійсним.

4. Договірне регулювання особистих та майнових правовідносин батьків та дітей. Договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Договір про сплату аліментів на дитину.

5. Договір сурогатного материнства.

Ключові терміни: договір, домовленість, сімейний договір, правочин, шлюбний договір, аліменти, сурогатне материнство, договір подружжя про надання утримання.

Питання для самоконтролю:

1. Проведіть розмежувальну характеристику сімейно-правового договору та цивільно-правового договору.
2. Назвіть ознаки сімейно-правового договору.
3. Які договори врегульовані Сімейним кодексом України?
4. У якій формі укладаються сімейно-правові договори?
5. Чи може бути стороною у шлюбному договорі неповнолітня особа?
6. Які умови не можуть прописати наречені / подружжя у шлюбному договорі?
7. На який строк укладається шлюбний договір?
8. Чи вправі сторони шлюбного договору укласти останній безстроково?
9. У яких випадках сторони шлюбного договору можуть змінити його умови?
10. Чи можлива одностороння зміна шлюбного договору?
11. Які підстави визнання шлюбу абсолютно недійсним передбачає чинне законодавство?
12. Які наслідки визнання шлюбу недійсним, якщо один з подружжя був добросовісним?
13. На підставі якого договору здійснюється договірне регулювання особистих немайнових та майнових відносин батьків та дітей?
14. Які ви знаєте договори, що визначають правовий режим майна?
15. Розмежуйте договір про поділ спільного майна подружжя та шлюбний договір.
16. У чому полягає зміст договору про виділ нерухомого майна?
17. Назвіть ознаки договору подружжя про сплату аліментів.
18. Хто є сторонами договору сурогатного материнства?

Теми для доповідей:

1. До питання про «сімейні договори» та «договори в сімейному праві».
2. Практика укладення сімейних договорів.
3. Договори та домовленості в сімейному праві.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 28.08.2024).
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 01.01.2022, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Амеліна А. С. Медіаційні угоди (договора) щодо вирішення сімейних спорів. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 99-102. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2699/1/202027.pdf>
2. Білоусов В.М., Дмитришина В.А. Шлюбний договір в Україні: практичне втілення. Юридичний вісник №4 (41). 2016. 105-108. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23846/1/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%2C%20%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с. Сердечна І.Л. Шлюбний договір та спадковий договір: порівняльно-правовий аналіз. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. С. 234-238. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/02/APP_01_2024.pdf#page=234
4. Майданик Р. Договір про сурогатне материнство за українським правом : питання теорії та практики. Право України. 2012. № 9.
5. Михальнюк О. В. Договори в сімейному праві України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 10. С. 84-91. URL: <https://www.academia.edu/42185733/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BE%D0%BD%D0%9E%D0%92%D0%94%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%83%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0>

[%D1%84%D1%96%D1%8F %D0%9A %D0%86%D0%BD %D0%AE%D1%80 %D0%B5 2018 301 %D1%81](#)

6. Майкут Х.В. До питання укладення, зміни та припинення шлюбного договору. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2018. С. 102-104.

7. Маланчук Т.В., Дегтяр Р.О. Інститут шлюбного договору в Україні: перспективи удосконалення та зарубіжний досвід правового регулювання. Молодий вчений. №5 (57). 2018. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4594/4515>

8. Пономаренко О. М. Щодо визначення поняття сімейного договору. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного інверситету імені Г.С. Сковороди. Право. Вип. 24. 2016 р. С. 64-72. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/5731>
file:///C:/Users/1040/Downloads/Процевский_24-064-072%20(2).pdf

9. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія. Київ: Ін-Юре. 2018. 302с. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15365/2/Розгон_Договори%20у%20СІІ_2018.pdf

10. Розгон О.В. Особливості договору про припинення права на аліменти для дітей у зв'язку з передачею права власності на нерухомість. Мала енциклопедія нотаріуса. 2013. № 6. С.138-144. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/323185995.pdf>

11. Схаб-Бучинська Т.Я. Порівняльна характеристика змісту шлюбного договору за чинним сімейним законодавством України та законодавством Сполучених Штатів Америки. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 1-5 квітня 2019 р. Івано-Франківськ. 2019. С. 60-64. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15860/1/%D0%A1%D1%85%D0%B0%D0%B1-%D0%91%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%AF.%20%D0%A1.60-64.pdf>

12. Менджул М.В. Правові засади укладення договору управління майном подружжя. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 4. С. 198–204. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31853>

13. Схаб-Бучинська Т. Я. До питання про суб'єктний склад сімейного договору. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 19-20 лютого 2021 р. Львів. 2021. С. 98-100.

14. Схаб-Бучинська Т. Я. Про об'єкт договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 березня 2021 р. Івано-Франківськ. 2021. С. 89-92. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:cFHS6HbyZ2cC

15. Чернега В. М. Сутність і систематика сімейно-правових домовленостей. Юридичний науковий електронний журнал. №1. 2021 С. 100-103. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/24.pdf

16. Схаб-Бучинська Т. Я. До питання про розмежування понять «сімейний договір» та «сімейно-правова домовленість». URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/14283/1/%D0%94%D0%BE%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%20%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>

Тема 17-18. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.

Методичні рекомендації: Під час вивчення правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства, здобувачеві необхідно опрацювати Закон України «Про міжнародне приватне право» Розділ IX «Колізійні норми сімейного права» ст. ст.55-69. Необхідно пам'ятати, що у разі невідповідності окремих положень Сімейного кодексу України або інших актів сімейного законодавства правилам міжнародного договору, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України. Тобто міжнародні договори України мають пріоритет перед національним законодавством. Разом із тим, до сімейних відносин не можуть бути застосовані міжнародні договори, якщо вони суперечать Конституції України

Питання для обговорення:

1. Реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем та шлюбу між іноземцями в Україні.
2. Особисті немайнові та майнові права подружжя, один із яких є іноземцем.
3. Розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем та шлюбу іноземців між собою в Україні.
4. Визнання батьківства в Україні і поза її межами.

5. Встановлення опіки та піклування над дитиною, яка є громадянином України, але проживає за її межами, а також над дитиною, яка є іноземцем, але проживає в Україні.
6. Усиновлення дітей – громадян України іноземцями.

Питання для самоконтролю:

1. Чи регламентований СК України порядок оформлення розірвання шлюбу з іноземним громадянином?
2. Які нормативно-правовими акти регулюють процедуру розірвання шлюбу з іноземцем?
3. У якому органі шлюб громадянина України та іноземця може бути розірваний?
4. На підставі якого документа визначається походження дитини від подружжя?
5. Який орган здійснює контроль за міжнародним усиновленням?
6. Назвіть етапи здійснення усиновлення дітей-громадян України іноземцями.
7. Хто здійснює облік кандидатів в усиновлювачі?

Ключові терміни: міжнародне усиновлення, встановлення батьківства.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 28.08.2024).
2. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 01.01.2022, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 28.08.2024).
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 23.12.2022 2802-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 28.08.2024).
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI. Дата оновлення: 14.07.2023 № 3257-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення 28.08.2024).
5. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 02.12.2010 № 2756-VI. Дата оновлення: 28.03.2024, 3342-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text> (дата звернення 28.08.2024).

6. Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом : лист Вищого спеціалізованого суд з розгляду цивільних та кримінальних справ № 24-754/0/4-13 від 16 травня 2013 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13> (дата звернення 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Барабаш А. Г., Чумаченко В. Ю. Колізійні питання, що виникають у випадках розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві. Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Diversity and Inclusion in Scientific Area» (March 26-28, 2024). № 194. Warsaw, Poland. 2024. P. 231-234. URL: [file:///C:/Users/HP/Downloads/39%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/39%20(1).pdf)
2. Березовська К.І. Усиновлення братів та сестер: проблеми законодавства і практики. Шості Юридичні диспути з актуальних проблем права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20-21 травня 2016 р.). О.: Астропринт, 2016. С. 335-338.
3. Березовська К.І. Окремі проблеми судового розгляду справ про усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами. Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). О.: Астропринт, 2018. С. 119-122.
4. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Калакура В. Я. Принципи колізійного регулювання в міжнародному сімейному праві. Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. 2009. Вип. 80. С. 40–43.
6. Лопата Н. Особливості реєстрації шлюбу за участю іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні. Вісник Дніпропетровського університету Альфреда Нобеля. Серія «юридичні науки». 2015. № 1 (6). С. 101-105.
7. Схаб-Бучинська Т.Я. Колізії в сімейному законодавстві у питаннях усиновлення дітей. Science and technology. Abstracts of XXIV International Scientific and Practical Conference Poland, Lublin. 2021. P. 96-101. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:zA6iFVUQeVQC
8. Шевчук О. Р., Кузь Т. В. Порядок державної реєстрації шлюбу в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 12 2021.

№ 51. С. 42-45. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/10.pdf>

9. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

ТЕМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1-2. Загальні положення сімейного права. Сімейні правовідносини.

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми необхідно акцентувати особливу увагу на такому аспекті, як відмежування понять: «сім'я», «шлюб», «родина», а також з'ясувати підстави виникнення шлюбу та сім'ї.

Розкриваючи систему джерел сімейного права, слід належну увагу приділити Сімейному кодексу України, зокрема його структурі, а також іншим актам сімейного законодавства. Також, до джерел сімейного права слід відносити договір, який має місце при врегулюванні відносин між подружжям, батьками та дітьми тощо. Потрібно не забувати про звичаї та міжнародні нормативно-правові акти, як джерела правового регулювання сімейних відносин.

Також при вивченні даної теми студенту слід пам'ятати, що сімейні правовідносини - це врегульовані нормами сімейного характеру відносини, засновані на фактах шлюбу, споріднення, усиновлення (удочеріння) або інших форм прийняття дітей на виховання, суб'єкти яких пов'язані між собою взаємними правами і обов'язками, спрямованими на виконання сім'єю своїх основних соціальних функцій. Необхідно розтлумачити основні ознаки сімейних правовідносин, такі як: особисто-довірчий характер; специфічність суб'єктного складу; безоплатність; триваючий характер тощо.

Поряд із поняттям та ознаками сімейних правовідносин потребує висвітлення основних класифікацій правовідносин, значення яких має не лише теоретичний, але і практичний характер. Також, обов'язково слід зробити акцент на структурі правовідносин, які регулюються сімейним правом. Тобто елементами сімейних правовідносин є суб'єкт, об'єкт та зміст, які характеризуються сімейно-правовими галузевими особливостями. Необхідно запам'ятати коло осіб, відносини між якими не врегульовуються сімейним правом України. Цими суб'єктами виступають: двоюрідні брати та сестри; тітка, дядько та племінники; інші родичі за походженням.

Говорячи про суб'єктний склад сімейних правовідносин необхідно пам'ятати про пряму та бічну (непряму, побічну) лінії кровного споріднення. У прямій лінії кровного споріднення перебувають ті особи, які походять один від одного: син, мати, дід, прабаба, прапрадід. До побічної лінії кровного споріднення належать ті особи, котрі мають спільного предка.

Питання для вивчення:

1. Відмежування понять: «сім'я», «шлюб», «родина».

2. Джерела правового регулювання сімейних відносин.
3. Поняття та види сімейних правовідносин.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
5. Склад сімейних правовідносин. Об'єкти та зміст сімейних правовідносин.
6. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів.
7. Юридичні факти у сімейному праві.
8. Строки в сімейному праві.

Питання для самоконтролю:

1. Із яких елементів складається структура сімейних правовідносин?
2. Між якими особами СК України не регулює відносини?
3. Чи регулюються СК України відносини свояцтва?
4. Які відносини врегульовує сімейне право України?
5. Хто виступає учасниками сімейних правовідносин?
6. Чи виступають органи опіки та піклування, органи державної реєстрації актів цивільного стану та суд учасниками сімейних правовідносин?
7. Яких учасників сімейних правовідносин законодавець відносить до інших членів сім'ї та родичів?
8. Які Ви знаєте лінії та ступені споріднення?
9. Чи наділяються баба та дід особистими немайновими та майновими правами та обов'язками щодо їх внуків?
10. Законодавець врегульовує відносини між прабабою (прадідом) та їх правнуками?
11. Чи можуть баба та дід виступати законними представниками своїх внуків?
12. Яких учасників правовідносин законодавець відносить до непрацездатних членів сім'ї?
13. Чи можуть сімейні правовідносини врегулюватися договором між їх учасниками?
14. Що складає зміст сімейних правовідносин?
15. Які Ви знаєте способи захисту сімейних прав та інтересів?
16. Із досягненням якого віку особа має право самостійно звертатися до суду за захистом свого права та інтересу?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Суб'єктивне сімейне право – це:

- 1) передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта;
- 2) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин;
- 3) сукупність однорідних суспільних відносин;
- 4) певні прийоми та способи впливу на поведінку учасників сімейних відносин.

2. Суб'єктивний сімейний обов'язок – це:

- 1) передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта;
- 2) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин;
- 3) сукупність однорідних суспільних відносин;
- 4) певні прийоми та способи впливу на поведінку учасників сімейних відносин.

3. Здійснення суб'єктивних сімейних прав – це:

- 1) передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта;
- 2) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин;
- 3) передбачена нормами моралі можливість особи формувати власне бачення певних правових явищ;
- 4) процес задоволення особою своїх матеріальних та духовних потреб на підставі юридичних можливостей, які вона має.

4. Формами здійснення суб'єктивних сімейних прав є:

- 1) імперативні та диспозитивні норми закону;
- 2) дозвіл, заборона, позитивне зобов'язання;
- 3) дотримання, використання, застосування;
- 4) санація, сепарація, конкубінат .

5. Який спосіб виконання притаманний для сімейного обов'язку батьків утримувати своїх дітей:

- 1) шляхом утримання від вчинення активних дій ;
- 2) шляхом вчинення активних дій;
- 3) шляхом ухилення від вчинення будь-яких дій;
- 4) шляхом отримання відповідного дозволу з боку держави.

6. Абсолютне сімейне право – це:

- 1) право, яке постає у вигляді забезпеченої об'єктивним правом (законом) можливості власної поведінки як свободи здійснення особистого сімейного права;
- 2) право, яке реалізується у сімейних відносинах через дії зобов'язаної сторони;
- 3) встановлене моральними засадами суспільства;
- 4) право, яке передбачене звичаями.

Рекомендована література:

1. Бичкова С.С. Зміст поняття «Член сім'ї»: у контексті захисту прав та інтересів в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 1 С.11-14. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
2. Борисова В І. Оновлення цивільного законодавства і проблеми сімейного права / В.І.Борисова // Актуальні проблеми сімейного права : міжнар. наук.-практ. конф., присвяч.ї пам'яті Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права, Національна академія правових наук України, Відділення цивільно-правових дисциплін, Громад. орг. "Цивілістична платформа". Харків, 2024. С. 13–18. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/20092/1/Borysova_13-18.pdf
3. Ватрас В.А. Кодифікація новітнього сімейного законодавства: історія та сучасний стан. Університетські наукові записки. 2016. № 58. С.35-47. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=h8BEq5EAAAAJ&citation_for_view=h8BEq5EAAAAJ:4DMP91E08xMC
4. Ватрас В. А. Джерела сімейного права : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 516 с.
5. Ватрас В.А., Чернега В.М. Науково-практичний коментар приписів першого та сьомого розділів Сімейного кодексу України. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 104 с.

6. Дзера О.В. Деякі питання співвідношення сімейного та корпоративного законодавства у сфері майнових відносин подружжя. Міжнародний журнал «Право і суспільство». Вип.1. Івано-Франківськ: Фоліант. 2015. С. 42-48.
7. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
8. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
9. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
10. Маркович Х, Рудак О. Принципи правового регулювання сімейних відносин: загальнотеоретичний аспект. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. № 2 (29), 2021. С. 152-157.
11. Менджул М. Застосування принципів сімейного права. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 49- 53. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27395/1/9.pdf>
12. Менджул М. В. Сутнісні ознаки принципів сімейного права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 58 (1). 2019. С. 128–131. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27023/1/29.pdf>
13. Пивовар, І. В. Принципи регулювання сімейних правовідносин на законодавчому рівні в Україні. Збірник тез доповідей наукової конференції викладачів та молодих науковців Житомирського державного університету імені Івана Франка з нагоди Днів науки : збірник тез доповідей (електронне видання), 16-17 травня 2024 р.. с. 400-403. URL: http://eprints.zu.edu.ua/39954/1/%D0%9F%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9_%20%D0%94%D0%BD%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%202024.pdf

Тема 3. Державна реєстрація шлюбу.

Методичні рекомендації: Здобувачі необхідно пам'ятати, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушення жінки та чоловіка до шлюбу не допускається. Присутність нареченого та нареченої в момент державної реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою і через представника не допускається.

Новелою нинішнього законодавства є укладення шлюбу за добу. Це послуга від Міністерства юстиції, яка діє в Івано-Франківську з лютого 2017

року і дає можливість зареєструвати шлюб швидко та зручно, без попередньої реєстрації та відвідувань відділів ДРАЦСу.

Майбутнім нареченим, які бажають отримати свідоцтво про одруження у скорочені строки, досить виконати декілька нескладних кроків.

По-перше, звернутися до організатора державної реєстрації шлюбу з необхідними документами.

По-друге, обрати зручні для себе дату і час проведення державної реєстрації.

По-третє, укласти цивільно-правовий договір про надання послуги, заплатити за послугу і, врешті, завітати на урочисту церемонію власного весілля.

Наречені та подружжя можуть убезпечити свої майнові права та обов'язки укладаючи шлюбний договір. Шлюбний договір – це домовленість осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу чи подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя, пов'язаних із укладенням шлюбу, його існуванням чи припиненням. Коло суб'єктів, які можуть укласти шлюбний договір: 1) особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу; 2) особи, які зареєстрували шлюб (подружжя).

Шлюбний договір має фідучіарний характер – засновується на особисто-довірительних відносинах. Шлюбний договір, що укладається до реєстрації, вступає в силу лише після реєстрації шлюбу.

Питання для підготовки

1. Державна реєстрація шлюбу за добу.
2. Договірний режим майна подружжя.
3. Поняття, форма та зміст шлюбного договору.

Питання для самоконтролю:

1. Які документи необхідно подати, щоб зареєструвати шлюб за 24 години?
2. Чи можуть іноземці та особи без громадянства зареєструвати шлюб за добу?
3. Чи дозволяє законодавець розірвати шлюб за добу?
4. Яка вартість запропонованої процедури?
5. До якого органу українці можуть звернутися, щоб зареєструвати шлюб за 24 години?
6. Якими нормативно-правовими актами регулюється укладення шлюбу за добу?
7. Дайте правову характеристику шлюбного договору?
8. Чи можливе укладення строкового шлюбного договору?

9. Які умови не можуть міститися в шлюбному договорі?
10. Розкрийте порядок розірвання шлюбного договору?
11. Чи має право фактичне подружжя укласти шлюбний договір?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. В Україні шлюбний вік встановлюється:

- 1) 15 років;
- 2) 17 років;
- 3) 18 років;
- 4) 21 рік.

2. Надати право на шлюб до досягнення шлюбного віку може:

- 1) _____ прокурор;
- 2) районна державна адміністрація;
- 3) виконавчий комітет районної ради;
- 4) суд.

3. Як правило шлюб реєструється після спливу _____ від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу:

- 1) п'ятнадцяти днів;
- 2) одного місяця;
- 3) двох місяців;
- 4) трьох місяців.

4. Реєстрація шлюбу через представника:

- 1) допускається;
- 2) не допускається;
- 3) допускається тільки за рішенням суду;
- 4) не допускається, за винятком випадків передбачених законодавством.

5. Присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу

- 1) не є обов'язковою;
- 2) допускається тільки за їх вільною згодою;
- 3) є обов'язковою;
- 4) не вимагається, якщо вони неповнолітні.

Завдання:

1. Складіть проект шлюбного договору:

- а) між подружжям;
- б) між нареченими.

Рекомендована література:

1. Дудорова К. Б. Укладення шлюбу: проблеми правового регулювання в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання. 2024. №1.С. 129–133. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/da9a99ea-913b-44bb-96e8-6699e9e3e87c/content>
2. Дудорова К.Б. Актуальні проблеми укладення та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 56-57. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
4. Карабін Т. О. Адміністративні процедури реєстрації актів цивільного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та 259 права, 2023. № 35, С. 467-474. URL: [file:///C:/Users/HP/Downloads/1005-Article%20Text-1713-1-10-20231219%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/1005-Article%20Text-1713-1-10-20231219%20(1).pdf)
5. Карабін Т. О. Правовідносини у сфері реєстрації актів цивільного стану: аналіз юридичних фактів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Т.1. № 80. 2023. С. 472-476. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/73.pdf>
6. Кузь Т. В., Шевчук О. Р. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення громадського контролю державної реєстрації актів цивільного стану. Право і суспільство. 2022. № 6, С. 187-192. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/6_2022/zmist.pdf
7. Кузь Т. В., Шевчук О. Р. Правове забезпечення інформаційної безпеки процесу надання електронних адміністративних послуг. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 1. С. 59-65. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42032/1/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9E..pdf>
8. Кузь Т. В. Механізм інтеграції послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через центри надання адміністративних послуг: теоретичний

та практичний аспект. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених (м. Тернопіль, 19 травня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 967-971.

9. Менджул М. В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.

10. Розгон О. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник. 2018. № 19 (46). 2018. С. 620-623. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bf-d1-80-d0-b8-d0-bf-d0-b8-d0-bd-d0-b5-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d1-88-d0-bb-d1-8e-d0-b1-d1-83-d0-b2-d1-80-d0-b0-d0-b7-d1-96-d0-b9-d0-be-d0-b3-d0-be-d1-80-d0-be-d0-b7-d1-96-d1-80-d0-b2-d0-b0-d0-bd/>

11. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017, 176 с.

12. Сімейне право України: підручник / за ред.: С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; Київ: Знання, 2015. 375 с.

13. Шевчук О. Р., Кузь Т. В. Порядок державної реєстрації шлюбу в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 12 2021. № 51. С. 42-45. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/10.pdf>

14. Хлібороб Н. Є. Державна реєстрація актів цивільного стану з використанням цифрових технологій: окремі аспекти правового регулювання. Наука і техніка сьогодні. Серія Право. 2024. № 1(29). С. 227- 237. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/50102/1/Dis_Kuz.pdf

15. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 4. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.

Методичні рекомендації: Здобувачу необхідно пам'ятати, що суд за заявою одного з подружжя може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання другого з подружжя проживати спільно. Такий режим називається сепарацією. Необхідно звернути увагу, на те, що ст. 120 СК України визначає правові наслідки встановлення режиму окремого проживання: майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутиим у шлюбі; дитина, народжена дружиною після спливу 10 місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

Питання для вивчення:

1. Встановлення режиму окремого проживання подружжя: поняття, умови та правові наслідки.
2. Фіктивне розірвання шлюбу.

Питання для самоконтролю:

1. Який порядок припинення режиму окремого проживання?
2. Який момент розірвання шлюбу за рішенням суду?
3. Який орган уповноважений визнати розірвання шлюбу фіктивним?
4. Які виникають правові наслідки у разі визнання розірвання шлюбу фіктивним?
5. Хто може звернутися до уповноважуючого органу із заявою про визнання розірвання шлюбу фіктивним?
6. Яка процедура визнання розірвання шлюбу фіктивним?

Тестові завдання:

1. Внаслідок розірвання шлюб припиняється:
  - 1) за рішенням органу опіки та піклування;
  - 2) у разі змін у сімейному праві;
  - 3) за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду;
  - 4) за заявою одного із подружжя органом ДРАЦС.
2. У яких із перелічених випадків шлюб не визнається недійсним:
  - 1) шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення;
  - 2) шлюб, зареєстрований між рідними братом та сестрою;
  - 3) шлюб зареєстровано з особою, яка вже перебуває у шлюбі;
  - 4) шлюб укладено з особою, яка визнана обмежено дієздатною.
3. У яких із перелічених випадків шлюб визнається неукладеним:
  - 1) шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення;
  - 2) шлюб, зареєстрований між рідними братом та сестрою;
  - 3) шлюб укладено з особою, яка визнана обмежено дієздатною;
  - 4) шлюб, зареєстрований у відсутності нареченої і (або) нареченого.

Задача 1

Громадянин України Васильєв О.П. звернувся до суду з заявою про визнання недійсним шлюбу, укладеного його батьком Васильєвом П.А. із громадянкою Семеновою К.О. Позивач стверджував, що його батько в момент

реєстрації шлюбу був літнього віку, не усвідомлював значення своїх дій і тому одружився на 20 літній Івановій О.О. Через два місяці після реєстрації шлюбу батько помер. Іванова О.О. стверджувала в суді, що уклала шлюб через те що кохала Васильєва і хотіла створити з ним сім'ю.

Як слід вирішити справу?

Задача 2.

Семенченко П. звернувся з позовом до Корнеєвої про визнання шлюбу недійсним, зареєстрованого між його батьком (який уже помер) та Корнеєвою. Позивач наголошував на тому, що реєстрацію шлюбу проведено у приміщенні лікарні без додержання місячного строку від дня подання заяви до органів ДРАЦС. На суді з'ясувалося, що Семенченко Р. і Корнеєва дійсно довгий час проживали однією сім'єю, були у близьких стосунках. Лікар, викликаний як свідок, засвідчив, що Семенченко Р. до моменту смерті перебував у свідомості.

Які види недійсних шлюбів передбачено СК України? Як слід вирішити справу?

Задача 3

Подружжя Гончаренків звернулося до органу ДРАЦСу із заявою про розірвання шлюбу. Завідувач органу ДРАЦСу відмовився задовольнити їх вимогу і запропонував звернутися до суду, оскільки Гончаренко мав усиновлену дитину у віці восьми років. Проте суддя також відмовив у прийнятті заяви і запропонував Гончаренкові знову звернутися у відділ ДРАЦСу.

Хто правий у такій ситуації: орган ДРАЦСу чи суд? Які підстави встановлені СК України для розірвання шлюбу в органі ДРАЦСу за заявою обох з подружжя?

Задача 4

Через рік після оголошення в судовому порядку чоловіка померлим громадянка Осипова М. одружилася з громадянином Ветровим. Через деякий час Ветров звернувся до суду з позовом про визнання недійсним його шлюбу з Осиповою М.

В обґрунтування своїх вимог Ветров указав, що Осипова М. на момент реєстрації з ним шлюбу перебувала у шлюбі з Осиповим К. Осипов К. був оголошений померлим у судовому порядку, але його дружина не зареєструвала припинення їх шлюбу в органі ДРАЦСу.

Громадянка Осипова М. позов Ветрова не визнала, вказавши, що після отримання рішення суду про оголошення померлим Осипова К. вона вважала себе такою, що не перебуває у шлюбі, а тому знову вийшла заміж.

Як повинна бути вирішена ця суперечка?

Рекомендована література:

1. Васильченко В.В. Особливості припинення шлюбу в умовах війни. Збірник наукових матеріалів СХІV Міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Одеса, 2022. С. 45–49. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/Odesa_12222022.pdf#page=45
2. Грицишина Л.В. Зміна статі як підстава припинення шлюбу. Наукові записки. Серія: Право. Випуск 15. 2023. С. 255-260. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/375>
3. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу шляхом розірвання в сімейному праві України. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. Вип. 6. С. 34–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2020_6_9.
4. Дудорова К.Б. Актуальні проблеми укладення та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. 1 С. 56-57. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
5. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць. 2014. № 801: Юридичні науки. С. 51–55. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2132/vnulpurn201480112.pdf#:~:text=%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%86%D0%A0%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A8%D0%9B%D0%AE%D0%91%D0%A3%20%D0%97%D0%90%20%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%9C%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98.%20%D0%94%D1%83%D1%82%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%20%D0%9E.,%202014.%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BE>

6. Дякович М. М. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання за сімейним правом України. Часопис Київського університету права. 2019. № 1. С. 125-131. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/206/191>
7. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
8. Розгон О. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник. 2018. № 19 (46).. 2018. С. 620-623. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bf-d1-80-d0-b8-d0-bf-d0-b8-d0-bd-d0-b5-d0-bd-d0-bd-d1-8f-d1-88-d0-bb-d1-8e-d0-b1-d1-83-d0-b2-d1-80-d0-b0-d0-b7-d1-96-d0-b9-d0-be-d0-b3-d0-be-d1-80-d0-be-d0-b7-d1-96-d1-80-d0-b2-d0-b0-d0-bd/>
9. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017, 176 с.
10. Сімейне право України: підручник / за ред. С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; Київ: Знання, 2015. 375 с.
11. Схаб-Бучинська Т.Я. Фіктивне розірвання шлюбу: теорія та практика. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. Вип. LVI. С. 94-102. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:rO6llkc54NcC
12. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
13. Топоркова М.М. Особливості розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. Матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану», 26-28 квітня 2023 року. Ужгород, 2023. С. 615–618. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/_D0%9C.%20%D0%9C.%20-%20D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20-%20Maryna%20Toporkova.pdf
14. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Методичні рекомендації: здобувачі під час вивчення теми повинні не лише розглянути такі особисті немайнові права і обов'язки подружжя як: право на материнство і батьківство; право дружини, чоловіка на пошану до своєї індивідуальності; на фізичний і духовний розвиток; на зміну прізвища;

обов'язок подружжя піклуватися про сім'ю, право на особисту свободу та ін, але й вивчити нормативну базу, яка врегульовує та охороняє їх особисті немайнові права та обов'язки.

Особисті немайнові права подружжя мають певні особливості, адже виникають не від народження, а у зв'язку із вступом у шлюб; не є абсолютними; є визначальними в сімейних правовідносинах; особисті немайнові права одного з подружжя можуть здійснюватися не тільки за умови погодження своїх дій з іншим з подружжя, а й з урахуванням інтересів сім'ї в цілому; можуть припинятися з волі учасників шлюбних відносин — шляхом розірвання шлюбу, оскільки їх припинення відбувається разом із припиненням шлюбу.

Питання для вивчення:

1. Правове регулювання особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
2. Особисті немайнові обов'язки подружжя.
3. Обов'язок спільно опікуватись побудовою сімейних відносин на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги.
4. Обов'язок спільно піклуватися про матеріальне забезпечення родини.
5. Інші особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. Які особливі риси притаманні особистим немайновим правам подружжя?
2. Як вирішуватиметься спір між подружжям щодо вибору прізвища?
3. Яке прізвище матиме подружжя, якщо кожен із них до реєстрації шлюбу мав подвійне прізвище?
4. Чи вправі один із подружжя змінити прізвище під час перебування у шлюбі?
5. У разі зміни прізвища одного із подружжя орган ДРАЦС зобов'язаний видати нове свідоцтво про шлюб чи ні?
6. На підставі якого принципу будуються відносини між подружжям?
7. З якого моменту подружжя набуває особисті немайнові права та обов'язки?
8. Чи вправі чоловік/дружина забороняти другому із подружжя вільно обирати професію та рід занять?
9. У яких випадках припиняються особисті немайнові права подружжя?
10. Чи вправі чоловік взяти прізвище дружити після реєстрації шлюбу?
11. Відмежуйте поняття «місце проживання» та «місце перебування».
12. Назвіть особливості особистих немайнових прав подружжя.

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. До особистих немайнових прав і обов'язків подружжя належать:
  - 1) право дружини на материнство і право чоловіка на батьківство;
  - 2) право отримувати подарунки;
  - 3) право дружини бути домохазяйкою;
  - 4) право мовчати.
2. Із якого моменту у подружжя виникають особисті немайнові права:
  - 1) народження;
  - 2) досягнення повноліття;
  - 3) реєстрації шлюбу;
  - 4) Розірвання шлюбу.

Задача 1

Іванова М.П., яка працює майстром манікюру вирішила змінити професію та стати перукарем чоловічих зачісок. Однак, її вибір професії не був схвалений чоловіком, у зв'язку з чим подружжя посварилося. Через тиждень Іванов І.І довідався, що, незважаючи на його думку, дружина все-таки звернулася в перукарню з приводу працевлаштування. Тоді він пред'явив дружині вимогу відмовитися від свого наміру, інакше він з нею розлучиться. В обґрунтування своєї позиції він заявив, що має право як чоловік давати дружині поради будь-якого характеру.

Чи має право чоловік наполягати на зміні професії його дружиною?

Розкрийте право подружжя на свободу вибору професії.

Задача 2

Петрова І.І. яка носила прізвище її колишнього чоловіка зареєструвала шлюб вдруге та при реєстрації шлюбу з Білоусовим заявила, що бажає носити подвійне прізвище. Однак, чоловік наполягав на тому, щоб його кохана взяла виключно його прізвище. Між закоханими виник спір.

Який орган вирішуватиме спір між подружжям щодо вибору прізвища?

Чи може чоловік зобов'язати дружину змінити прізвище?

Задача 3.

Громадянка Васькова реєструючи шлюб із Петровим вирішили обрати подвійне прізвище, яке містило складові прізвищ обох з подружжя. Через тиждень Гр. Васькова прийшла до органу ДРАЦС із проханням змінити прізвище на її дошлюбне, оскільки проти нового прізвища заперечують її діти від першого шлюбу (14 і 16 років). Прохання було задоволено. Пройшов місяць і між подружжям почали виникати сварки на підґрунті яких була саме зміна прізвища дружини. Васькова кохаючи свого чоловіка знову прийшла до органу

ДРАЦС з проханням змінити прізвище і видати їй нове свідоцтво про шлюб. Однак орган ДРАЦС відмовив її у цій просьбі, аргументуючи позицію тим що закон забороняє змінювати прізвища більше ніж 3 рази за життя.

Чи повинен орган ДРАЦСу задовольнити прохання Білоусової?

Чи зобов'язаний орган ДРАЦС видати подружжю нове свідоцтво?

Задача 4

Подружжя Білоусових уклало шлюбний договір у письмовій формі, де дружина зобов'язана ніколи не працювати лікарем відповідно до освіти, яку здобула, а займатися веденням домашнього господарства і вихованням дітей. Через декілька років Білоусова порушила це зобов'язання і влаштувалася на роботу в лікарню дитячим лікарем. Чоловік Білоусов звернувся в юридичну консультацію з проханням роз'яснити, які правові заходи можуть бути вжиті стосовно його дружини, яка порушила дану нею обіцянку.

Яку відповідь слід дати Білоусову?

Рекомендована література:

1. Байрачна М. І. Права та обов'язки подружжя за Сімейним кодексом України: дис. ... докт. філ. спец. 081 – Право. Харків, 2020. 193 с.
2. Данильченко О.В. Особисті немайнові права подружжя за законодавством України. «Young Scientist» • № 6 (46) • June, 2017. С. 105-110.
3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А. Сучасний стан правового регулювання особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 21. С. 190-196.
5. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
6. Оксанюк О.А. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у доктрині сімейного права. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 81: частина 1. 2024. С. 220-224. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/36.pdf>
7. Парфентьев А. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми правознавства*, № 3, 2023, С. 114-8. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48652/1/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%84%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8C%D1%94%D0%B2.PDF>.
8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

9. Чернік С. Д. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право. Academic Notes. Series: Law : зб. наук. праць / відп. ред. Є. Ю. Соболю [та ін.]. Кропивницький, 2021. Вип. 10. С. 25-29. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3840/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B1%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BD%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B6%D1%8F.pdf>
10. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
11. Ярошевська Т. В., Герасименко К. О. Особисті немайнові відносини подружжя у міжнародному приватному праві. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 646-648. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/11159/1/295.pdf>

Тема 6. Майнові права та обов'язки подружжя.

Методичні рекомендації. Майнові відносини подружжя – це складний комплекс взаємопов'язаних дій щодо володіння, користування й розпорядження майном, тому здобувачі повинні уважно вивчити розділи навчальної літератури щодо речових правовідносин подружжя.

Під час правового регулювання майнових правовідносин подружжя застосовуються два правові режими – законний та договірний. Законний передбачає такий порядок володіння, користування та розпорядження майном, який встановлено законодавством: роздільне майно (особиста приватна власність) та спільне майно (спільна сумісна власність).

Договірний режим – це виняток із загального правила, що має силу тільки щодо конкретного подружжя.

Важливе значення має питання про поділ спільного майна подружжя, який може бути здійснено в добровільному та судовому порядках. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилося щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшло згоди щодо

конкретного поділу майна відповідно до цих часток. Сімейне законодавство встановлює спеціальну форму лише для договору про поділ нерухомого майна подружжя.

Якщо між подружжям виникає спір щодо розміру належних їм часток, порядку чи способу поділу спільного майна, то добровільний порядок поділу майна змінюється на *судовий (спірний)*.

Питання для вивчення:

1. Майнові права та обов'язки подружжя.
2. Поділ спільного майна подружжя.
3. Відповідальність подружжя за особистими та спільними боргами.
4. Правовий режим майна фактичного подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. Чи передбачає законодавство можливість застосування договірного режиму регулювання майнових відносин подружжя?
2. Яке майно належить на праві особистої приватної власності подружжя?
3. Вкажіть форму укладення договору між подружжям про поділ нерухомого майна?
4. Назвіть етапи поділу майна в судовому порядку?
5. До якого правового режиму належать речі індивідуального користування?
6. Який орган вирішує спори між членами колишнього подружжя про поділ майна?
7. Якщо подружжя уклало кредитний договір з метою купівлі автомобіля для одного з них, яку відповідальність нестиме другий з них у разі неповернення коштів у строк визначений договором?
8. Чи потрібна згода другого з подружжя на вчинення «вартісного правочину»?
9. Назвіть ознаки фактичних шлюбних відносин.
10. Що необхідно розуміти під правовою категорією «тривалий час»?
11. Як розділити борги, якщо подружжя не підтримують відносин, тобто разом не проживають, але розірвання шлюбу юридично не оформили?
12. Як довести що грошові кошти взяті у борг використовувалися для сімейних потреб?
13. Чи підлягають при розлученні поділу особисті борги чоловіка та дружини?
14. Які борги відносять до особистих?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги, є:
  - 1) комунальною власністю;
  - 2) державною власністю;
  - 3) спільною сумісною власністю;
  - 4) особистою приватною власністю.
2. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути:
  - 1) усна;
  - 2) конклюдентна;
  - 3) письмова та нотаріально посвідчена;
  - 4) проста письмова.
3. Заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя, є:
  - 1) особистою приватною власністю;
  - 2) спільною сумісною власністю;
  - 3) державною власністю;
  - 4) комунальною власністю.
4. Права на утримання не має той із подружжя, хто:
  - 1) негідно поведився у шлюбних відносинах;
  - 2) гідно поведився у шлюбних відносинах;
  - 3) дбайливо поведився у шлюбних відносинах;
  - 4) чемно поведився у шлюбних відносинах.

Задача 1

Громадянка Пальмова звернулася до юрисконсульта за допомогою і розповіла, що її чоловік, з яким вона прожила 10 років, помер. Шлюб в органі ДРАЦСу вони не реєстрували, оскільки вважали це формальністю, але жили дружно, кохали один одного та вели спільне господарство. Під час спільного проживання придбали багато цінних речей, зокрема елітний будинок, цінні папери (акції, облігації) та автомобіль. На ім'я чоловіка в банк було внесено вклад, який поповнювався за рахунок їх спільних коштів. Пальмова була упевнена, що після смерті чоловіка вона залишається його єдиною спадкоємицею. Проте, як з'ясувалося, заповіту чоловік не залишив. Вона знала, що померлий був колись одружений на громадянці Ломакіній, шлюб із нею не розривав, але вже багато років не жив з дружиною, а тепер Ломакіна претендує на отримання спадщини.

З посиланнями на нормативно-правові акти проаналізуйте викладені вище обставини. Яку відповідь ви дали б громадянці Пальмовій?

Задача 2

Громадянка Олешина проживала у фактичних шлюбних відносинах із громадянином Олексюком. Останній наполягав, щоб його кохана окрім того що виховує їх двох дітей, працювала, а саме зареєструвалася в мережі інтернет і здійснювала продаж речей. За це чоловік пообіцяв купити їй діамантові сережки і шубу. Через деякий час Олешина погодилася з цією пропозицією, але попросила укласти шлюбний договір, передбачивши в ньому купівлю їй чоловіком сережок. Однак, здійснювати продажі жінка не мала ні часу, ні бажання.

Чи ґрунтується на законі вимога Олешиної? Чи вправі укласти шлюбний договір особи, які проживають у фактичних шлюбних відносинах.

Задача 3.

Комаров до моменту реєстрації шлюбу придбав земельну ділянку для будівництва житлового будинку, який побудував в період спільного проживання у зареєстрованому шлюбі із Ломакіною.

Після розірвання шлюбу Ломакіна звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності на частину земельної ділянки і про розділ житлового будинку і земельної ділянки пропорційно її долі в загальному майні подружжя. Комаров заперечував проти таких вимог Ломакіної.

Вирішіть спір.

Задача 4.

Громадянин Іващенко зареєстрував шлюб із Мартиною 26 лютого 2018 року. Через 6 місяців Іващенко поїхав у Москву на роботу, познайомився із жінкою і почав там з нею проживати у фактичному шлюбі. Із Мартиною не бачився 3 роки. За цей час Мартинова влаштувалася на високооплачувану роботу, купила красивий котедж на березі моря, автомобіль та шубу. Іващенко дізнавшись, що його законна дружина збагатіла, вирішив розірвати шлюб та розділити майно, адже вважав, що усе майно придбане до шлюбу є спільною сумісною власністю. Мартинова заперечувала проти цього.

Як буде вирішена справа?

Рекомендована література:

1. Андреева Н.С. Поняття та ознаки фактичних шлюбних відносин. Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 177–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_3_31
2. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
3. Євко В.Ю. Проблеми визначення правового режиму кредитних коштів, одержаних одним із подружжя під час шлюбу. Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 14 лют. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 155 - 157.
4. Кузь Т. В. Фактичні шлюбні відносини та проблеми захисту прав їх учасників. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2022. № 2 (46). С. 250-255. URL: <https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/8621>.
5. Маковецький З.В. Звернення стягнення на спільне майно подружжя. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С.79-82. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#page>
6. Сурженко ОА. Про правовий режим спільного майна подружжя / О. А. Сурженко // Актуальні проблеми сімейного права : міжнар. наук.-практ. конф., присвяч.ї пам'яті Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квіт. 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права, НАПрН України, Від. цив.-правових дисциплін, Громад. орг. «Цивілістична платформа». Харків, 2024. С. 73–75.
7. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
9. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Відносини між подружжям та між ними як батьками під час війни: Актуальні питання. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та

інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року).
Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда
Юзькова, 2024. 1 С. 106-111. URL:
<https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>

Тема 7. Визначення походження дитини.

Методичні рекомендації: потрібно враховувати, що ст. 123 СК фактично охоплює собою лише три випадки застосування допоміжних репродуктивних технологій:

1. У разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини.

2. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя. (договір про сурогатне материнство)

3. Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Проблеми, пов'язані із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій мають складний характер, оскільки включають психологічні та медичні аспекти. ДРТ - це методики лікування безпліддя, при яких окремі або всі етапи зачаття і раннього розвитку ембріонів здійснюються в умовах *in vitro*. ДРТ можна застосовувати при наявності письмової добровільної, усвідомленої і інформованої згоди пацієнтів. За лікувальною допомогою з використанням методик ДРТ можуть звернутися чоловік та жінка, що перебувають в зареєстрованому шлюбі, чоловік та жінка, що перебувають в незареєстрованому шлюбі, чоловік та жінка - статеві партнери або одинока жінка, яка не має чоловіка-партнера.

На практиці, незважаючи на те, що йдеться про методики лікування безпліддя, насправді використовуються штучне запліднення та імплантація ембріона (зародка), а також виношування та народження дитини за допомогою сурогатної матері.

З медичної точки зору, в медичній літературі описано два види сурогатного материнства: повне і часткове. У першому випадку - жінка, яка виношує дитину, генетично не пов'язана з дитиною. Тобто в зачатті беруть участь гамети (статеві клітини) батьків, а в деяких випадках - донорів. Це так зване гестаційне сурогатне материнство. В другому - використовується яйцеклітина жінки. У такому разі говорять про гендерне сурогатне материнство.

СК України регулює лише один вид сурогатного материнства – ембріон зачатий подружжям. І є біологічно чужим для жінки, яка його виношує. Поза правовою регламентацією залишаються інші випадки – коли ембріон зачатий з яйцеклітини дружини і іншого чоловіка-донора, або іншої жінки і чоловіка.. або є біологічно рідним сурмамі.

Питання для підготовки

1. Визначення походження дитини народженої із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій.
2. Поняття ДРТ та основні способи їх застосування.
3. Умови застосування ДРТ.
4. Сурогатне материнство та його види.
5. Договір про сурогатне материнство: істотні умови договору.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть методи лікування ДРТ.
2. Хто може бути сторонами договору сурогатного материнства?
3. Дайте визначення гестаційного сурогатного материнства?
4. Які протипоказання щодо застосування ДРТ передбачені чинним законодавством?
5. Які документи потрібно подавати в органи ДРАЦСУ при реєстрації народження дитини сурогатною матір'ю?
6. Яка жінка може стати сурогатною матір'ю відповідно до чинного законодавства?
10. Як визначити походження дитини від батька якщо жінка завагітніла внаслідок згвалтування?
11. Чи може слугувати підставою для визнання походження дитини від особи факт спільного проживання?
12. Хто може звертатися до суду з позовом про визнання батьківства?
13. Які документи повинні подати подружжя / сурогатна мати для проведення сурогатного материнства ?
14. Хто може виступати донорами ооцитів?
15. Які показання слугують для проведення запліднення in vitro?

16. Назвіть етапи проведення ЗІВ?

Тестові завдання:

1. Не має права оспорювати батьківство особа, записана батьком дитини, яка:
  - 1) не займалася вихованням дитини більше 6 місяців;
  - 2) позбавлена батьківських прав;
  - 3) дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій;
  - 4) перебуває на стаціонарному лікуванні.
2. Дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від:
  - 1) подружжя;
  - 2) лише від матері;
  - 3) лише від батька;
  - 4) від сурогатної матері.
3. Походження дитини від подружжя визначається на підставі _____ та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини:
  - 1) свідоцтва про шлюб;
  - 2) свідоцтва про розірвання шлюбу;
  - 3) патенту про шлюб;
  - 4) довідки про шлюб.
4. Оспорювання батьківства неможливе у разі
  - 1) смерті дитини;
  - 2) розірвання шлюбу;
  - 3) укладення шлюбу;
  - 4) укладення договору про не оспорювання батьківства.
5. До вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давність в _____, яка починається від дня реєстрації народження дитини:
  - 1) 1 рік;
  - 2) 2 роки;
  - 3) 3 роки;
  - 4) не встановлюється.

Задача 1:

Боднарченко О. пред'явила позов до Ющенка П. про визнання батьківства і стягнення аліментів. Позивачка зазначила, що з травня 2017 р. по січень 2018 р. перебувала з відповідачем у фактичних шлюбних відносинах, а в січні 2018 р. народила дочку, яка народилася передчасно. До народження дитини вони з відповідачем і його матір'ю мешкали у квартирі Ющенка і вели спільне господарство. У грудні закохані посварилися і розійшлися. Після народження

донька Боднарєнко вирішила зареєструвати дівчинку, однак чоловік відмовився визнавати своє батьківство. Оскільки відповідач відмовився зареєструватися як батько дитини, Боднарєнко просила суд визнати Ющенка батьком її доньки та зобов'язати його сплачувати аліменти на її утримання.

Як визначається походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою? Як слід вирішити спір? Чи змінилося б рішення, якщо б до моменту народження дитини чоловік загинув би?

Рекомендована література

1. Антонюк О. Проблемні питання визначення походження дитини, народженої сурогатною матір'ю. URL: <https://blog.liga.net/user/eantonuk/article/31409>
2. Ганкевич О. М. Судочинство у справах про визнання батьківства, материнства та його оспорювання : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право». Івано-Франківськ, 2015. 20 с. 11.
3. Гелецька І.О. Судове визнання батьківства: теорія та практика застосування правових норм. Науковий вісник міжнародного університету. Серія Юриспруденція. 2015 № 17. Том 2. С. 23-26.
4. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Кузь Т. В. Адміністративно-правове забезпечення процесу встановлення (визнання) батьківства в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. Право і суспільство. 2022. № 2. С.150-157. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/23.pdf.
6. Менджул М.В. Оспорення факту батьківства та материнства: аналіз судової практики в умовах війни. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 83-84. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%20%D0%9A%D1%80%20%D1%81%D1%82%202023.pdf#>
7. Мельник О.О. Проблематика визначення місця проживання дитини після розлучення батьків у період воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право Том 1. № 79. 2023. С.211-214. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56723/1/288606-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-666231-1-10-20231007.pdf>

8. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарук. 2017, 176 с.
9. Сімейне право України: підручник / С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; К.: Знання, 2015. 375 с.
10. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
11. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 8. Права та обов'язки батьків і дітей.

Методичні рекомендації. Здобувачам необхідно звернути увагу на те, що для виникнення прав та обов'язків між батьками і дітьми недостатньо одного юридичного факту, необхідна фактична юридична сукупність. Отже лише біологічного походження для виникнення батьківських прав та обов'язків недостатньо. Елементи юридичного складу, що спричиняє виникнення батьківських прав та обов'язків: народження дитини; реєстрація акту народження дитини. Батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше 1 місяця від дня народження дитини зареєструвати її народження в органі ДРАЦС.

Питання для вивчення:

1. Майнові права дитини.
2. Роздільність майна батьків і дітей (право спільної сумісної власності батьків і дітей).
3. Захист прав дитини при відчуженні нерухомого майна.
4. Судові способи захисту прав дитини.
5. Роль органів опіки та піклування у захисті прав та інтересів дітей.
6. Самозахист прав та інтересів дитини.

Питання для самоконтролю:

1. Які права надає дитині Конвенція ООН про права дитини?
2. Якими обов'язками немайнового характеру наділяються діти по відношенню до батьків?
3. З якого віку може дитина звертатися за захистом своїх прав та інтересів до органів державної влади та місцевого самоврядування?

4. Якими обов'язками немайнового характеру по відношенню до дітей наділені батьки?
5. Які особи є законними представниками дітей щодо захисту їх прав та інтересів?
6. Який орган вирішує спори між батьками щодо визначення місця проживання дитини?
7. Які наступатимуть правові наслідки у разі протиправної поведінки одного з батьків щодо визначення місця проживання малолітньої дитини?
8. Розкрийте врегульований в СК України принцип роздільності майна батьків і дітей?
9. У яких випадках можливе відібрання дитини без позбавлення батьківських прав?
10. Чи може дитина бути позбавлена батьківських прав за рішенням органу опіки та піклування?

Тестові завдання:

1. Спир щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від неї вирішується:
  - 1) нотаріусом;
  - 2) органами опіки та піклування;
  - 3) не вирішується юрисдикційними органами;
  - 4) винятково в договірному порядку.
2. При вирішенні спору між батьками та малолітніми, неповнолітніми дітьми, які спільно проживають, щодо належності їм майна вважається, що воно є _____, якщо інше не встановлено судом:
  - 1) власністю дитини;
  - 2) власністю батьків;
  - 3) спільною сумісною власністю;
  - 4) спільною частковою власністю.
3. До вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давність в _____, яка починається від дня реєстрації народження дитини:
  - 1) 1 рік;
  - 2) 2 роки;
  - 3) 3 роки;
  - 4) не встановлюється.

Задача 1.

Подружжя Брежневих у січні 2017 року вчинили крадіжку, за що їх позбавили волі строком на 5 років. Однак у них був семерічний син. Опіку над хлопчиком оформив його дідусь Олекса. Однак, вчителі у школі повідомили службу із захисту дітей, що дідусь не вміє доглядати та виховувати дитину, і фактично не здійснює елементарного догляду за ним. У будинку в зимовий час холодно, відсутня їжа. У школу хлопчик приходив недоглянутим, брудним, часто голодним, не підготовленим до уроків. Дідусь інколи зловживав спиртними напоями.

Яке рішення повинен винести суд? Назвіть підстави та правові наслідки позбавлення батьківських прав?

Задача 2.

На підставі спільної заяви подружжя Ладигіних суд установив режим їх окремого проживання. За згодою подружжя дитина залишилася проживати з матір'ю. При цьому вони уклали договір про сплату аліментів на дитину, в якому визначили розмір, форму й строки надання батьком утримання. Через деякий час Ладигін Ю. почав проживати однією сім'єю з Чижовою. Після народження у другого сина Ладигіною чоловік перестав надавати утримання першій дитині за договором. У зв'язку з цим жінка подала позов про стягнення аліментів і неустойки за прострочення сплати аліментів. Ладигін пред'явив зустрічний позов про зміну умови договору щодо розміру аліментів, оскільки він перевищує розумні потреби дитини, а його матеріальний і сімейний стан змінився. Пізніше він змінив свої позовні вимоги і став наполягати на припиненні договору, оскільки, як він дізнався, Ладигіна віддала дитину до навчального закладу закритого типу, бо за родом своєї професійної діяльності часто буває у відрядженнях.

Які підстави та міри відповідальності передбачені законодавством за невиконання обов'язків щодо утримання? Як треба вирішити спір?

Рекомендована література:

1. Боднар Т.В. Управління майном за ЦК України та управління майном дитини за СК України (порівняльно-правовий аналіз). 2022. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/zbirniki_konf/Maslov_100.pdf#page=20
2. Давидова І.В., Павлова В.Г. Забезпечення права батьків і дітей на майно. Юридичний науковий електронний журнал. № 6/2023. С. 112-115. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/24.pdf

3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А.О. Відповідальне батьківство: правовий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. № 1. 2024. С. 136-142. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/850/830>
5. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
6. Євко В.Ю. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) / упоряд. і відповід. ред. І. С. Канзафарова; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; економ.-прав. ф-т. Одеса : Астропринт, 2018. 324 с. С. 114–119. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/3153>
7. Євко В. Ю. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей / Сімейне право: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
8. Карабін Т. О. Адміністративні процедури реєстрації актів цивільного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та 259 права, 2023. № 35, С. 467-474. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/1005-Article%20Text-1713-1-10-20231219.pdf>
9. Красицька Л. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... доктора юрид. н. / Л. Красицька. Вінниця, 2015. 496 с. URL: <https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12176.pdf>
10. Карабін Т. О. Правовідносини у сфері реєстрації актів цивільного стану: аналіз юридичних фактів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Т.1. № 80. 2023. С. 472-476. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/73.pdf>
11. Новіков І.М., Стахова К.О. Окремі проблеми захисту прав дітей у процесі відчуження житла. XIII Всеукраїнська науково-практична конференція Проблеми та перспективи розвитку економіки України: погляд молоді. Черкаси. 2021. С. 454-459. URL: <http://78.137.2.119/documents/student/0704212.pdf#page=454>
12. Риженко І. М. Порушення прав дітей під час Російсько-Української війни / І. М. Риженко, І. С. Єленич // Правова позиція, № 1 (42), 2024. С. 69-72. URL: <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/6754>
13. Романко К. Питання правової регламентації позбавлення батьківських прав як крайньої міри відповідальності батьків. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Т. 2. С. 58–61. (Сер.

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4485/1/%D0%9F%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%9B%D0%90%D0%9C%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87%20%D0%9F%D0%9E%D0%97%D0%91%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%AC%D0%9A%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%A5.pdf>

14. Слома В. Позбавлення батьківських прав за законодавством України. Актуальні проблеми правознавства Випуск 4 (8). 2016 р. С. 78-80.

15. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

16. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 9. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.

Методичні рекомендації: здобувачеві необхідно пам'ятати, що законодавець регулює основні права та обов'язки не тільки кожного із подружжя, батьків і дітей, а також інших членів сім'ї та родичів. До них законодавством віднесені баба, дід, прабаба, прадід, брати, сестри, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок та інші родичі.

Визначаючи суб'єктний склад правовідносин за участю інших членів сім'ї та родичів, слід врахувати, що національне сімейне законодавство, на відміну від законодавства інших країн, не містить визначення поняття «родичі». У науці сімейного права змістовна частина цього поняття розкривається через такі категорії, як спорідненість та свояцтво. Характерною ознакою спорідненості є кровний зв'язок осіб, які походять одне від одного або від спільного предка, тобто в її основі лежать природні біологічні зв'язки між людьми. Своаяцтво – це стосунки між чоловіком і кровними родичами дружини, між дружиною і кровними родичами чоловіка, а також між родичами подружжя.

Питання для вивчення:

1. Аліментний обов'язок інших членів сім'ї та родичів.
2. Розмір та строки стягнення аліментів з інших членів сім'ї та родичів.

Питання для самоконтролю:

1. Чи зобов'язані мачуха, вітчим утримувати своїх пасинка, патчерку?

2. У яких випадках аліменти стягуються з діда, баби?
3. Хто вправі звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів з діда, баби?
4. У яких випадках виникають аліментні зобов'язання внуків утримувати їх бабу, діда?
5. Чи виникають аліментні зобов'язання братів, сестер по відношенню один до одного щодо сплати аліментів?
6. Пасинок, падчерка сплачують аліменти мачусі, вітчиму чи ні?
7. Як визначається розмір аліментів що стягуються з інших членів сім'ї та родичів і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги?
8. Чи справі дід, баба укласти договір, положення якого врегульовували б аліментні зобов'язання?

Рекомендована література:

1. Бичкова С.С. Зміст поняття «Член сім'ї»: у контексті прав та інтересів в умові воєнного стану. Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни: збірник тез всеукраїнського круглого столу «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни» (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 року) . Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. URL:
https://univer.km.ua/sites/default/files/%D0%AE%D0%A4/%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%A1%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B8%CC%86%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_2023.pdf#page=12
2. Давидова І.В., Павлова В.Г. Проблемні питання аліментних зобов'язань інших членів сім'ї та родичів. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 33 (72) № 4 2022. С. 37-41. URL:
https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/2_2023.pdf#page=45
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
4. Жиленко Х. О. Проблеми визначення членства у сім'ї у сфері приватного та публічного права. Виклики правничої професії в умовах воєнного стану: тези доповідей та наукових повідомлень учасників круглого столу, присвяч. до Дня

- юриста (06.10.2022 р.) / За ред. О. О. Коваленко. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. С. 104–107.
5. Епрікян А. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Проблемні аспекти. Підприємництво, господарство і право. №2. 2018. С. 20-23. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/5.pdf>
6. Схаб-Бучинська Т.Я. Термінологічна проблема щодо тлумачення понять: «аліменти» та «утримання»: доктринальний та законодавчий аналіз. Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24-25 вересня 2021р. м. Запоріжжя. 2021. С. 25-29. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:dfsIfKJdRG4C
7. Схаб-Бучинська Т.Я. Пропозиції по удосконаленню законодавства щодо визначення переліку суб'єктів, які іменуються «членами сім'ї», «близькими родичами» та «родичами». Modern methods and means of training future lawyers: scientific and pedagogical internship. February 1 - march 12. Romania. 2021. P. 118-123.
8. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
9. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
10. Чепіль М. Сім'я як соціальний інститут виховання дітей. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». 2023. Вип. 16 (48). С. 218–223. URL: <http://www.ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2451/1/401-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-977-1-10-20230707.pdf>
11. Шевців Ю. М. Характеристика категорії «члени сім'ї» за законодавством України. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: матеріали Міжнарод. наук-практ. конф. (21.10.2022 р.). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 376–380. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5020/3/Tezy_21-10-22_1-12-22%20Av.pdf
12. Шуміло І.Ф. Вибір належного до застосування права у справах про міжнародне стягнення аліментів. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції (24 травня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС, 2024. С. 74-76. URL:

Тема 10. Аліментні зобов'язання подружжя.

Методичні рекомендації. При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на те, що загальними підставами для утримання є: непрацездатність одного з подружжя; потреба у матеріальній допомозі; здатність другого з подружжя надати матеріальну допомогу. Непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом 1, 2, 3 груп.

Слід чітко розмежовувати, результатом чого стала непрацездатність – інвалідність, зумовлена каліцтвом на виробництві чи у результаті ДТП має компенсуватися винною стороною – виробництвом чи правопорушником.

Питання для вивчення:

1. Порядок нарахування та види доходів, із яких нараховуються аліменти.
2. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному із подружжя.
3. Сплата аліментів дружині у випадку проживання з нею малолітньої дитини.
4. Право на утримання фактичного подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. В яких випадках один з колишнього подружжя має право на отримання аліментів після розірвання шлюбу?
2. Які спеціальні підстави встановлює законодавство для виникнення аліментних зобов'язань подружжя?
3. У яких випадках один із подружжя не має права на отримання аліментів?
4. Чи може заяву про стягнення аліментів подати представник чоловіка, дружини?
5. Чи може заява про стягнення аліментів направлятися поштою?
6. У яких випадках може змінюватися розмір стягнення аліментів ?
7. Хто може ініціювати зміну розміру стягнення аліментів?
8. Із яких видів доходів не стягуються аліменти?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Аліменти присуджуються за рішенням суду від дня :
  - 1) подання позовної заяви;
  - 2) прийняття рішення суду;
  - 3) набрання рішенням суду законної сили;
  - 4) подання доказів наявності у платника аліментів доходу.
2. Аліменти за минулий час можуть бути присуджені, якщо позивач подасть суду докази того, що він вживав заходів щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. У цьому разі суд може присудити аліменти за минулий час, але не більш як за:
  - 1) 1 рік;
  - 2) 1 місяць;
  - 3) 3 місяці;
  - 4) 3 роки.

Рекомендована література:

1. Басанська Н.В. Аліментні зобов'язання подружжя. Юридичний науковий електронний журнал. №2 . 2018. С. 57-59.
2. Бутрин-Бока Н.С. Міжнародний досвід упровадження щодо аліментних зобов'язань подружжя в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. №4. 2018. С. 42-44. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2015/5_2015.pdf
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
4. Красвітна Т. Поняття та правова природа зобов'язань подружжя по утриманню. Підприємництво, господарство і право. №10. 2018. С. 21-25. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a773c0e9-3eb9-4dfb-a17a-9b90cdea9968/content>
5. Схаб-Бучинська Т. Я. Прогалини законодавства у сфері виплати аліментів дружині під час вагітності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2023. № 78. ч.1. С. 233-238. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18036/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf>
6. Схаб-Бучинська Т.Я. Термінологічна проблема щодо тлумачення понять: «аліменти» та «утримання»: доктринальний та законодавчий аналіз. Сучасні

тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24-25 вересня 2021р. м. Запоріжжя. 2021. С. 25-29. URL:

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:dfsIfKJdRG4C

7. Схаб-Бучинська Т.Я. До питання про строк укладення аліментного договору подружжя. Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 5–9 квітня 2021 р., м. Івано-Франківськ. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2021. С. 298-300. URL:

<http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/14295/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%BF%D0%BD%D1%832021-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8-298-300.pdf>

8. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

9. Юнін О.С. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії та практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №1. 2017. С. 132-139. URL: https://www.researchgate.net/publication/368210873_STAGNENNA_ZABORGOV ANOSTI_PO_ALIMENTAH_TA_PRITAGNENNA BORZNIKA_DO_VIDPOVID ALNOSTI_ZA_NEVIKONANNA ALIMENTNIH_OBOV'AZKIV_PROBLEMI_T EORII_TA_PRAKTIKI

10. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

11. Шуміло І.Ф. Вибір належного до застосування права у справах про міжнародне стягнення аліментів. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції (24 травня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС, 2024. С. 74-76. URL:

<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/977f4825-b93c-4b7f-af20-8e7a68f4be31/content#page=74>

Тема 11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.

Методичні рекомендації. При вивченні даної теми здобувачам необхідно пам'ятати, що батько та мати дитини несуть рівні аліментні обов'язки щодо її утримання, а тому, виплачувані одним з батьків аліменти мають складати лише половину суми, що має витратитися на утримання дитини.

Аліменти встановлюються у частці доходу, коли особа працює і отримує зарплату. Однак суд не може встановлювати таку частку лише з зарплати, оскільки особа сплачує аліменти з усіх видів доходу, встановлених законодавством. Враховуючи мінливий характер доходу, стягнення встановлюється в твердій сумі. Однак необхідно враховувати мінімальний розмір аліментів – не менше 50% прожиткового мінімуму.

Якщо у зв'язку з неможливістю надавати достатній рівень аліментів зобов'язаною особою такий розмір є меншим, то на дитину призначається державна допомога.

Здобувачам при вивченні теми необхідно враховувати, що законодавство визначає механізм контролю за цільовим використанням аліментів. Цю функцію здійснюють органи опіки та піклування, які за власною ініціативою або за заявою платника аліментів перевіряють цільове витрачання аліментів. Якщо буде встановлено факт нецільового використання, то платник має право звернутись до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення їх частини на особистий рахунок дитини в ощадбанку.

Питання для вивчення:

1. Підстави виникнення аліментних зобов'язань батьків і дітей.
2. Договір про сплату аліментів.

Питання для самоконтролю:

1. У якій формі укладається договір про сплату аліментів дитині?
2. Між ким укладається даний договір?
3. Які основні обов'язки прописуються у договорі про сплату аліментів дитині?
4. На який строк укладається договір про сплату аліментів дитині?
5. Чи може стороною у договорі про сплату аліментів бути дід, баба чи інші родичі дитини?
6. Чи може даний договір укладатися через представника?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Яка форма договору про сплату аліментів на дитину передбачена Сімейним кодексом України:
  - 1) письмова нотаріально посвідчена;
  - 2) проста письмова;
  - 3) усна;
  - 4) конклюдентна.

Рекомендована література:

1. Бабенко А. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей як вид майнових злочинів проти сім'ї: соціально-правовий та кримінологічний вимір. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 1. С. 31-36. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/48215b51-1014-48c3-bb85-228f1d5c9e1f/content>
2. Борисова В. І., Кривобок С. В. Право на аліменти за сімейним законодавством України та особливості нарахування їх розміру на період воєнного стану. Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах в Україні», Матеріали Науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Ч. Н. Азімова, м. Харків 2024 р., с.14–16.
3. Вербіцька М.В. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/8752/1/ужгород.pdf>
4. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Піскун Д.А., Маслов Р.Я., Карпенко Р.В. Актуальні питання виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину за чинним сімейним законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2021. С. 221-224. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/56.pdf
6. Пономаренко О.М. Стягнення аліментів на дитину з поліцейських як спосіб забезпечення їй права на достатній життєвий рівень. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». Випуск 39, 2024. С. 85-91. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/14438-46959-1-SM.pdf>

7. Січко Д. С. Сучасні проблеми правового забезпечення стягнення аліментів. Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права. 2020. № 1. С. 86–91.
8. Січко Д.С. Окремі питання аліментних зобов'язань в умовах воєнного стану. Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції : XXI Міжнар. наук. конф. 20–23 черв. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН і МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Донецький нац. медичний ун-т ; Technical University of Moldova (Moldova) ; Jan Dlugosz University in Czestochowa (Poland) ; Adam Mickiewicz University (Poland) ; Leipzig University of Applied Sciences (Germany) ; Rzeszow University of Technology (Poland) ; Ca` Foscari University (Italy). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 3-5. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2339/1/%D0%9E%D0%A4-2024.%20%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.pdf#page=3>
9. Хорошенко О.В., Доценко О.О. Окремі питання аліментних зобов'язань. Цивілістика. Право і суспільство. №2. 2021. С. 51-57.
10. Шуміло І.Ф. Вибір належного до застосування права у справах про міжнародне стягнення аліментів. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XV Міжнародної науковопрактичної конференції (24 травня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми: СФ ХНУВС, 2024. С. 74-76. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/977f4825-b93c-4b7f-af20-8e7a68f4be31/content#page=74>
11. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

Тема 12. Припинення аліментних зобов'язань.

Методичні рекомендації. При вивченні питання щодо відповідальності за невиконання аліментних зобов'язань здобувачу необхідно

опрацювати Висновок Постанови Верховного Суду від 15.01.2020 року про стягнення пені за несвоєчасну сплату аліментів, де дається роз'яснення по правильному нарахуванні пені за несвоєчасну виплату аліментів, а також звернути особливу увагу на Закон України «Про виконавче провадження», де законодавець чітко прописав ряд обмежувальних заходів, які застосовуються до неплатників аліментів.

Питання для вивчення:

1. Відповідальність за прострочення аліментів.
2. Договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.

Питання для самоконтролю:

1. Який механізм цільового використання аліментів на дитину передбачений законодавством?
2. Як розподілятиметься сума аліментів, якщо у сім'ї троє та більше дітей?
3. У яких випадках батьки звільняються від сплати аліментів?
4. У якій формі укладається договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно?
5. Хто є набувачем та відчужувачем за договором про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно?
6. Чи зумовлює припинення аліментних зобов'язань укладення договору дарування?
7. У яких випадках може бути розірваний договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно?
8. Чи потрібно для укладення договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно залучати органи опіки та піклування?

Практичне завдання:

1. Ознайомитися із Єдиним реєстром боржників, де містяться дані про неплатників аліментів.

Рекомендована література:

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.

2. Гресь І.А. Припинення стягнення аліментів у зв'язку зі зміною місця проживання дитини: проблеми та шляхи вирішення. Юридичні могилянські читання : Всеукр. наук.- практ. конф. : програма та тези / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 16-22. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2298/1/%D0%A5%20%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf#page=18>
3. Січко Д.С. Окремі питання аліментних зобов'язань в умовах воєнного стану. Ольвійський форум – 2024 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Актуальні проблеми юриспруденції : XXI Міжнар. наук. конф. 20–23 черв. 2024 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН і МОН України ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Донецький нац. медичний ун-т ; Technical University of Moldova (Moldova) ; Jan Dlugosz University in Czestochowa (Poland) ; Adam Mickiewicz University (Poland) ; Leipzig University of Applied Sciences (Germany) ; Rzeszow University of Technology (Poland) ; Ca` Foscari University (Italy). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 3-5. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2339/1/%D0%9E%D0%A4-2024.%20%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97.pdf#page=3>
4. Схаб-Бучинська Т.Я. Про об'єкт договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 березня 2021 р. Івано-Франківськ. 2021. С. 89-92 URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:cFHS6HbyZ2cC .
5. Ханович Є. Д. Сімейно-правова відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. Право і суспільство. 2019. № 2, ч. 2. С. 69–75. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/aa9a6220-4a58-40cf-8650-513b1203ad83/content>

Тема 13. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.

Методичні рекомендації. Усиновлення — одна з форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. В основу організаційно-правового механізму усиновлення в Україні покладені такі принципи: кожна дитина має право на виховання у сім'ї; пріоритетним є національне усиновлення; посередницька комерційна діяльність з усиновлення дітей заборонена.

Здобувачі повинні знати, як ведеться облік осіб, котрі бажають усиновити дитину, хто є суб'єктами усиновлення, які вимоги пред'являє законодавець до усиновлювачів.

Необхідно пам'ятати, що усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років. У разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж вісімнадцять років.

Питання для вивчення:

1. Історія розвитку інституту усиновлення.
2. Правове регулювання усиновлення.
3. Процедура взяття громадян, які бажають усиновити дитину на облік.

Питання для самоконтролю:

1. Які нормативно-правові акти врегульовують відносини з усиновлення?
2. Чи дозволяє закон усиновити дитину особі, яка не перебуває у зареєстрованому шлюбі?
3. До якого органу повинні звернутися особи, які бажають усиновити дитину?
4. Які документи повинні подати кандидати в усиновлювачі?
5. Який строк дії поданих документів?
6. У яких випадках заявники в усиновлювачі на облік не беруться?
7. Чи може один із подружжя подати заяву на усиновлення від імені іншого?
8. Чи зобов'язані кандидати в усиновлювачі подавати довідку про стан свого здоров'я та відсутність судимості?

9. Протягом якого часу служба у справах дітей повинна розглянути подані документи?
10. Чи береться до уваги згода біологічних батьків при усиновленні дитини та згода самої дитини?
11. У яких випадках усиновлення дитини провадиться без згоди батьків?
12. Чи повинні відповідні органи подати обґрунтовану відповідь кандидату в усиновлювачі про відмову у прийнятті заяви та у який строк?

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на :
  - 1) 10 років;
  - 2) 15 років;
  - 3) 20 років;
  - 4) вікова різниця значення не має.
2. Кількість дітей, яку може усиновити один усиновлювач:
  - 1) не обмежується;
  - 2) не більше одного;
  - 3) не більше трьох;
  - 4) не більше десяти.
3. Для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла:
  - 1) 6 років;
  - 2) 10 років;
  - 3) 14 років;
  - 4) такого віку та рівня розвитку, що може її висловити.
4. Переважне право на усиновлення дитини – громадянина України мають іноземці, які:
  - 1) є громадянами держав з більш розвиненою економікою;
  - 2) мають кращий стан здоров'я;
  - 3) мають постійне місце проживання та більший постійний заробіток (дохід);
  - 4) є громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги.

Тема 14. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми.

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми здобувачеві необхідно вивчити поняття інституту опіки та піклування, основні засади його функціонування, конкретизувати суб'єктів, що потребують опіки або піклування та проаналізувати підстави та наслідки встановлення опіки або піклування.

Необхідно пам'ятати, що метою опіки і піклування є виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також захист особистих і майнових інтересів цих дітей.

Ще однією із альтернативних форм влаштування дитини у сім'ю є патронатне виховання. Патронатним вихователем може бути громадянин України, який має досвід виховання дитини, відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання та реабілітації дитини у своєму помешканні. Необхідно пам'ятати, що у сім'ю патронатного вихователя можуть бути одночасно влаштовані тільки діти, які є рідними братами та сестрами, або діти, які виховувалися в одній сім'ї.

Питання для вивчення:

1. Розвиток та формування інституту опіки та піклування.
2. Історія розвитку патронатного виховання.
3. Порядок створення патронатної сім'ї.
4. Оплата послуг із здійснення патронату над дитиною.

Питання для самоконтролю:

1. Хто несе відповідальність за дії дітей над якими встановлено опіку та піклування?
2. Які документи потрібно подати і куди, щоб стати патронатним вихователем?
3. Протягом якого часу дитина може перебувати у сім'ї патронатного вихователя?
4. Які вимоги ставляться до патронатного вихователя?
5. Які особи не можуть бути патронатними вихователями?

6. Які документи потрібно подати і до якого органу, щоб набути статусу патронатного вихователя?
7. Між якими суб'єктами укладається договір про надання послуги з патронату над дитиною?
8. Прийомні батьки здійснюють свої обов'язки по відношенню до прийомних дітей за плату чи безоплатно?
9. Хто здійснює фінансування прийомних сімей?
10. Назвіть поетапну процедуру створення прийомної сім'ї.
11. Який механізм створення та функціонування дитячого будинку сімейного типу?

Рекомендована література:

1. Бельо Л. Ю., Тарантаєва О. О. Особливості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни в Україні. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.): у 2 т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 678–681. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/115d8dfa-b0cd-4b62-9797-648d4014541c/content>
2. Грабовська Г. М., Лисюк А. М. Захист прав дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування під час військових дій. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 2. С. 80–84. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/63894/1/282060-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-650084-1-10-20230614.pdf>
17. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
18. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
19. Євко В. Ю. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.2
20. Риженко І. М. Порушення прав дітей під час Російсько-Української війни. Правова позиція, № 1 (42), 2024. С. 69-72. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/1/15.pdf>

21. Титаренко І.О. Специфіка соціальної роботи з сім'ями, які виховують прийомних дітей. URL: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4495/1/22%20Титаренко%201.pdf>
22. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
23. Яніцька І.А. Встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 797–801. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/987df4d3-e7fd-4c87-8419-aa02091b6d9b/content>

Тема 15. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми здобувачу необхідно вивчити поняття прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу, основні засади його функціонування, конкретизувати суб'єктів, які можуть створити прийомну сім'ю та дитячий будинок сімейного типу та проаналізувати підстави та наслідки встановлення даних правових форм.

Здобувачу необхідно чітко розмежувати такі форми влаштування, як: прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, тому для цього потрібно проаналізувати Постанову КМУ «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» та Постанову КМУ «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю».

Питання для обговорення:

1. Влаштування дітей до прийомної сім'ї.
2. Матеріальне забезпечення прийомної сім'ї.
3. Створення та припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу.
4. Матеріальне забезпечення дитячого будинку сімейного типу.
5. Здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

6. Проблеми розвитку прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу.
7. Механізм створення прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу.

Питання для самоконтролю:

1. Приймні батьки здійснюють свої обов'язки по відношенню до прийомних дітей за плату чи безоплатно?
2. Назвіть права та обов'язки прийомних батьків?
3. Як вимоги ставляться до прийомних батьків?
4. Хто здійснює фінансування прийомних сімей?
5. Який орган приймає рішення про створення прийомної сім'ї?
6. Чи потрібно укласти договір між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї?
7. Чи потрібно здійснювати соціальне супроводження прийомних сімей та дитячого будинку сімейного типу?
15. Які вимоги пред'являються до батьків – вихователів?
16. Чи потрібно обов'язково проходити курс навчання, щоб мати можливість створити прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу?
17. Із якого б'юджету здійснюється фінансування прийомних сімей та дитячий будинок сімейного типу?
18. Які пільги надаються батькам – вихователям?
19. Які діти в першу чергу влаштовуються до дитячого будинку сімейного типу?
20. Чи можливе одночасне застосування різних правових форм влаштування у сім'ю до однієї дитини?
21. Скільки дітей можуть проживати у дитячому будинку сімейного типу?

Теми для доповідей та рефератів:

4. Подолання та профілактика соціального сирітства.
5. Соціальна робота з прийомною сім'єю.
6. Актуальні проблеми при створенні прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу.

Список використаних джерел.

Нормативно правові акти:

1. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету міністрів України 26 квітня 2002 р. N 80 565. Дата оновлення: 13.08.2024 р. N

898-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024)

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 05.10.2006№ 230-V. Дата оновлення: 03.08.2023 3022-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 28.08.2024)

3. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова КМУ від 08.10.2008 №905. Дата оновлення: 13.08.2024, підстава - 898-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

4. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету міністрів України від 27 квітня 1995 р. Дата оновлення: 13.08.2024, 900-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.01.2024, 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

Рекомендована література:

1. Бельо Л. Ю., Тарантаєва О. О. Особливості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни в Україні. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.): у 2 т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 678–681. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/115d8dfa-b0cd-4b62-9797-648d4014541c/content>

2. Грабовська Г. М., Лисюк А. М. Захист прав дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування під час військових дій. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 2. С. 80–84. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/63894/1/282060-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-650084-1-10-20230614.pdf>

24. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.

25. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
26. Євко В. Ю. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.2
27. Риженко І. М. Порухення прав дітей під час Російсько-Української війни. Правова позиція, № 1 (42), 2024. С. 69-72. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/1/15.pdf>
28. Титаренко І.О. Специфіка соціальної роботи з сім'ями, які виховують прийомних дітей. URL: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4495/1/22%20Титаренко%201.pdf>
29. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.
30. Яніцька І.А. Встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 797–801. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/987df4d3-e7fd-4c87-8419-aa02091b6d9b/content>

Тема 16. Договори в сімейному праві.

Методичні рекомендації. Вивчаючи дану тему здобувачеві необхідно розмежувати такі правові категорії як: «сімейно-правовий договір» та «договори в сімейному праві». Також потрібно з'ясувати основні ознаки та характеристики сімейно-правового договору, визначити його суб'єктний склад.

Питання для вивчення:

1. Правова природа сімейно-правового договору.
2. Ознаки сімейно-правового договору.
3. Форма та зміст сімейно-правового договору.
4. Класифікація сімейно-правових договорів.

5. Розмежування категорій «сімейно-правові договори» та «договори в сімейному праві».

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте таку ознаку сімейно-правового договору як «вільне волевиявлення суб'єктів»?
2. Яким договором подружжя може врегулювати відносини щодо поділу майна після розірвання їхнього союзу?
3. Хто має право на укладення шлюбного договору?
4. З якого моменту шлюбний договір вступає в силу?
5. Чи вправі контрагенти шлюбного договору змінити правовий режим майна, яке належить одному із подружжя на праві особистої приватної власності?
6. Назвіть підстави недійсності шлюбного договору?
7. Яким договором батьки можуть врегулювати відносини між собою щодо їх дитини?
8. Назвіть основні умови аліментного договору?

Рекомендована література:

1. Амеліна А. С. Медіаційні угоди (договора) щодо вирішення сімейних спорів. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 99-102. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2699/1/202027.pdf>
2. Білоусов В.М., Дмитришина В.А. Шлюбний договір в Україні: практичне втілення. Юридичний вісник №4 (41). 2016. 105-108. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23846/1/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%2C%20%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>
3. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с. Сердечна І.Л. Шлюбний договір та спадковий договір: порівняльно-правовий аналіз. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. С. 234-238. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/02/APP_01_2024.pdf#page=234
4. Майданик Р. Договір про сурогатне материнство за українським правом : питання теорії та практики. Право України. 2012. № 9.
5. Михальнюк О. В. Договори в сімейному праві України. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 10. С. 84-91. URL: <https://www.academia.edu/42185733/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BE%D0%BD%D0%9E%D0%92%D0%94%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%83%D1%81%D1%96%D0%BC%>

[D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83 %D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%96 %D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 %D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F %D0%9A %D0%86%D0%BD %D0%AE%D1%80%D0%B5_2018_301 %D1%81](#)

6. Майкут Х.В. До питання укладення, зміни та припинення шлюбного договору. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2018. С. 102-104.

7. Маланчук Т.В., Дегтяр Р.О. Інститут шлюбного договору в Україні: перспективи удосконалення та зарубіжний досвід правового регулювання. Молодий вчений. №5 (57). 2018. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4594/4515>

8. Пономаренко О. М. Щодо визначення поняття сімейного договору. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного інверситету імені Г.С. Сковороди. Право. Вип. 24. 2016 р. С. 64-72. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/5731>
file:///C:/Users/1040/Downloads/Процевский_24-064-072%20(2).pdf

9. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія. Київ: Ін-Юре. 2018. 302с. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/15365/2/Розгон_Договори%20у%20СП_2018.pdf

10. Розгон О.В. Особливості договору про припинення права на аліменти для дітей у зв'язку з передачею права власності на нерухомість. Мала енциклопедія нотаріуса. 2013. № 6. С.138-144. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/323185995.pdf>

11. Схаб-Бучинська Т.Я. Порівняльна характеристика змісту шлюбного договору за чинним сімейним законодавством України та законодавством Сполучених Штатів Америки. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конеренції 1-5 квітня 2019 р. Івано-Франківськ. 2019. С. 60-64. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15860/1/%D0%A1%D1%85%D0%B0%D0%B1-%D0%91%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%AF.%20%D0%A1.60-64.pdf>

12. Менджул М.В. Правові засади укладення договору управління майном подружжя. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 4. С. 198–204. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31853>

13. Схаб-Бучинська Т. Я. До питання про суб'єктний склад сімейного договору. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 19-20 лютого 2021 р. Львів. 2021. С. 98-100.

14. Схаб-Бучинська Т. Я. Про об'єкт договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 березня 2021 р. Івано-Франківськ. 2021. С. 89-92. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:cFHS6HbyZ2cC
15. Чернега В. М. Сутність і систематика сімейно-правових домовленостей. Юридичний науковий електронний журнал. №1. 2021 С. 100-103. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/24.pdf
16. Схаб-Бучинська Т. Я. До питання про розмежування понять «сімейний договір» та «сімейно-правова домовленість». URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/14283/1/%D0%94%D0%BE%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%20%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>

Тема 17-18. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.

Методичні рекомендації: Під час вивчення правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства, здобувачеві необхідно опрацювати, насамперед, Закон України «Про міжнародне приватне право» Розділ IX «Колізійні норми сімейного права» ст. ст.55-69, а також ряд міжнародних договорів.

Здобувачу необхідно пам'ятати, що міжнародні договори України мають пріоритет перед національним законодавством. Разом із тим, до сімейних відносин не можуть бути застосовані міжнародні договори, якщо вони суперечать Конституції України.

Питання для вивчення:

1. Державна реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем за 24 години.
2. Процедура розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем та шлюбу іноземців між собою в Україні.

3. Усиновлення дітей – громадян України іноземцями.

Питання для самоконтролю:

1. Чи регламентований СК України порядок оформлення розірвання шлюбу з іноземним громадянином?
2. Які нормативно-правовими акти регулюють процедуру розірвання шлюбу з іноземцем?
3. У якому органі шлюб громадянина України та іноземця може бути розірваний?
4. Який орган здійснює контроль за міжнародним усиновленням?
5. Назвіть етапи здійснення усиновлення дітей-громадян України іноземцями.
6. Хто здійснює облік кандидатів в усиновлювачі?

Рекомендована література:

1. Барабаш А. Г., Чумаченко В. Ю. Колізійні питання, що виникають у випадках розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві. Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Diversity and Inclusion in Scientific Area» (March 26-28, 2024). № 194. Warsaw, Poland. 2024. P. 231-234. URL: [file:///C:/Users/HP/Downloads/39%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/39%20(1).pdf)
2. Березовська К.І. Усиновлення братів та сестер: проблеми законодавства і практики. Шості Юридичні диспути з актуальних проблем права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20-21 травня 2016 р.). О.: Астропринт, 2016. С. 335-338.
3. Березовська К.І. Окремі проблеми судового розгляду справ про усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами. Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). О.: Астропринт, 2018. С. 119-122.
4. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посіб. Харків: ЕКУС, 2022. 416 с.
5. Калакура В. Я. Принципи колізійного регулювання в міжнародному сімейному праві. Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. 2009. Вип. 80. С. 40–43.
6. Лопата Н. Особливості реєстрації шлюбу за участю іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні. Вісник Дніпропетровського університету Альфреда Нобеля. Серія «юридичні науки». 2015. № 1 (6). С. 101-105.

7. Схаб-Бучинська Т.Я. Колізії в сімейному законодавстві у питаннях усиновлення дітей. Science and technology. Abstracts of XXIV International Scientific and Practical Conference Poland, Lublin. 2021. P. 96-101. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=bbD8AkAAAAAJ&citation_for_view=bbD8AkAAAAAJ:zA6iFVUQeVQC
8. Шевчук О. Р., Кузь Т. В. Порядок державної реєстрації шлюбу в Україні та державах-членах ЄС: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 12 2021. № 51. С. 42-45. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/10.pdf>
9. Чернега В. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

ТЕСТИ

1. Поняттям дисципліни «Сімейне право» є?

- 1) сукупність правових норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які виникають між особами на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом
- 2) сукупність правових норм, що регулюють особисті немайнові відносини, які виникають між особами на основі юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності
- 3) сукупність правових норм, що регулюють торгово-грошові відносини, в яких беруть участь різні суб'єкти правовідносин
- 4) сукупність правових норм, що регулюють звичаї міжнародного обороту

2. Підставами виникнення сімейних правовідносин є?

- 1) спільне проживання
- 2) кровне споріднення
- 3) торгівельні звичаї
- 4) усні домовленості

3. Визначенням сімейного законодавства є?

- 1) сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та пов'язані з ними майнові відносини, що виникають зі шлюбу, споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання
- 2) система взаємопов'язаних поглядів, суджень, ідей щодо її предмета – сімейного права як галузі або підгалузі права, сімейного законодавства, науки сімейного права
- 3) система знань про сімейно-правові явища
- 4) система нормативно-правових актів, розташованих за їх юридичною силою

4. Визначенням науки сімейного права є?

- 1) сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та пов'язані з ними майнові відносини, що виникають зі шлюбу, споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання
- 2) система ідей щодо предмета сімейного права
- 3) система знань про сімейно-правові явища
- 4) система нормативно-правових актів, розташованих за їх юридичною силою

5. Особливими ознаками сімейних правовідносин є?

- 1) товарно-грошовий характер правовідносин
- 2) суб'єктний склад учасників правовідносин
- 3) майнова самостійність учасників правовідносин
- 4) юридична рівність учасників правовідносин

6. Цивільне законодавство застосовується до сімейних правовідносин?

- 1) якщо це не суперечить суті сімейних правовідносин

2) як норма прямої дії

3) має пріоритет перед нормами Сімейного кодексу України

4) не застосовується

7. Аналогія закону – це застосування до не врегульованих актами сімейного законодавства або договором сімейних відносин _____?

1) загальних засад сімейного законодавства

2) актів сімейного законодавства, які регулюють подібні за змістом сімейні відносини

3) схожої норми із суміжної галузі права

4) норм публічно-правових галузей права

8. Закон набирає чинності через _____ з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування?

1) 5 днів

2) 1 місяць

3) 20 днів

4) 10 днів

9. Ознакою звичаю як джерела сімейного права є?

1) встановлення у нормативно-правовому акті

2) використання звичаю не менш як десять років

3) усталеність звичаю у певній сфері сімейних відносин

4) закріплення звичаю в Сімейному кодексі України

10. Джерела сімейного права – це?

1) зміст особистих немайнових і майнових відносин

2) форма встановлення сімейно-правових норм

3) сукупність ідей та правових концепцій

4) сукупність нормативно-правових актів

11. Відносинами свояцтва пов'язані?

1) мачуха і падчерка

2) фактичний вихователь і дитини, яка перебуває на вихованні

3) дружина і чоловік

4) троюрідні брат і сестра

12. Прямою низхідною лінією споріднення є?

1) походження осіб від спільного предка

2) походження осіб від предків до нащадків

3) походження осіб від нащадків до предків

4) відсутність кровного споріднення між особами

13. Вкажіть лінію кровного споріднення та ступінь народження між рідними братом і сестрою?

- 1)бічна лінія перший ступінь народження
- 2)пряма лінія, другий ступінь народження
- 3)бічна лінія третій ступінь народження
- 4)бічна лінія, другий ступінь народження

14. Спеціальними ознаками юридичних фактів у сімейному праві є?

- 1)належність до юридичних фактів реальних життєвих обставин
- 2)існування юридичних фактів незалежно від свідомості людини
- 3)наявність юридичних фактів – станів
- 4)спричинення юридичними фактами правових наслідків

15. Сімейна дієздатність – це?

- 1)це права особи на права і обов'язки
- 2)здатність фізичної особи своїми діями набувати та здійснювати сімейні права, створювати для себе сімейні обов'язки та виконувати їх
- 3)здатність фізичної особи мати особисті немайнові та майнові права та обов'язки
- 4)абстрактна можливість особи мати право

16. Сімейний кодекс України регулює сімейні _____ між подружжям, між батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання?

- 1)особисті немайнові та майнові відносини
- 2)корпоративні відносини
- 3)альтернативні відносини
- 4)кримінальні відносини

17. Сімейним союзом жінки та чоловіка, зареєстрованим у органі державної реєстрації актів цивільного стану є?

- 1)конкубінат
- 2)шлюб
- 3)санація
- 4)сепарація

18. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу, за умови, що жоден з них не перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі, є?

- 1)сепарація
- 2)санація
- 3)неповна сім'я
- 4)конкубінат

19. Фізична особа має право на сім'ю?

- 1)лише з досягненням шлюбного віку
- 2)лише з досягненням повноліття
- 3)незалежно від віку та стану здоров'я

4)з дозволу держави

20.Виберіть правильні відповіді щодо змісту права на сім'ю?

1)фізична особа має право на сім'ю з досягненням 18-річного віку

2)фізична особа не може бути проти її волі розлучена з сім'єю, крім випадків, встановлених законом

3)фізична особа має право на сім'ю з досягненням шлюбного віку

4)держава може у будь-який час розлучити особу з сім'єю проти її волі без будь-яких підстав

21. Заява про реєстрацію шлюбу подається жінкою та чоловіком до будь-якого державного органу реєстрації актів цивільного стану за

1)їхнім вибором

2)місцем проживання чоловіка

3)за місцем народження чоловіка

4)за місцем проживання майбутньої сім'ї

22.Нареченими вважаються особи, які

1)разом проживають

2)подали заяву про реєстрацію шлюбу

3)мають спільних дітей

4)мають намір вступити в шлюб

23.Як правило шлюб реєструється після спливу _____ від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу

1)двадцяти днів

2)трьох місяців

3)двох місяців

4)одного місяця

24. Реєстрація шлюбу через представника

1)допускається на підставі нотаріально посвідчених документів

2)допускається тільки за рішенням суду

3)не допускається

4)допускається

25.За законодавством України шлюбний вік для жінки

1)17 років

2)18 років

3)21 рік

4)16 років

26.Якщо один із подружжя своєю працею і (або) коштами брав участь в утриманні майна, належного другому з подружжя, в управлінні цим майном чи догляді за ним, то дохід (приплід, дивіденди), одержаний від цього майна, у разі спору за рішенням суду може бути визнаний об'єктом права

- 1)спільної сумісної власності подружжя
- 2)особистої приватної власності дружини, чоловіка
- 3)колективної власності
- 4)комунальної власності

27.Якщо майно дружини, чоловіка за час шлюбу істотно збільшилося у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат або затрат другого з подружжя, воно у разі спору може бути визнане за рішенням суду об'єктом права

- 1)особистої приватної власності
- 2)спільної сумісної власності подружжя
- 3)державної власності
- 4)колективної власності

28.Страхові суми, одержані нею, ним за обов'язковим особистим страхуванням є

- 1)власністю територіальних громад
- 2)спільною сумісною власністю
- 3)колективною власністю
- 4)особистою приватною власністю дружини, чоловіка

29.Страхові суми, одержані нею, ним за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою приватною власністю кожного з них є

- 1)державною власністю
- 2)власністю територіальних громад
- 3)особистою приватною власністю
- 4)спільною сумісною власністю

30.Земельна ділянка, одержана із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України є

- 1)спільною сумісною власністю
- 2)особистою приватною власністю
- 3)комунальною власністю
- 4)державною власністю

31.Шлюбним договором не можуть

- 1)регулюватись особисті відносини подружжя
- 2)визначатись частки на випадок поділу майна інші, ніж $\frac{1}{2}$ і $\frac{1}{2}$
- 3)встановлюватись строки дії окремих майнових прав
- 4)регулюватись зобов'язання по утриманню між подружжям в разі розірвання шлюбу

32.В якій формі має укладатись шлюбний договір

1)в формі конклюдентних дій

2)письмова нотаріально посвідчена форма

3)проста письмова форма

4)усна форма

33.Шлюбний договір, укладений нареченими, набирає чинності з

1)моменту усної домовленості між подружжям

2)нотаріального посвідчення договору

3)підписання договору

4)моменту реєстрації шлюбу

34.Шлюбний договір, укладений подружжям, набирає чинності з

1)моменту усної домовленості між подружжям

2)нотаріального посвідчення договору

3)підписання договору

4)моменту реєстрації шлюбу

35.Шлюбний договір за своїми правовими характеристиками є

1)односторонній договір

2)двосторонній договір

3)односторонній правочин

4)багатосторонній договір

36. Аліменти присуджуються за рішенням суду від дня

1)подання позовної заяви

2)прийняття рішення суду

3)набрання рішенням суду законної сили

4)подання доказів наявності у платника аліментів доходу

37. Рішенням суду може бути позбавлено одного з подружжя права на утримання або обмежено його строком, якщо:

1)подружжя проживало разом менше десяти років

2)шлюб між подружжям розірвано

3) подружжя перебувало в шлюбних відносинах нетривалий час

4)подружжя не проживає разом у зв'язку із навчанням чи роботою одного із них

38. Чоловік, з яким проживає дитина, має право на утримання від дружини - матері дитини до досягнення дитиною _____

1) 6 місяців

2) 3 років

3) 5 років

4) 1 року

39. За шлюбним договором не може:

1) передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно

2) змінюватися правовий режим спільної сумісної власності на спільну часткову

3) встановлюватися порядок користування особистою приватною власністю дружини, чоловіка

4) встановлюватися порядок сплати аліментів на дружину чи чоловіка

40. Шлюб розривається органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного із подружжя, якщо другий із подружжя:

1) визнаний недієздатним

2) визнаний обмежено дієздатним

3) засуджений до позбавлення волі

4) перебуває у довготривалому відрядженні